

SYSTEM

Prawa Procesowego Cywilnego

Redaktor Naczelny
Tadeusz Ereciński

POSTĘPOWANIE PROCESOWE PRZED SĄDEM PIERWSZEJ INSTANCJI

Postępowania odrębne
w szczególnych kategoriach spraw

Redakcja naukowa
Sławomir Cieślak

II cz. 3

Wolters Kluwer

SYSTEM

Prawa Procesowego Cywilnego

Redaktor Naczelny Tadeusz Ereciński

Członkowie Rady Programowej

prof. dr hab. Sławomir Cieślak, prof. dr hab. Tadeusz Ereciński,
prof. dr hab. Paweł Grzegorzczak, sędzia SN Jacek Gudowski,
prof. dr hab. Andrzej Jakubecki, prof. dr hab. Janusz Jankowski,
prof. dr hab. Kazimierz Lubiński, prof. dr hab. Andrzej Marciniak,
prof. dr hab. Karol Weitz, prof. dr hab. Tadeusz Wiśniewski,
prof. dr hab. Feliks Zedler, dr hab. Andrzej Zieliński

-
- Tom I. Zagadnienia ogólne**
Paweł Grzegorzczak i Karol Weitz
- Tom II. Postępowanie procesowe przed sądem pierwszej instancji**
Karol Weitz (cz. 1), Tadeusz Wiśniewski (cz. 2),
Sławomir Cieślak (cz. 3, 4 i 5)
- Tom III. Środki zaskarżenia** Jacek Gudowski
- Tom IV. Postępowanie nieprocesowe**
Tadeusz Ereciński, Kazimierz Lubiński (cz. 1)
Piotr Ryłski, Marcin Wałasik (cz. 2, 3 i 4)
- Tom V. Postępowanie zabezpieczające**
Andrzej Jakubecki
- Tom VI. Postępowanie egzekucyjne**
Andrzej Jakubecki
- Tom VII. Międzynarodowe i europejskie prawo procesowe**
Paweł Grzegorzczak i Karol Weitz

POSTĘPOWANIE PROCESOWE PRZED SĄDEM PIERWSZEJ INSTANCJI

**Postępowania odrębne
w szczególnych kategoriach spraw**

**Redakcja naukowa
Sławomir Cieślak**

Autorzy:

Sławomir Cieślak
Marcin Dziurda
Przemysław Feliga
Agnieszka Góra-Błaszczkowska
Monika Rejdak

II cz. 3

Wolters Kluwer

Warszawa 2023

Poszczególne rozdziały tomu II cz. 3 napisali:

Sławomir Cieślak	rozdz. 1
Marcin Dziurda	rozdz. 7 pkt 1, 4, 5
Przemysław Feliga	rozdz. 2, 3
Agnieszka Góra-Błaszczkowska	rozdz. 4–6
Monika Rejdak	rozdz. 7 pkt 2, 3

SPIS TREŚCI

Wykaz skrótów	21
Wykaz podstawowej literatury podawanej wyłącznie w zapisie skróconym	31
Wprowadzenie	39
ROZDZIAŁ 1. Zagadnienia ogólne dotyczące postępowań odrębnych w procesie cywilnym	41
1. Zagadnienia wprowadzające do struktury systemu procesowego cywilnego	48
1.1. Uwagi wstępne	48
1.2. Niejednolity charakter procesu cywilnego	49
1.3. Kwalifikowanie przez organy procesowe sprawy do rozpoznania w postępowaniach odrębnych	53
2. Struktura procesu cywilnego. System postępowań procesowych	57
2.1. Uwagi wstępne	57
2.2. Rozwój historyczny postępowań procesowych	57
2.3. Podsumowanie analizy historyczno-porównawczej składu systemu postępowań procesowych	80
3. Powiązania wewnątrzsystemowe postępowań odrębnych w procesie cywilnym ...	90
3.1. Uwagi wstępne	90
3.2. Wypadki powiązań wewnątrzsystemowych między postępowaniami procesowymi	97
3.2.1. Uwaga wprowadzająca	97
3.2.2. Powiązania procesu w sprawach małżeńskich ze zwykłym postępowaniem procesowym	98
3.2.3. Powiązania procesu o rozwód i separację z postępowaniem mediacyjnym prowadzonym w celu pojednania małżonków i ugodowego załatwienia spornych kwestii dotyczących zaspokojenia potrzeb rodziny i alimentów (art. 436 oraz art. 445 ² k.p.c.)	101
3.2.4. Powiązania procesu o ustalenie ojcostwa (postępowanie w sprawach ze stosunków między rodzicami a dziećmi) ze zwykłym postępowaniem procesowym o roszczenia majątkowe związane z ustaleniem ojcostwa (art. 143 zdanie pierwsze k.r.o.)	102
3.2.5. Powiązania postępowania w sprawach gospodarczych z postępowaniem w sprawach o naruszenie posiadania (art. 458 ² § 1 pkt 1 i 2 oraz art. 478 k.p.c.)	103

3.2.6. Powiązania postępowania w sprawach gospodarczych z postępowaniem w sprawach własności intelektualnej (art. 458 ² § 1 pkt 1 i 2 oraz art. 479 ⁸⁹ k.p.c.)	104
3.2.7. Powiązania postępowania w sprawach gospodarczych ze zwykłym postępowaniem nakazowym (art. 458 ² § 1 pkt 1 i 2 oraz art. 480 ¹ § 1 k.p.c.)	106
3.2.8. Powiązania postępowania w sprawach gospodarczych ze zwykłym postępowaniem upominawczym (art. 458 ² § 1 pkt 1 i 2 oraz art. 480 ¹ § 1 k.p.c.)	107
3.2.9. Powiązania postępowania w sprawach gospodarczych z postępowaniem uproszczonym (art. 458 ² § 1 pkt 1 i 2 oraz art. 505 ¹ § 1 i 2 k.p.c.)	108
3.2.10. Powiązania postępowania w sprawach gospodarczych z europejskim postępowaniem nakazowym (art. 458 ² § 1 pkt 1 i 2 oraz art. 2 ust. 2 rozporządzenia nr 1896/2006 w zw. z art. 505 ¹⁵ § 1 k.p.c.)	110
3.2.11. Powiązania postępowania w sprawach gospodarczych z europejskim postępowaniem w sprawie drobnych roszczeń (art. 458 ² § 1 pkt 1 i 2 oraz art. 2 ust. 2 rozporządzenia nr 861/2007 w zw. z art. 505 ²¹ § 1 k.p.c.)	112
3.2.12. Powiązania postępowania w sprawach gospodarczych z elektronicznym postępowaniem upominawczym (art. 458 ² § 1 pkt 1 i 2 oraz art. 505 ²⁸ § 2 pkt 1 w zw. z art. 480 ¹ § 1 w zw. z art. 499 § 1 k.p.c.)	113
3.2.13. Powiązania postępowania w sprawach z zakresu prawa pracy z postępowaniem w sprawach własności intelektualnej (art. 476 § 1 oraz art. 479 ⁸⁹ k.p.c.)	116
3.2.14. Powiązania postępowania w sprawach z zakresu prawa pracy ze zwykłym postępowaniem nakazowym (art. 476 § 1 oraz art. 480 ¹ § 1 k.p.c.)	117
3.2.15. Powiązania postępowania w sprawach z zakresu prawa pracy ze zwykłym postępowaniem upominawczym (art. 476 § 1 oraz art. 480 ¹ § 1 k.p.c.)	118
3.2.16. Powiązania postępowania w sprawach z zakresu prawa pracy z postępowaniem uproszczonym (art. 476 § 1 oraz art. 505 ¹ § 1 k.p.c.)	120
3.2.17. Powiązania postępowania w sprawach z zakresu prawa pracy z europejskim postępowaniem nakazowym (art. 476 § 1 oraz art. 505 ¹⁵ k.p.c.)	126
3.2.18. Powiązania postępowania w sprawach z zakresu prawa pracy z elektronicznym postępowaniem upominawczym (art. 476 § 1 oraz art. 505 ²⁸ § 2 pkt 1 w zw. z art. 480 ¹ § 1 w zw. z art. 499 § 1 k.p.c.)	127
3.2.19. Powiązania postępowania w sprawach z zakresu ubezpieczeń społecznych z postępowaniem uproszczonym (art. 477 ⁸ § 2 pkt 1–3 oraz art. 505 ¹ § 2 pkt 4 <i>in fine</i> k.p.c.)	129

3.2.20. Powiązania postępowania w sprawach własności intelektualnej ze zwykłym postępowaniem nakazowym (art. 479 ⁸⁹ oraz 480 ¹ § 1 k.p.c.)	131
3.2.21. Powiązania postępowania w sprawach własności intelektualnej ze zwykłym postępowaniem upominawczym (art. 479 ⁸⁹ oraz 480 ¹ § 1 k.p.c.)	133
3.2.22. Powiązania postępowania w sprawach własności intelektualnej z elektronicznym postępowaniem upominawczym (art. 479 ⁸⁹ oraz 505 ²⁸ § 2 pkt 1 w zw. z art. 480 ¹ § 1 w zw. z art. 499 § 1 k.p.c.)	134
3.2.23. Powiązania postępowania w sprawach własności intelektualnej z europejskim postępowaniem nakazowym (art. 479 ⁸⁹ k.p.c. oraz art. 2 ust. 2 rozporządzenia nr 1896/2006 w zw. z art. 505 ¹⁵ § 1 k.p.c.)	134
3.2.24. Powiązania postępowania w sprawach własności intelektualnej z europejskim postępowaniem w sprawie drobnych roszczeń (art. 479 ⁸⁹ k.p.c. oraz art. 2 ust. 2 rozporządzenia nr 861/2007 w zw. z art. 505 ²¹ § 1 k.p.c.)	136
3.2.25. Powiązania zwykłego postępowania nakazowego ze zwykłym postępowaniem upominawczym (art. 480 ¹ § 1 oraz art. 499 § 1 w zw. z art. 480 ¹ § 1 k.p.c.)	137
3.2.26. Powiązania zwykłego postępowania nakazowego z postępowaniem uproszczonym (art. 480 ¹ § 1 oraz art. 505 ¹ § 1 k.p.c.)	139
3.2.27. Powiązania zwykłego postępowania nakazowego z europejskim postępowaniem nakazowym (art. 480 ¹ § 1 k.p.c. oraz art. 2–4 rozporządzenia nr 1896/2006 w zw. z art. 505 ¹⁵ k.p.c.)	141
3.2.28. Powiązania zwykłego postępowania nakazowego z europejskim postępowaniem w sprawie drobnych roszczeń (art. 480 ¹ § 1 k.p.c. oraz art. 2–3 rozporządzenia nr 861/2007 w zw. z art. 505 ²¹ § 1 k.p.c.)	142
3.2.29. Powiązania zwykłego postępowania nakazowego z elektronicznym postępowaniem upominawczym (art. 480 ¹ § 1 oraz art. 480 ¹ § 1 w zw. z art. 505 ²⁸ § 2 pkt 1 k.p.c.)	143
3.2.30. Powiązania zwykłego postępowania upominawczego z postępowaniem uproszczonym (art. 480 ¹ § 1 oraz art. 505 ¹ § 1 k.p.c.)	144
3.2.31. Powiązania zwykłego postępowania upominawczego z europejskim postępowaniem nakazowym (art. 480 ¹ § 1 k.p.c. oraz art. 2–4 rozporządzenia nr 1896/2006 w zw. z art. 505 ¹⁵ § 1 k.p.c.)	145
3.2.32. Powiązania zwykłego postępowania upominawczego z europejskim postępowaniem w sprawie drobnych roszczeń (art. 480 ¹ § 1 k.p.c. oraz art. 2–3 rozporządzenia nr 861/2007 w zw. z art. 505 ²¹ k.p.c.)	148
3.2.33. Powiązania zwykłego postępowania upominawczego z elektronicznym postępowaniem upominawczym (art. 480 ¹ § 1 oraz art. 480 ¹ § 1 w zw. z art. 505 ²⁸ § 2 pkt 1 k.p.c.)	149

3.2.34. Powiązania postępowania uproszczonego z europejskim postępowaniem nakazowym (art. 505 ¹ k.p.c. oraz art. 2–4 rozporządzenia nr 1896/2006 w zw. z art. 505 ¹⁵ k.p.c.)	150
3.2.35. Powiązania postępowania uproszczonego z europejskim postępowaniem w sprawie drobnych roszczeń (art. 505 ¹ k.p.c. oraz art. 2–4 rozporządzenia nr 861/2007 w zw. z art. 505 ²¹ k.p.c.)	151
3.2.36. Powiązania postępowania uproszczonego z elektronicznym postępowaniem upominawczym (art. 505 ¹ oraz 505 ²⁸ w zw. z art. 480 ¹ § 1 i art. 499 § 1 <i>in principio</i> k.p.c.)	153
3.2.37. Powiązania europejskiego postępowania nakazowego z europejskim postępowaniem w sprawie drobnych roszczeń (art. 2–4 rozporządzenia nr 1896/2006 w zw. z art. 505 ¹⁵ k.p.c. oraz art. 2–3 rozporządzenia nr 861/2007 w zw. z art. 505 ²¹ k.p.c.)	154
3.2.38. Powiązania europejskiego postępowania nakazowego z elektronicznym postępowaniem upominawczym (art. 2–4 rozporządzenia nr 1896/2006 w zw. z art. 505 ¹⁵ oraz art. 505 ²⁸ w zw. z art. 480 ¹ § 1 oraz art. 499 § 1 <i>in principio</i> k.p.c.)	156
3.2.39. Powiązania europejskiego postępowania w sprawie drobnych roszczeń z elektronicznym postępowaniem upominawczym (art. 2–3 rozporządzenia nr 861/2007 w zw. z art. 505 ²¹ oraz art. 505 ²⁸ w zw. z art. 480 ¹ § 1 oraz art. 499 § 1 <i>in principio</i> k.p.c.)	157
3.2.40. Powiązania postępowań procesowych z postępowaniem pojednawczym, mediacyjnym oraz grupowym	157
3.2.40.1. Powiązania procesu z postępowaniem pojednawczym	158
3.2.40.2. Powiązania procesu z postępowaniem mediacyjnym	158
3.2.40.3. Powiązania procesu (indywidualnego) z postępowaniem grupowym	160
4. Podsumowanie	164
4.1. Ocena struktury systemu postępowań procesowych	164
4.2. Cel tworzenia procedur odrębnych	165
4.3. Aksjologiczne założenia dotyczące warunków tworzenia procedur odrębnych	166
4.4. Propozycja optymalnego składu systemu postępowań procesowych	168
4.5. Wnioski z analizy powiązań wewnątrzsystemowych między postępowaniami procesowymi	176
ROZDZIAŁ 2. Postępowanie w sprawach małżeńskich	183
1. Analiza historycznoprawna postępowania w sprawach małżeńskich	195
1.1. Uwagi ogólne	195
1.2. Załatwianie spraw małżeńskich w okresie rozbiorów i w dwudziestoleciu międzywojennym	195
1.3. Załatwianie spraw małżeńskich w czasie obowiązywania prawa małżeńskiego z 1945 r.	208
1.4. Załatwianie spraw małżeńskich w czasie obowiązywania prawa rodzinnego z 1950 r.	210
1.5. Załatwianie spraw małżeńskich w czasie obowiązywania prawa rodzinnego z 1964 r.	213

1.6.	Zmiany w regulacjach postępowania w sprawach małżeńskich	213
1.7.	Podsumowanie	218
2.	Analiza prawnoporównawcza postępowania w sprawach małżeńskich	219
2.1.	Uwagi ogólne	219
2.2.	Niemcy	220
2.3.	Austria	226
2.4.	Francja	229
2.5.	Szwajcaria	232
2.6.	Podsumowanie	236
3.	Przyczyny wyodrębnienia postępowania w sprawach małżeńskich	236
4.	Jurysdykcja krajowa w sprawach małżeńskich	243
4.1.	Uwagi ogólne	243
4.2.	Jurysdykcja krajowa w państwach członkowskich Unii Europejskiej	243
4.2.1.	Źródła prawa	243
4.2.2.	Zakres przedmiotowy zastosowania rozporządzenia 2019/1111	248
4.2.3.	Podstawy jurysdykcji krajowej ogólnej	256
4.2.4.	Pozostałe podstawy jurysdykcji krajowej	267
4.2.4.1.	Podstawa jurysdykcji krajowej dla pozwu wzajemnego	267
4.2.4.2.	Subsydiarna podstawa jurysdykcji krajowej dla spraw o rozwód	268
4.2.4.3.	Podstawa jurysdykcji krajowej wyłącznej	270
4.2.4.4.	Podstawa jurysdykcji krajowej wynikająca z prawa wewnętrznego państw członkowskich	271
4.2.5.	Badanie jurysdykcji krajowej przez sąd	272
4.3.	Jurysdykcja krajowa w sprawach małżeńskich dotycząca państw niebędących członkami Unii Europejskiej, z którymi Rzeczpospolita Polska ma zawarte umowy międzynarodowe dotyczące jurysdykcji krajowej	280
4.4.	Jurysdykcja krajowa w sprawach małżeńskich dotycząca państw niebędących członkami Unii Europejskiej, z którymi Rzeczpospolita Polska nie ma zawartych umów międzynarodowych dotyczących jurysdykcji krajowej	282
5.	Zakres przedmiotowy spraw rozpoznawanych w postępowaniu w sprawach małżeńskich	285
5.1.	Uwagi ogólne	285
5.2.	Sprawy o rozwód oraz o separację na żądanie jednego z małżonków	286
5.3.	Sprawy o unieważnienie małżeństwa	289
5.4.	Sprawy o ustalenie istnienia albo nieistnienia małżeństwa	293
6.	Podmioty w postępowaniu w sprawach małżeńskich	300
6.1.	Sąd	300
6.1.1.	Właściwość rzeczowa sądu	300
6.1.2.	Właściwość miejscowa sądu	301
6.1.3.	Skład sądu orzekającego	307
6.2.	Strony	310
6.2.1.	Małżonkowie	310
6.2.2.	Zstępni małżonków	317
6.2.3.	Kurator procesowy	320
6.2.3.1.	Kurator dla małżonka, którego miejsce pobytu nie jest znane	320

6.2.3.2.	Kurator, przeciwko któremu ma być wytoczone powództwo o unieważnienie małżeństwa lub o ustalenie istnienia albo nieistnienia małżeństwa po śmierci jednego z małżonków albo obojga małżonków	325
6.2.3.3.	Kurator ustanowiony w miejsce zmarłego małżonka albo w miejsce obojga zmarłych małżonków jako strony pozwanej w toku procesu o unieważnienie małżeństwa ...	329
6.3.	Interwenient uboczny	331
6.4.	Prokurator, Rzecznik Praw Obywatelskich	335
6.5.	Odrębności w regulacjach ogólnych o procesie w odniesieniu do przepisów dotyczących załatwiania spraw w postępowaniu w sprawach małżeńskich ...	339
6.5.1.	Odrębności co do zasad procesowych	339
6.5.2.	Odrębności co do dopuszczalności wniosku o przywrócenie terminu do złożenia środka zaskarżenia	346
6.5.3.	Odrębności co do dopuszczalności skargi kasacyjnej	349
6.5.4.	Odrębności co do dopuszczalności wznowienia prawomocnie zakończonego postępowania sądowego	351
7.	Odrębności w regulacjach postępowania w sprawach małżeńskich w porównaniu z przepisami ogólnymi o procesie	360
7.1.	Odrębności co do reprezentacji stron w procesie dotyczące rodzaju pełnomocnictwa procesowego oraz zakresu podmiotowego osób upoważnionych do zastępstwa strony	360
7.2.	Odrębności dotyczące przebiegu posiedzeń sądowych	365
7.2.1.	Odrębności dotyczące jawności posiedzeń sądowych	365
7.2.2.	Odrębności dotyczące sporządzania protokołów posiedzeń sądu wyznaczonych celem przeprowadzenia rozprawy	369
7.2.3.	Odrębności dotyczące skutków procesowych niestawiennictwa stron na posiedzenie wyznaczone celem przeprowadzenia rozprawy	371
7.3.	Odrębności dotyczące przebiegu postępowania dowodowego	383
7.3.1.	Odrębności dotyczące skutków procesowych czynności dyspozytywnych uznania powództwa oraz przyznania okoliczności faktycznych	383
7.3.2.	Odrębności dotyczące przeprowadzenia postępowania dowodowego w zakresie dowodu z zeznań świadków	385
7.3.3.	Odrębności dotyczące przeprowadzenia postępowania dowodowego w zakresie dowodu z przesłuchania stron	391
7.3.4.	Odrębności dotyczące przeprowadzenia postępowania dowodowego w zakresie dowodu z wywiadu środowiskowego	398
7.3.5.	Odrębności co do skutków prawnych wyroków w sprawach małżeńskich	403
8.	Odrębności w regulacjach postępowania w sprawach małżeńskich o rozwód i separację oraz w innych sprawach małżeńskich	410
8.1.	Odrębności co do dopuszczalności wytoczenia powództwa wzajemnego w sprawach o rozwód i separację oraz wszczęcia w czasie trwania procesu o rozwód i separację innej sprawy o rozwód i separację	410
8.2.	Odrębności co do dopuszczalności zawieszenia postępowania w sprawach o rozwód i separację oraz umorzenia postępowania w takich sprawach	417

8.2.1.	Odrębności co do zawieszenia postępowania w sprawach o rozwód ...	417
8.2.2.	Odrębności dotyczące umorzenia postępowania w sprawach o rozwód i separację	422
8.2.3.	Odrębności dotyczące zawieszenia i umorzenia postępowania w sprawach o unieważnienie małżeństwa	428
8.3.	Odrębności co do przebiegu postępowania dowodowego w sprawach o rozwód i separację	430
8.3.1.	Odrębności co do przebiegu postępowania dowodowego ze względu na cel postępowania dowodowego w sprawach małżeńskich o rozwód i separację oraz uznanie powództwa w takich sprawach	430
8.3.2.	Odrębności co do przebiegu postępowania dowodowego ze względu na możliwość ograniczenia dowodu z przesłuchania stron	435
9.	Odrębności dotyczące powiązań wewnątrzsystemowych między postępowaniem w sprawach małżeńskich i postępowaniem mediacyjnym	442
10.	Odrębności dotyczące powiązań wewnątrzsystemowych między postępowaniem w sprawach małżeńskich i procesem o zaspokojenie potrzeb rodziny i o alimenty między małżonkami albo między nimi a ich wspólnymi małoletnimi dziećmi co do świadczeń za okres od wytoczenia powództwa o rozwód, separację oraz unieważnienie małżeństwa oraz postępowaniem nieprocesowym dotyczącym władzy rodzicielskiej nad wspólnymi małoletnimi dziećmi stron lub o ustalenie kontaktów z nimi	454
11.	Odrębności co do odpowiedniego zastosowania przepisów regulujących postępowanie w sprawach małżeńskich w procesie o ustanowienie rozdzielnosci majątkowej między małżonkami	460
ROZDZIAŁ 3. Postępowanie w sprawach ze stosunków między rodzicami a dziećmi		466
1.	Analiza historycznoprawna postępowania w sprawach ze stosunków między rodzicami a dziećmi	474
1.1.	Uwagi ogólne	474
1.2.	Załatwianie spraw między rodzicami a dziećmi w okresie rozbiorów i w dwudziestoleciu międzywojennym	475
1.3.	Załatwianie spraw między rodzicami a dziećmi w czasie obowiązywania prawa rodzinnego z 1946 r.	480
1.4.	Załatwianie spraw między rodzicami a dziećmi w czasie obowiązywania prawa rodzinnego z 1950 r.	487
1.5.	Załatwianie spraw między rodzicami a dziećmi w czasie obowiązywania prawa rodzinnego z 1964 r.	491
1.6.	Zmiany w regulacjach postępowania ze stosunków między rodzicami a dziećmi	495
2.	Przyczyny wyodrębnienia postępowania w sprawach ze stosunków między rodzicami i dziećmi	501
3.	Zakres przedmiotowy spraw rozpoznawanych w postępowaniu w sprawach ze stosunków między rodzicami a dziećmi	506
3.1.	Uwagi ogólne	506
3.2.	Sprawy o ustalenie macierzyństwa	507
3.2.1.	Charakter prawny spraw o ustalenie macierzyństwa	507

3.2.2.	Podstawy ustalenia macierzyństwa	509
3.2.3.	Legitymacje procesowe czynne i bierne w sprawie o ustalenie macierzyństwa	511
3.2.4.	Szczegółowe przypadki dopuszczalności powództwa o ustalenie macierzyństwa albo jego niedopuszczalności	514
3.2.4.1.	Dopuszczalność powództwa o ustalenie macierzyństwa w stosunku do dziecka zmarłego	514
3.2.4.2.	Dopuszczalność powództwa dziecka albo prokuratora o ustalenie macierzyństwa po osiągnięciu pełnoletności przez dziecko	515
3.2.4.3.	Dopuszczalność powództwa o ustalenie macierzyństwa po śmierci matki	515
3.2.4.4.	Niedopuszczalność powództwa matki o ustalenie macierzyństwa w stosunku do dziecka pełnoletniego	516
3.2.4.4.	Niedopuszczalność powództwa o ustalenie macierzyństwa w stosunku do dziecka poczętego, lecz nienarodzonego ...	517
3.2.4.5.	Niedopuszczalność powództwa o ustalenie macierzyństwa w stosunku do dziecka przysposobionego	518
3.2.5.	Charakter prawny wyroku ustalającego macierzyństwo	519
3.3.	Sprawy o zaprzeczenie macierzyństwa	520
3.3.1.	Charakter prawny spraw o zaprzeczenie macierzyństwa	520
3.3.2.	Podstawy zaprzeczenia macierzyństwa	521
3.3.3.	Legitymacja procesowa czynna i bierna w sprawie o zaprzeczenie macierzyństwa	522
3.3.4.	Szczegółowe przypadki dopuszczalności powództwa o zaprzeczenie macierzyństwa albo jego niedopuszczalności	524
3.3.4.1.	Dopuszczalność powództwa o zaprzeczenie macierzyństwa ze względu na termin do jego wytoczenia	524
3.3.4.2.	Niedopuszczalność powództwa o zaprzeczenie macierzyństwa w stosunku do dziecka poczętego, lecz nienarodzonego oraz dziecka przysposobionego anonimowo	530
3.3.4.3.	Niedopuszczalność powództwa o zaprzeczenie macierzyństwa w stosunku do dziecka zmarłego	530
3.3.5.	Charakter prawny wyroku zaprzeczającego macierzyństwo	531
3.4.	Sprawy o ustalenie ojcostwa	534
3.4.1.	Charakter prawny spraw o ustalenie ojcostwa	534
3.4.2.	Podstawy ustalenia ojcostwa dziecka pozamałżeńskiego	535
3.4.3.	Legitymacja procesowa czynna i bierna w sprawie o ustalenie ojcostwa	536
3.4.4.	Szczegółowe przypadki dopuszczalności powództwa o ustalenie ojcostwa albo jego niedopuszczalności	545
3.4.4.1.	Dopuszczalność powództwa o ustalenie ojcostwa w stosunku do niepełnoletniego dziecka	545
3.4.4.2.	Dopuszczalność powództwa o ustalenie ojcostwa w stosunku do dziecka przysposobionego w sposób pełny	548

3.4.4.3.	Dopuszczalność powództwa o ustalenie ojcostwa po śmierci domniemanego ojca	549
3.4.4.4.	Dopuszczalność kontynuowania procesu o ustalenie ojcostwa po śmierci strony	550
3.4.4.5.	Niedopuszczalność ustalenia ojcostwa w stosunku do dziecka poczętego, lecz nienarodzonego	551
3.4.4.6.	Niedopuszczalność powództwa o ustalenie ojcostwa w stosunku do pełnoletniego dziecka	553
3.4.4.7.	Niedopuszczalność powództwa o ustalenie ojcostwa w stosunku do dziecka przysposobionego całkowicie	554
3.4.4.8.	Niedopuszczalność powództwa o ustalenie ojcostwa w stosunku do dziecka zmarłego	554
3.4.5.	Charakter prawny wyroku ustalającego ojcostwo	555
3.5.	Sprawy o zaprzeczenie ojcostwa	556
3.5.1.	Charakter spraw o zaprzeczenie ojcostwa	556
3.5.2.	Podstawy zaprzeczenia ojcostwa	557
3.5.3.	Legitymacja procesowa czynna i bierna w sprawie o zaprzeczenie ojcostwa	558
3.5.4.	Szczegółowe przypadki dopuszczalności powództwa o zaprzeczenie ojcostwa albo jego niedopuszczalności	561
3.5.4.1.	Dopuszczalność powództwa o zaprzeczenie ojcostwa ze względu na termin do jego wytoczenia	561
3.5.4.2.	Niedopuszczalność powództwa o ustalenie ojcostwa w stosunku do dziecka poczętego z zastosowaniem metod medycznie wspomaganej prokreacji	568
3.5.4.3.	Niedopuszczalność powództwa o ustalenie ojcostwa w stosunku do dziecka zmarłego oraz kontynuowania procesu o zaprzeczenie ojcostwa po śmierci dziecka	569
3.5.4.3.	Niedopuszczalność powództwa o zaprzeczenie ojcostwa w stosunku do dziecka przysposobionego całkowicie	570
3.5.5.	Charakter prawny wyroku zaprzeczającego ojcostwo	570
3.6.	Sprawy o rozwiązanie stosunku przysposobienia	571
3.6.1.	Charakter prawny spraw o rozwiązanie stosunku przysposobienia ...	571
3.6.2.	Podstawy rozwiązania stosunku przysposobienia	573
3.6.3.	Legitymacja procesowa czynna i bierna w sprawach o rozwiązanie stosunku przysposobienia	578
3.6.4.	Szczegółowe przypadki dopuszczalności powództwa o rozwiązanie stosunku przysposobienia albo jego niedopuszczalności	580
3.6.4.1.	Dopuszczalność powództwa o rozwiązanie stosunku przysposobienia w przypadku śmierci przysposabiającego w toku procesu	580
3.6.4.2.	Niedopuszczalność powództwa o rozwiązanie stosunku przysposobienia całkowitego	581
3.6.4.3.	Niedopuszczalność powództwa o rozwiązanie stosunku przysposobienia w przypadkach śmierci przysposobionego albo przysposabiającego przed wszczęciem procesu	582

3.6.4.4. Niedopuszczalność powództwa o rozwiązanie stosunku przysposobienia w przypadku śmierci przysposobionego w toku procesu	584
3.6.5. Charakter prawny wyroku rozwiązującego stosunek przysposobienia	584
3.6.6. Rozstrzygnięcia dodatkowe w wyroku rozwiązującym przysposobienie	586
4. Odrębności w regulacjach ogólnych o procesie w odniesieniu do przepisów dotyczących załatwiania spraw w postępowaniu ze stosunków między rodzicami a dziećmi	588
4.1. Odrębności co do właściwości rzeczowej sądu	588
4.2. Odrębności co do właściwości miejscowej sądu	589
4.3. Odrębności co do składu sądu orzekającego w sprawach o ustalenie bezskuteczności uznania ojcostwa oraz rozwiązanie stosunku przysposobienia	593
4.4. Odrębności co do reprezentacji stron w sprawach o ustalenie lub zaprzeczenie pochodzenia dziecka	595
4.5. Odrębności co do ustanowienia w sprawach o ustalenie pochodzenia dziecka i o związane z tym roszczenia kuratora dla pozwanego, którego miejsce zamieszkania lub pobytu nie jest znane	597
5. Odrębności w regulacjach postępowania w sprawach ze stosunku między rodzicami a dziećmi w porównaniu z przepisami ogólnymi o procesie	598
5.1. Odrębności co do zdolności procesowej matki dziecka i ojca dziecka w sprawach o ustalenie lub zaprzeczenie pochodzenia dziecka oraz o ustalenie bezskuteczności uznania ojcostwa	598
5.2. Odrębności co do dopuszczalności wytoczenia powództwa wzajemnego w sprawach o ustalenie lub zaprzeczenie pochodzenia dziecka oraz o ustalenie bezskuteczności uznania ojcostwa oraz co do wszczęcia w czasie trwania takich spraw innej sprawy o ustalenie lub zaprzeczenie pochodzenia dziecka oraz o ustalenie bezskuteczności uznania ojcostwa	600
5.3. Odrębności co do skutków procesowych nieusprawiedliwionego niestawiennictwa jednej ze stron na posiedzenie wyznaczone celem przeprowadzenia rozprawy w sprawach o ustalenie lub zaprzeczenie pochodzenia dziecka, o ustalenie bezskuteczności uznania ojcostwa oraz o rozwiązanie stosunku przysposobienia	604
5.4. Odrębności co do dopuszczalności umorzenia oraz zawieszenia postępowania w przypadku śmierci strony w toku procesu	607
5.5. Odrębności co do możliwości przystąpienia interwenienta ubocznego do spraw o ustalenie lub zaprzeczenie macierzyństwa	611
5.6. Odrębności co do udziału prokuratora w sprawach o ustalenie lub zaprzeczenie pochodzenia dziecka, o ustalenie bezskuteczności uznania ojcostwa oraz o rozwiązanie stosunku przysposobienia	613
5.6.1. Odrębności co do formy wzięcia przez prokuratora udziału w sprawach o ustalenie lub zaprzeczenie pochodzenia dziecka albo ustalenie bezskuteczności uznania ojcostwa, albo o rozwiązanie stosunku przysposobienia	613

5.6.2. Odrębności co do zawiadamiania prokuratora o terminach rozpraw oraz doręczenia mu odpisu pozwu w sprawach o zaprzeczenie pochodzenia dziecka oraz o ustalenie bezskuteczności uznania ojcostwa	620
5.7. Odrębności co do odpowiedniego zastosowania przepisów postępowania w sprawach małżeńskich w postępowaniu w sprawach ze stosunków między rodzicami a dziećmi	624
ROZDZIAŁ 4. Postępowanie odrębne w sprawach z zakresu prawa pracy	628
1. Status organizacyjny sądów pracy	633
1.1. Pojęcie sądu	633
1.2. Historia sądownictwa pracy	633
1.3. Stan obecny	635
2. Postępowanie przed sądami pracy – uwagi wstępne	637
2.1. Wprowadzenie	637
2.2. Zasady postępowania w sprawach z zakresu prawa pracy	638
2.2.1. Uwagi ogólne	638
2.2.2. Zasada dyspozycyjności	638
2.2.3. Zasada kontryktoryjności	640
2.2.4. Zasada równości stron	641
2.2.5. Zasada formalizmu procesowego	644
2.2.6. Zasada szybkości postępowania	644
2.2.7. Zasada ugodowego załatwiania sporów	646
2.3. Pojęcie sprawy z zakresu prawa pracy	646
2.3.1. Uwagi ogólne	646
2.3.2. Sprawy o roszczenia ze stosunku pracy lub z nim związane	648
2.3.3. Sprawy o ustalenie istnienia stosunku pracy, jeżeli łączący strony stosunek prawny, wbrew zawartej między nimi umowie, ma cechy stosunku pracy (art. 476 § 1 pkt 1 ¹ k.p.c.)	652
2.3.4. Sprawy o roszczenia z innych stosunków prawnych, do których z mocy odrębnych przepisów stosuje się przepisy prawa pracy	653
2.3.5. Sprawy o odszkodowania dochodzone od pracodawcy na podstawie przepisów o świadczeniach z tytułu wypadków przy pracy i chorób zawodowych	654
2.3.6. Sprawy nienależące do spraw z zakresu prawa pracy	655
3. Właściwość sądu pracy	656
3.1. Uwagi ogólne	656
3.2. Właściwość rzeczowa sądów pracy	656
3.2.1. Wprowadzenie	656
3.2.2. Pojęcie spraw niemajątkowych	659
3.2.3. Pojęcie spraw majątkowych	660
3.2.4. Oznaczenie wartości przedmiotu sporu	662
3.3. Właściwość miejscowa sądów pracy	663
3.4. Właściwość funkcjonalna sądów pracy	665
3.5. Właściwość celowościowa	667
3.6. Właściwość z art. 44 ¹ i 44 ² k.p.c.	669
3.7. Niewłaściwość sądu i jej skutki	672

4. Uczestnicy postępowania w sprawach z zakresu prawa pracy i ich pełnomocnicy ...	676
4.1. Pracownik	676
4.1.1. Uwagi ogólne	676
4.1.2. Zdolność sądowa i procesowa pracownika	682
4.2. Pracodawca	685
4.2.1. Pojęcie pracodawcy	685
4.2.2. Zdolność sądowa i procesowa pracodawcy	689
4.3. Inspektor pracy	690
4.4. Organizacje pozarządowe	694
4.5. Kurator	699
4.6. Pełnomocnicy procesowi	700
4.6.1. Pełnomocnicy pracownika	700
4.6.2. Pełnomocnicy pracodawcy	707
5. Przebieg postępowania przed sądami pracy	710
5.1. Uwagi ogólne	710
5.2. Wszczęcie postępowania przed sądem pracy	710
5.2.1. Wniesienie pozwu	710
5.2.2. Wstępne badanie sprawy	711
5.2.3. Odrzucenie pozwu	712
5.2.4. Badanie istnienia braków formalnych	714
5.2.5. Przekazanie sprawy wydziałowi właściwemu do jej rozpoznania	715
5.2.6. Oznaczenie pozwanego pracodawcy i przekształcenia podmiotowe procesu	716
5.2.7. Termin rozprawy	721
5.2.8. Stosowanie przepisów o innych postępowaniach odrębnych	722
5.2.9. Powództwo wzajemne	723
5.2.10. Zawieszenie postępowania	724
5.3. Postępowanie dowodowe	727
5.3.1. Uwagi ogólne	727
5.3.2. Ograniczenia dowodowe	727
6. Orzekanie w sprawach z zakresu prawa pracy i środki zaskarżania orzeczeń	730
6.1. Zasady orzekania w procesie cywilnym	730
6.1.1. Uwagi ogólne	730
6.1.2. Pojęcie zasad orzekania	730
6.1.3. Zasady odnoszące się do przedmiotu i podmiotów orzekania	732
6.1.3.1. Wprowadzenie	732
6.1.3.2. Zasada orzekania tylko na wniosek strony	732
6.1.3.3. Zasada związania sądu granicami dochodzonej ochrony prawnej	733
6.1.3.4. Zakaz orzekania ponad żądanie	744
6.1.4. Zasady dotyczące czasu i podstaw orzekania	746
6.1.4.1. Zasada aktualności	746
6.1.4.2. Zasada związania sądu podstawą faktyczną powództwa ...	747
6.1.5. Szczególne kompetencje sądu podczas orzekania	751
6.2. Rodzaje wyroków wydawanych przez sądy pracy	757
6.3. Szczególne zagadnienia wyrokowania w sprawach z zakresu prawa pracy ...	761
6.3.1. Wyrok ustalający istnienie stosunku pracy	761

6.3.2.	Orzeczenie wydawane na podstawie art. 477 ^{1b} k.p.c.	765
6.3.3.	Związanie sądu pracy ustaleniami wyroku karnego lub decyzją administracyjną	767
6.3.4.	Nakazy zapłaty	768
6.3.5.	Natychmiastowa wykonalność wyroków	769
6.3.6.	Powaga rzeczy osądzonej	771
7.	Środki zaskarżenia w sprawach z zakresu prawa pracy	774
7.1.	Zwyczajne środki zaskarżenia	774
7.2.	Nadzwyczajne środki zaskarżenia	775
8.	Koszty procesu w sprawach z zakresu prawa pracy	777
8.1.	Uwagi ogólne o kosztach procesu	777
 ROZDZIAŁ 5. Postępowanie w sprawach z zakresu ubezpieczeń społecznych ...		781
1.	Wprowadzenie	784
2.	Podmioty postępowania odrębnego w sprawach z zakresu ubezpieczeń społecznych	785
2.1.	Sąd	785
2.1.1.	Uwagi ogólne	785
2.1.2.	Właściwość rzeczowa	785
2.1.3.	Właściwość miejscowa	786
2.1.4.	Właściwość celowościowa	787
2.2.	Uczestnicy postępowania	787
2.2.1.	Uwagi ogólne	787
2.2.2.	Ubezpieczony	791
2.2.3.	Płatnik składek	798
2.2.4.	Inna osoba, której praw i obowiązków dotyczy zaskarżona decyzja	799
2.2.5.	Organ rentowy	807
2.2.6.	Wojewódzkie zespoły do spraw orzekania o niepełnosprawności ...	811
2.2.7.	Zainteresowany	811
3.	Zdolność sądowa i procesowa w sprawach z zakresu ubezpieczeń społecznych ...	825
4.	Przedmiot postępowania	827
4.1.	Uwagi ogólne	827
4.2.	Sprawa z zakresu ubezpieczeń społecznych w ujęciu materialnym	828
4.3.	Sprawa z zakresu ubezpieczeń społecznych w ujęciu procesowym	831
4.4.	Przedmiot postępowania przed sądami ubezpieczeń społecznych	834
5.	Przebieg postępowania w sprawach z zakresu ubezpieczeń społecznych	835
5.1.	Uwagi ogólne	835
5.2.	Zasady postępowania w sprawach z zakresu ubezpieczeń	836
5.2.1.	Wprowadzenie	836
5.2.2.	Zasada równości stron	837
5.2.3.	Zasada kontradyktryjności	839
5.2.4.	Zasada dyspozycyjności	840
5.2.5.	Zasada ograniczonego formalizmu	841
5.2.6.	Zasada szybkości postępowania	842

5.3. Wszczęcie postępowania	842
5.3.1. Uwagi ogólne	842
5.3.2. Odwołanie	843
5.4. Przebieg postępowania	848
5.4.1. Uwagi ogólne	848
5.4.2. Dowodzenie	849
5.4.3. Orzekanie w sprawach z zakresu ubezpieczeń społecznych	851
5.4.4. Środki zaskarżenia	862
5.4.5. Koszty postępowania	864
ROZDZIAŁ 6. Postępowanie w sprawach o naruszenie posiadania	867
1. Pojęcie sprawy o naruszenie posiadania	869
1.1. Pojęcie posiadania	869
1.2. Pojęcie sprawy o naruszenie posiadania	870
2. Zasady ochrony posesoryjnej	870
3. Właściwość rzeczowa i miejscowa sądu	872
4. Legitymacja procesowa	873
4.1. Legitymacja czynna	873
4.2. Legitymacja bierna	875
4.3. Interwencja w procesie	876
5. Przebieg postępowania	877
5.1. Termin do wytoczenia powództwa	877
5.2. Zakres postępowania dowodowego	877
5.3. Możliwość stosowania art. 5 k.c.	878
5.4. Badanie prawa do rzeczy	880
5.5. Wpływ istnienia prawomocnego orzeczenia sądu na bieg procesu	883
5.6. Niedopuszczalność powództwa wzajemnego	884
5.7. Niedopuszczalność kumulacji roszczeń	885
5.8. Wątpliwości co do stosowania art. 192 pkt 3 k.p.c.	885
6. Orzekanie w sprawach o przywrócenie posiadania	887
7. Rektyfikacja orzeczeń w sprawach o naruszenie posiadania	890
8. Środki zaskarżenia	891
9. Ocena regulacji	892
ROZDZIAŁ 7. Postępowanie odrębne w sprawach własności intelektualnej	893
1. Uwagi ogólne	899
1.1. Przyczyny wyodrębnienia postępowania w sprawach własności intelektualnej	899
1.2. Obligatoryjny charakter postępowania	901
1.3. Przedmiot regulacji	903
1.4. Inne przepisy dotyczące postępowania w sprawach własności intelektualnej	906
1.5. Pojęcie sprawy własności intelektualnej	907
1.5.1. Uwagi ogólne	907
1.5.2. Sprawy o naruszenie	909
1.6. Relacja do innych postępowań odrębnych	910
1.7. Jurysdykcja sądów polskich	915

1.8. Właściwość sądu	916
1.9. Przekazanie sprawy innemu sądowi	921
1.10. Koszty sądowe i komornicze	925
1.10.1. Opłaty sądowe – kwestie ogólne	925
1.10.2. Opłaty od wniosków przewidzianych w art. 479 ⁹⁷ oraz 479 ¹¹³ k.p.c.	928
1.10.3. Opłaty egzekucyjne i koszty komornicze	928
1.11. Przymus adwokacko-radowski	930
1.12. Posiedzenie przygotowawcze	933
1.13. Szczególne środki procesowe (środki pomocnicze)	933
1.13.1. Katalog szczególnych środków procesowych	933
1.13.2. Zasada proporcjonalności	935
1.14. Możliwość zasądzenia odpowiedniej sumy	936
2. Zabezpieczenie środka dowodowego	940
2.1. Charakter instytucji zabezpieczenia środka dowodowego	940
2.2. Przesłanki udzielenia zabezpieczenia środka dowodowego (art. 479 ⁹⁸ k.p.c.)	955
2.3. Zajęcie środków dowodowych	963
2.4. Nadużycie instytucji zabezpieczenia środka dowodowego	966
2.5. Legitymacja czynna i bierna w postępowaniu w przedmiocie zabezpieczenia środka dowodowego	967
2.6. Postępowanie w przedmiocie zabezpieczenia środka dowodowego	971
3. Wyjawienie lub wydanie środka dowodowego	977
3.1. Charakter wyjawienia lub wydania środka dowodowego	977
3.2. Zakres zastosowania, legitymacja czynna i bierna, przebieg postępowania ..	979
3.3. Wykonanie postanowienia	982
4. Wezwanie do udzielenia informacji	983
4.1. Charakter i przedmiot wezwania	983
4.2. Termin na złożenie wniosku	988
4.3. Uczestnicy postępowania	990
4.3.1. Uwagi ogólne	990
4.3.2. Obowiązany inny niż naruszający	993
4.3.3. Zakres przedmiotowy wezwania do udzielenia informacji	995
4.3.4. Wniosek przeciwko bankowi oraz spółdzielczej kasie oszczędnościowo-kredytowej	996
4.4. Opłata sądowa	999
4.5. Wymagania formalne wniosku	999
4.6. Odpowiedź na wniosek	1000
4.7. Rodzaj posiedzenia	1002
4.8. Orzekanie	1003
4.9. Zaskarżanie	1006
4.10. Wykonanie postanowienia	1010
4.11. Wyjaśnienie udzielonych informacji	1012
4.12. Zwrot kosztów i wydatków poniesionych w związku z udzieleniem informacji	1014
4.13. Roszczenia odszkodowawcze	1020

5. Powództwa szczególne	1025
5.1. Uwagi wstępne	1025
5.2. Zastosowanie przepisów Prawa własności przemysłowej	1026
5.3. Powództwo wzajemne	1028
5.3.1. Uwagi wstępne	1028
5.3.2. Dopuszczalność powództwa wzajemnego	1030
5.3.3. Warunki i reguły wnoszenia powództwa wzajemnego	1031
5.3.4. Związanie podstawą prawną wskazaną przez powoda wzajemnego ...	1033
5.3.5. Zawieszenie postępowania i odrzucenie pozwu wzajemnego	1036
5.3.5.1. Uwagi wstępne	1036
5.3.5.2. Zawieszenie postępowania ze względu na postępowanie przed Urzędem Patentowym	1036
5.3.5.3. Zawieszenie postępowania ze względu na inne postępowanie cywilne	1042
5.3.6. Odrzucenie pozwu wzajemnego	1047
5.3.7. Wpis do rejestru, rozszerzona skuteczność wyroku	1049
5.4. Powództwo o ustalenie	1052
Skorowidz	1063
O Autorach	1075

WYKAZ SKRÓTÓW

AKTY NORMATYWNE

ABGB	– Allgemeines Bürgerliches Gesetzbuch z 1.06.1811 r. (austriacki kodeks cywilny)
AVAG	– Gesetz zur Ausführung zwischenstaatlicher Verträge und zur Durchführung von Abkommen der Europäischen Union auf dem Gebiet der Anerkennung und Vollstreckung in Zivil- und Handelssachen z 19.02.2001 r. ze zm., BGBl. I S. 2146 (niemiecka ustawa o wykonywaniu umów międzynarodowych oraz aktów prawnych Unii Europejskiej w zakresie uznawania i wykonywania orzeczeń sądowych w sprawach cywilnych i handlowych)
BGB	– Bürgerliches Gesetzbuch z 18.08.1896 r., RGBl. s. 195 (niemiecki kodeks cywilny)
CC	– Code Civil du 21.03.1804 (francuski kodeks cywilny)
CPC	– Décret n° 75-1123 du 5.12.1975 – Code de procédure civile (francuski kodeks postępowania cywilnego)
CPR	– Civil Procedure Rules z 10.12.1998 r., S. I. 1998, Nr 3132 (angielskie Reguły Postępowania Cywilnego)
d.k.p.c.	– rozporządzenie Prezydenta Rzeczypospolitej z 29.11.1930 r. – Kodeks postępowania cywilnego (Dz.U. z 1950 r. Nr 43, poz. 394 ze zm.) – nie obowiązuje
dyrektywa 2004/48/WE	– dyrektywa 2004/48/WE Parlamentu Europejskiego i Rady z 29.04.2004 r. w sprawie egzekwowania praw własności intelektualnej (Dz.Urz. UE L 157, s. 45)
EheG	– Gesamte Rechtsvorschrift für Ehegesetz z 6.07.1938 r., dRGBl. I S 807/1938 (austriacka ustawa – Przepisy wspólne o małżeństwie)
EKPC	– Konwencja o ochronie praw człowieka i podstawowych wolności sporządzona w Rzymie 4.11.1950 r., zmieniona następnie Protokołami nr 3, 5 i 8 oraz uzupełniona Protokołem nr 2 (Dz.U. z 1993 r. Nr 61, poz. 284 ze zm.)
FamFG	– Gesetz über das Verfahren in Familiensachen und in den Angelegenheiten der freiwilligen Gerichtsbarkeit z 17.12.2008 r., BGBl. I S. 2586, 2587 (niemiecka ustawa o postępowaniu w sprawach rodzinnych i sprawach rozpoznawanych w postępowaniu nieprocesowym)

Wykaz skrótów

GVG	– Gerichtsverfassungsgesetz in der Fassung der Bekanntmachung z 9.05.1975 r., BGBl. I S. 1077 (niemiecka ustawa o ustroju sądownictwa)
JN	– Gesetz über die Ausübung der Gerichtsbarkeit und die Zuständigkeit der ordentlichen Gerichte in bürgerlichen Rechtssachen z 1.08.1895 r., RGBl. z 1895 r. nr 111 (austriacka ustawa o sprawowaniu sądownictwa i właściwości sądów powszechnych w sprawach cywilnych)
k.c.	– ustawa z 23.04.1964 r. – Kodeks cywilny (Dz.U. z 2022 r. poz. 1360 ze zm.)
k.k.	– ustawa z 6.06.1997 r. – Kodeks karny (Dz.U. z 2022 r. poz. 1138 ze zm.)
Konstytucja RP	– Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z 2.04.1997 r. (Dz.U. Nr 78, poz. 483 ze zm.)
konwencja haska z 1980 r.	– Konwencja dotycząca cywilnych aspektów uprowadzenia dziecka za granicę, sporządzona w Hadze 25.10.1980 r. (Dz.U. z 1995 r. Nr 108, poz. 528 ze zm.)
k.p.	– ustawa z 26.06.1974 r. – Kodeks pracy (Dz.U. z 2022 r. poz. 1510 ze zm.)
k.p.a.	– ustawa z 14.06.1960 r. – Kodeks postępowania administracyjnego (Dz.U. z 2022 r. poz. 2000)
k.p.c.	– ustawa z 17.11.1964 r. – Kodeks postępowania cywilnego (Dz.U. z 2021 r. poz. 1805 ze zm.)
k.p.k.	– ustawa z 6.06.1997 r. – Kodeks postępowania karnego (Dz.U. z 2022 r. poz. 1375)
KPP	– Karta Praw Podstawowych Unii Europejskiej (wersja skonsolidowana Dz.Urz. UE C 202 z 2016 r., s. 389)
k.r.	– ustawa z 27.06.1950 r. – Kodeks rodzinny (Dz.U. Nr 34, poz. 308 ze zm.) – nie obowiązuje
k.r.o.	– ustawa z 25.02.1964 r. – Kodeks rodzinny i opiekuńczy (Dz.U. z 2020 r. poz. 1359 ze zm.)
k.s.h.	– ustawa z 15.09.2000 r. – Kodeks spółek handlowych (Dz.U. z 2022 r. poz. 1467 ze zm.)
k.z.	– rozporządzenie Prezydenta Rzeczypospolitej z 27.10.1933 r. – Kodeks zobowiązań (Dz.U. Nr 82, poz. 598 ze zm.) – nie obowiązuje
MERPC	– ELI/UNIDROIT Model European Rules of Civil Procedure, https://www.unidroit.org/instruments/civil-procedure/eli-unidroit-rules
MPPOiP	– Międzynarodowy Pakt Praw Obywatelskich i Politycznych otwarty do podpisu w Nowym Jorku 19.12.1966 r. (Dz.U. z 1977 r. Nr 38, poz. 167)
nowelizacja z 1.03.1996 r.	– ustawa z 1.03.1996 r. o zmianie Kodeksu postępowania cywilnego, rozporządzeń Prezydenta Rzeczypospolitej – Prawo upadłościowe i Prawo o postępowaniu układowym, Kodeksu postępowania administracyjnego, ustawy o kosztach sądowych w sprawach cywilnych oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. Nr 43, poz. 189 ze zm.)

nowelizacja z 21.05.1999 r.	– ustawa z 21.05.1999 r. o zmianie ustaw Kodeks rodzinny i opiekuńczy, Kodeks cywilny, Kodeks postępowania cywilnego oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. Nr 52, poz. 532)
nowelizacja z 24.05.2000 r.	– ustawa z 24.05.2000 r. o zmianie ustawy – Kodeks postępowania cywilnego, ustawy o zastawie rejestrowym i rejestrze zastawów, ustawy o kosztach sądowych w sprawach cywilnych oraz ustawy o komornikach sądowych i egzekucji (Dz.U. Nr 48, poz. 554 ze zm.)
nowelizacja z 17.06.2004 r.	– ustawa z 17.06.2004 r. o zmianie ustawy – Kodeks rodzinny i opiekuńczy oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. Nr 162, poz. 1691)
nowelizacja z 2.07.2004 r.	– ustawa z 2.07.2004 r. o zmianie ustawy – Kodeks postępowania cywilnego oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. Nr 172, poz. 1804)
nowelizacja z 28.07.2005 r.	– ustawa z 28.07.2005 r. o zmianie ustawy – Kodeks postępowania cywilnego oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. Nr 172, poz. 1438)
nowelizacja z 6.11.2008 r.	– ustawa z 6.11.2008 r. o zmianie ustawy – Kodeks postępowania cywilnego oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. Nr 220, poz. 1431)
nowelizacja z 5.12.2008 r.	– ustawa z 5.12.2008 r. o zmianie ustawy – Kodeks postępowania cywilnego oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. Nr 234, poz. 1571)
nowelizacja z 17.12.2009 r.	– ustawa z 17.12.2009 r. o zmianie ustawy – Kodeks postępowania cywilnego oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. z 2010 r. Nr 7, poz. 45)
nowelizacja z 16.09.2011 r.	– ustawa z 16.09.2011 r. o zmianie ustawy – Kodeks postępowania cywilnego oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. Nr 233, poz. 1381)
nowelizacja z 10.07.2015 r.	– ustawa z 10.07.2015 r. o zmianie ustawy – Kodeks cywilny, ustawy – Kodeks postępowania cywilnego oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. poz. 1311 ze zm.)
nowelizacja z 16.05.2019 r.	– ustawa z 16.05.2019 r. o zmianie ustawy – Kodeks rodzinny i opiekuńczy oraz ustawy – Kodeks postępowania cywilnego (Dz.U. poz. 1146)
nowelizacja z 4.07.2019 r.	– ustawa z 4.07.2019 r. o zmianie ustawy – Kodeks postępowania cywilnego oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. poz. 1469 ze zm.)
nowelizacja z 13.02.2020 r.	– ustawa z 13.02.2020 r. o zmianie ustawy – Kodeks postępowania cywilnego oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. poz. 288)
nowelizacja z 11.08.2021 r.	– ustawa z 11.08.2021 r. o zmianie ustawy – Kodeks postępowania cywilnego oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. poz. 1655)
o.p.	– ustawa z 29.08.1997 r. – Ordynacja podatkowa (Dz.U. z 2021 r. poz. 1540 ze zm.)
öZPO	– Gesetz vom 1.08.1895, über das gerichtliche Verfahren in bürgerlichen Rechtsstreitigkeiten (Civilprozessordnung), StF: RGBl. nr 113/1895 (austriacki kodeks postępowania cywilnego)
p.a.s.c.	– ustawa z 28.11.2014 r. – Prawo o aktach stanu cywilnego (Dz.U. z 2022 r. poz. 1681)

Wykaz skrótów

p.g.g.	– ustawa z 9.06.2011 r. – Prawo geologiczne i górnicze (Dz.U. z 2022 r. poz. 1072 ze zm.)
p.o.ś.	– ustawa z 27.04.2001 r. – Prawo ochrony środowiska (Dz.U. z 2021 r. poz. 1973 ze zm.)
p.p.s.a.	– ustawa z 30.08.2002 r. – Prawo o postępowaniu przed sądami administracyjnymi (Dz.U. z 2022 r. poz. 329 ze zm.)
pr. adw.	– ustawa z 26.05.1982 r. – Prawo o adwokaturze (Dz.U. z 2022 r. poz. 1184 ze zm.)
pr. aut.	– ustawa z 4.02.1994 r. o prawie autorskim i prawach pokrewnych (Dz.U. z 2021 r. poz. 1062 ze zm.)
pr. bank.	– ustawa z 29.08.1997 r. – Prawo bankowe (Dz.U. z 2022 r. poz. 2324 ze zm.)
pr. bud.	– ustawa z 7.07.1994 r. – Prawo budowlane (Dz.U. z 2021 r. poz. 2351 ze zm.)
pr. czek.	– ustawa z 28.04.1936 r. – Prawo czekowe (Dz.U. z 2016 r. poz. 462)
pr. kan.	– Kodeks prawa kanonicznego z 1917 r.
pr. mał.	– dekret z 25.09.1945 r. – Prawo małżeńskie (Dz.U. Nr 48, poz. 270) – nie obowiązuje
pr. not.	– ustawa z 14.02.1991 r. – Prawo o notariacie (Dz.U. z 2022 r. poz. 1799)
pr. prok.	– ustawa z 28.01.2016 r. – Prawo o prokuraturze (Dz.U. z 2022 r. poz. 1247 ze zm.)
pr. przeds.	– ustawa z 6.03.2018 r. – Prawo przedsiębiorców (Dz.U. z 2021 r. poz. 162 ze zm.)
pr. restr.	– ustawa z 15.05.2015 r. – Prawo restrukturyzacyjne (Dz.U. z 2022 r. poz. 2309)
pr. rodz.	– dekret z 22.01.1946 r. – Prawo rodzinne (Dz.U. Nr 6, poz. 52 ze zm.) – nie obowiązuje
pr. spółdz.	– ustawa z 16.09.1982 r. – Prawo spółdzielcze (Dz.U. z 2021 r. poz. 648 ze zm.)
pr. up.	– ustawa z 28.02.2003 r. – Prawo upadłościowe (Dz.U. z 2022 r. poz. 1520 ze zm.)
pr. weksl.	– ustawa z 28.04.1936 r. – Prawo wekslowe (Dz.U. z 2022 r. poz. 282)
pr. wod.	– ustawa z 20.07.2017 r. – Prawo wodne (Dz.U. z 2021 r. poz. 2233 ze zm.)
p.u.s.p.	– ustawa z 27.07.2001 r. – Prawo o ustroju sądów powszechnych (Dz.U. z 2020 r. poz. 2072 ze zm.) – nie obowiązuje
p.u.s.p. z 1928 r.	– rozporządzenie Prezydenta Rzeczypospolitej z 6.02.1928 r. – Prawo o ustroju sądów powszechnych (Dz.U. Nr 12, poz. 93 ze zm.)

p.w.p.	– ustawa z 30.06.2000 r. – Prawo własności przemysłowej (Dz.U. z 2021 r. poz. 324 ze zm.)
reg. prok.	– rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z 7.04.2016 r. – Regulamin wewnętrznego urzędowania powszechnych jednostek organizacyjnych prokuratury (Dz.U. z 2017 r. poz. 1206 ze zm.)
reg. sąd.	– rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z 18.06.2019 r. – Regulamin urzędowania sądów powszechnych (Dz.U. z 2021 r. poz. 2046 ze zm.)
r.k.c.	– Prawo o małżeństwie z 16.03.1836 r. (Dz. Praw. t. XVIII, s. 47) – nie obowiązuje
r.k.p.c.	– ustawa z 18.07.1917 r. o postępowaniu sądowym cywilnym obowiązująca w okręgach apelacyjnych warszawskim, lubelskim i wileńskim (Dz.Urz. Departamentu Sprawiedliwości Tymczasowej Rady Stanu Królestwa Polskiego Nr 1, poz. 5) – nie obowiązuje
rozporządzenie nr 2201/2003	– rozporządzenie Rady (WE) nr 2201/2003 z 27.11.2003 r. dotyczące jurysdykcji oraz uznawania i wykonywania orzeczeń w sprawach małżeńskich oraz w sprawach dotyczących odpowiedzialności rodzicielskiej, uchylające rozporządzenie (WE) nr 1347/2000 (Dz.Urz. UE L 338, s. 1, ze zm.)
rozporządzenie nr 1896/2006	– rozporządzenie (WE) nr 1896/2006 Parlamentu Europejskiego i Rady z 12.12.2006 r. ustanawiające postępowanie w sprawie europejskiego nakazu zapłaty (Dz.Urz. UE L 399, s. 1, ze zm.)
rozporządzenie nr 861/2007	– rozporządzenie (WE) nr 861/2007 Parlamentu Europejskiego i Rady z 11.07.2007 r. ustanawiające europejskie postępowanie w sprawie drobnych roszczeń (Dz.Urz. UE L 199, s. 1, ze zm.)
rozporządzenie nr 1215/2012	– rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) nr 1215/2012 z 12.12.2012 r. w sprawie jurysdykcji i uznawania orzeczeń sądowych oraz ich wykonywania w sprawach cywilnych i handlowych (Dz.Urz. UE L 351, s. 1, ze zm.)
rozporządzenie 2019/1111	– rozporządzenie Rady (UE) 2019/1111 z 25.06.2019 r. w sprawie jurysdykcji, uznawania i wykonywania orzeczeń w sprawach małżeńskich i w sprawach dotyczących odpowiedzialności rodzicielskiej oraz w sprawie uprowadzenia dziecka za granicę (Dz.Urz. UE L 178, s. 1)
SZPO	– Schweizerische Zivilprozessordnung (Zivilprozessordnung, ZPO) z 19.12.2008 r., AS 2010 1739 (szwajcarski kodeks postępowania cywilnego)
u.d.r.p.g.	– ustawa z 17.12.2009 r. o dochodzeniu roszczeń w postępowaniu grupowym (Dz.U. z 2020 r. poz. 446)
u.e.r.	– ustawa z 17.12.1998 r. o emeryturach i rentach z funduszu ubezpieczeń społecznych (Dz.U. z 2022 r. poz. 504 ze zm.)
u.g.n.	– ustawa z 21.08.1997 r. o gospodarce nieruchomościami (Dz.U. z 2021 r. poz. 1899 ze zm.)

Wykaz skrótów

u.k.k.	– ustawa z 28.02.2018 r. o kosztach komorniczych (Dz.U. z 2021 r. poz. 210 ze zm.)
u.k.s.	– ustawa z 22.03.2018 r. o komornikach sądowych (Dz.U. z 2022 r. poz. 2224)
u.k.s.c.	– ustawa z 28.07.2005 r. o kosztach sądowych w sprawach cywilnych (Dz.U. z 2022 r. poz. 1125 ze zm.)
u.k.w.h.	– ustawa z 6.07.1982 r. o księgach wieczystych i hipotece (Dz.U. z 2022 r. poz. 1728 ze zm.)
u.o.b.d.	– ustawa z 27.07.2001 r. o ochronie baz danych (Dz.U. z 2021 r. poz. 386)
u.o.k.k.	– ustawa z 16.02.2007 r. o ochronie konkurencji i konsumentów (Dz.U. z 2021 r. poz. 275)
u.o.p.l.	– ustawa z 21.06.2001 r. o ochronie praw lokatorów, mieszkaniowym zasobie gminy i zmianie Kodeksu cywilnego (Dz.U. z 2022 r. poz. 172 ze zm.)
u.o.p.o.r.	– ustawa z 26.06.2003 r. o ochronie prawnej odmian roślin (Dz.U. z 2021 r. poz. 213)
u.p.d.o.f.	– ustawa z 26.07.1991 r. o podatku dochodowym od osób fizycznych (Dz.U. z 2021 r. poz. 1128 ze zm.)
u.p.e.a.	– ustawa z 17.06.1966 r. o postępowaniu egzekucyjnym w administracji (Dz.U. z 2022 r. poz. 479 ze zm.)
u.p.n.o.	– ustawa z 8.03.2013 r. o przeciwdziałaniu nadmiernym opóźnieniom w transakcjach handlowych (Dz.U. z 2022 r. poz. 893)
u.p.t.u.	– ustawa z 11.03.2004 r. o podatku od towarów i usług (Dz.U. z 2022 r. poz. 931 ze zm.)
u.r.	– ustawa z 29.09.1994 r. o rachunkowości (Dz.U. z 2021 r. poz. 217 ze zm.)
u.r.p.	– ustawa z 6.07.1982 r. o radcach prawnych (Dz.U. z 2022 r. poz. 1166)
u.r.s.	– ustawa z 27.06.2003 r. o rencie socjalnej (Dz.U. z 2022 r. poz. 240)
ustawa o KRS	– ustawa z 20.08.1997 r. o Krajowym Rejestrze Sądowym (Dz.U. z 2022 r. poz. 1683 ze zm.)
ustawa o PGRP	– ustawa z 15.12.2016 r. o Prokuraturii Generalnej Rzeczypospolitej Polskiej (Dz.U. z 2022 r. poz. 2100)
ustawa o <i>private enforcement</i>	– ustawa z 21.04.2017 r. o roszczeniach o naprawienie szkody wyrządzonej przez naruszenie prawa konkurencji (Dz.U. poz. 1132)
ustawa o RPD	– ustawa z 6.01.2000 r. o Rzeczniku Praw Dziecka (Dz.U. z 2020 r. poz. 141 ze zm.)
ustawa o RPO	– ustawa z 15.07.1987 r. o Rzeczniku Praw Obywatelskich (Dz.U. z 2020 r. poz. 627 ze zm.)
ustawa o SN	– ustawa z 8.12.2017 r. o Sądzie Najwyższym (Dz.U. z 2021 r. poz. 1904 ze zm.)

u.s.u.s.	– ustawa z 13.10.1998 r. o systemie ubezpieczeń społecznych (Dz.U. z 2022 r. poz. 1009 ze zm.)
uzasadnienie projektu nowelizacji z 13.02.2020 r.	– uzasadnienie projektu ustawy o zmianie ustawy – Kodeks postępowania cywilnego oraz niektórych innych ustaw, IX kadencja, druk sejm. nr 45
u.z.n.k.	– ustawa z 16.04.1993 r. o zwalczaniu nieuczciwej konkurencji (Dz.U. z 2022 r. poz. 1233)
w.k.c.	– węgierski kodeks cywilny
w.k.p.c.	– węgierski kodeks postępowania cywilnego
zarz. org. sąd.	– zarządzenie Ministra Sprawiedliwości z 19.06.2019 r. w sprawie organizacji i zakresu działania sekretariatów sądowych oraz innych działów administracji sądowej (Dz.Urz. MS poz. 138 ze zm.)
ZGB	– Schweizerisches Zivilgesetzbuch z 10.12.1907 r., AS 24, 233 (szwajcarski kodeks cywilny)
ZPO	– Zivilprozessordnung (niemiecki kodeks postępowania cywilnego z 30.01.1877 r. ze zm.)
ZTP	– rozporządzenie Prezesa Rady Ministrów z 20.06.2002 r. w sprawie „Zasad techniki prawodawczej” (Dz.U. z 2016 r. poz. 283)

CZASOPISMA, ORGANY ORZĘKAJĄCE, PUBLIKATORY, INNE

ADR	– ADR. Arbitraż i Mediacja
Annales UMCS	– Annales Universitatis Mariae Curie-Skłodowska
AUW PPiA	– Acta Universitatis Wratislaviensis. Przegląd Prawa i Administracji
Biul. SAKa	– Biuletyn Sądu Apelacyjnego w Katowicach
Biul. SN	– Biuletyn Sądu Najwyższego
DP	– Doradztwo Podatkowe. Biuletyn Instytutu Studiów Podatkowych
DPP	– Demokratyczny Przegląd Prawniczy
Dz.Pr.	– Dziennik Praw
Dz.Urz. Dep. Spr. T.R.S.	– Dziennik Urzędowy Departamentu Sprawiedliwości Tymczasowej Rady Stanu Królestwa Polskiego
Dz.Urz. MS	– Dziennik Urzędowy Ministra Sprawiedliwości
EP	– Edukacja Prawnicza
EPS	– Europejski Przegląd Sądowy
ETPC	– Europejski Trybunał Praw Człowieka
GSP	– Gdańskie Studia Prawnicze
KPP	– Kwartalnik Prawa Prywatnego

Wykaz skrótów

KPPubl.	– Kwartalnik Prawa Publicznego
KRS	– Krajowa Rada Sądownictwa
M. Praw.	– Monitor Prawniczy
MPB	– Monitor Prawa Bankowego
MPH	– Monitor Prawa Handlowego
M.P.Pr.	– Monitor Prawa Pracy
NP	– Nowe Prawo
NPC	– Nowy Proces Cywilny
OG	– Orzecznictwo Gospodarcze
ONSA	– Orzecznictwo Naczelnego Sądu Administracyjnego
OSA	– Orzecznictwo Sądów Apelacyjnych
OSAŁ	– Orzecznictwo Sądu Apelacyjnego w Łodzi
OSN	– Orzecznictwo Sądu Najwyższego
OSNAPiUS	– Orzecznictwo Sądu Najwyższego. Izba Administracyjna, Pracy i Ubezpieczeń Społecznych
OSNC	– Orzecznictwo Sądu Najwyższego. Izba Cywilna
OSNCK	– Orzecznictwo Sądu Najwyższego. Izba Cywilna i Izba Karna
OSNCP	– Orzecznictwo Sądu Najwyższego. Izba Cywilna, Pracy i Ubezpieczeń Społecznych
OSNC-ZD	– Orzecznictwo Sądu Najwyższego. Izba Cywilna. Zbiór Dodatkowy
OSNP	– Orzecznictwo Sądu Najwyższego. Izba Pracy, Ubezpieczeń Społecznych i Spraw Publicznych
OSP	– Orzecznictwo Sądów Polskich
OSPika	– Orzecznictwo Sądów Polskich i Komisji Arbitrażowych
OTK-A	– Orzecznictwo Trybunału Konstytucyjnego; zbiór urzędowy, Seria A
PES	– Problemy Egzekucji Sądowej
PiP	– Państwo i Prawo
PiŻ	– Prawo i Życie
PME	– Prawo Mediów Elektronicznych
PN	– Przegląd Notarialny
POP	– Przegląd Orzecznictwa Podatkowego
PPC	– Polski Proces Cywilny
PPE	– Przegląd Prawa Egzekucyjnego
PPH	– Przegląd Prawa Handlowego

Wykaz skrótów

PPiA	– Przegląd Prawa i Administracji
Pr. Bank.	– Prawo Bankowe
Pr. Gosp.	– Prawo Gospodarcze
Pr. Spółek	– Prawo Spółek
Prob. Praw.	– Problemy Praworządności
Prok. i Pr.	– Prokuratura i Prawo
Prok. i Pr.-wkł.	– Prokuratura i Prawo – wkładka
PS	– Przegląd Sądowy
PUG	– Przegląd Ustawodawstwa Gospodarczego
PwD	– Prawo w Działaniu
R. Pr.	– Radca Prawny
RiP	– Rodzina i Prawo
RPEiS	– Ruch Prawniczy, Ekonomiczny i Socjologiczny
SC	– Studia Cywilistyczne
SI	– Studia Iuridica
SIL	– Studia Iuridica Lublinensia
SPP	– Studia Prawa Prywatnego
SPPiPS	– Studia z Zakresu Prawa Pracy i Polityki Społecznej
St. Praw.	– Studia Prawnicze
TPP	– Transformacje Prawa Prywatnego
USTiP	– Ubezpieczenia Społeczne. Teoria i Praktyka
WiRO	– Wirtschaft und Recht in Osteuropa
Zb. Orz. SN	– Zbiór Orzeczeń Sądu Najwyższego
ZNIBPS	– Zeszyty Naukowe Instytutu Badania Prawa Sądowego
ZNUJ	– Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Jagiellońskiego
ZNUJ PWiOWI	– Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Jagiellońskiego. Prace z Wynalazczości i Ochrony Własności Intelektualnej

WYKAZ PODSTAWOWEJ LITERATURY PODAWANEJ WYŁĄCZNIE W ZAPISIE SKRÓCONYM

SYSTEMY

<i>System</i> , t. 2, cz. 2,
red. T. Wiśniewski	– <i>System Prawa Procesowego Cywilnego</i> , t. 2, cz. 2, <i>Postępowanie przed sądem pierwszej instancji</i> , red. T. Wiśniewski, Warszawa 2016
<i>System</i> , t. 2, red. Z. Resich	– <i>System Prawa Procesowego Cywilnego</i> , t. 2, <i>Postępowanie rozpoznawcze przed sądami pierwszej instancji</i> , red. Z. Resich, Ossolineum 1987
<i>System</i> , t. 3, red. W. Siedlecki	– <i>System prawa procesowego cywilnego</i> , t. 3, <i>Zaskarżanie orzeczeń sądowych</i> , red. nac. W. Berutowicz, red. W. Siedlecki, Ossolineum 1986
<i>System</i> , t. 3, cz. 1,
red. J. Gudowski, 2013	– <i>System Prawa Procesowego Cywilnego</i> , red. nac. T. Ereciński, t. 3, cz. 1, <i>Środki zaskarżenia</i> , red. J. Gudowski, Warszawa 2013
<i>System</i> , t. 3, cz. 2,
red. J. Gudowski, 2013	– <i>System Prawa Procesowego Cywilnego</i> , red. nac. T. Ereciński, t. 3, cz. 2, <i>Środki zaskarżenia</i> , red. J. Gudowski, Warszawa 2013
<i>System</i> , t. 4, cz. 1, vol. 2,
red. K. Lubiński	– <i>System Prawa Procesowego Cywilnego</i> , red. nac. T. Ereciński, t. 4, cz. 1, <i>Postępowanie nieprocesowe</i> , vol. 2, red. K. Lubiński, Warszawa 2021
<i>System</i> , t. 5, red. A. Jakubecki, 2016	– <i>System Prawa Procesowego Cywilnego</i> , red. nac. T. Ereciński, t. 5, <i>Postępowanie zabezpieczające</i> , red. A. Jakubecki, Warszawa 2016
<i>System PA</i> , t. 8A, 2018	– <i>System Prawa Administracyjnego</i> , t. 8A, <i>Publiczne prawo gospodarcze</i> , red. R. Hauser, Z. Niewiadomski, A. Wróbel, Warszawa 2018
<i>System PAP</i> , t. 1, 2017	– <i>System Prawa Administracyjnego Procesowego</i> , t. 1, <i>Zagadnienia ogólne</i> , red. G. Łaszczycza, Warszawa 2017
<i>System PC</i> , t. 2,
red. J. Ignatowicz, 1977	– <i>System Prawa Cywilnego</i> , t. 2, <i>Prawo własności i inne prawa rzeczowe</i> , red. J. Ignatowicz, Ossolineum 1977

Wykaz podstawowej literatury podawanej wyłącznie w zapisie skróconym

<i>System PC</i> , t. 2,
red. Ł. Błaszczak, 2021	– <i>System Postępowania Cywilnego</i> , t. 2, <i>Dowody w postępowaniu cywilnym</i> , red. Ł. Błaszczak, Warszawa 2021
<i>System PC</i> , t. 6,
red. A. Machnikowska, 2022	– <i>System Postępowania Cywilnego</i> , t. 6, <i>Postępowania odrębne</i> , red. A. Machnikowska, Warszawa 2022
<i>System PH</i> , t. 4, red. M. Stec	– <i>System Prawa Handlowego</i> , t. 4, <i>Prawo instrumentów finansowych</i> , red. M. Stec, Warszawa 2016
<i>System PH</i> , t. 6, red. A. Hrycaj,
A. Jakubecki, A. Witosz, 2016	– <i>System Prawa Handlowego</i> , t. 6, <i>Prawo restrukturyzacyjne i upadłościowe</i> , red. A. Hrycaj, A. Jakubecki, A. Witosz, Warszawa 2016
<i>System PH</i> , t. 7,
red. T. Wiśniewski, 2007	– <i>System Prawa Handlowego</i> , t. 7, <i>Postępowanie sądowe w sprawach cywilnych z udziałem przedsiębiorców</i> , red. T. Wiśniewski, Warszawa 2013
<i>System PH</i> , t. 7,
red. T. Wiśniewski, 2013	– <i>System Prawa Handlowego</i> , t. 7, <i>Postępowanie sądowe w sprawach cywilnych z udziałem przedsiębiorców</i> , red. T. Wiśniewski, Warszawa 2013
<i>System PP</i> , t. 2,
red. Z. Radwański,
A. Olejniczak, 2019	– <i>System Prawa Prywatnego</i> , t. 2, <i>Prawo cywilne – część ogólna</i> , red. Z. Radwański, A. Olejniczak, Warszawa 2019
<i>System PP</i> , t. 4,
red. E. Gniewek, 2021	– <i>System Prawa Prywatnego</i> , t. 4, <i>Prawo rzeczowe</i> , red. E. Gniewek, Warszawa 2021
<i>System PP</i> , t. 9,
red. W.J. Katner, 2012	– <i>System Prawa Prywatnego</i> , t. 9, <i>Prawo zobowiązań – umowy nienazwane</i> , red. W.J. Katner, Warszawa 2012
<i>System PP</i> , t. 11,
red. T. Smoczyński, 2009	– <i>System Prawa Prywatnego</i> , t. 11, <i>Prawo rodzinne i opiekuńcze</i> , red. T. Smoczyński, Warszawa 2009
<i>System PP</i> , t. 11,
red. T. Smoczyński, 2014	– <i>System Prawa Prywatnego</i> , t. 11, <i>Prawo rodzinne i opiekuńcze</i> , red. T. Smoczyński, Warszawa 2014
<i>System PP</i> , t. 14A,
red. R. Skubisz, 2012	– <i>System Prawa Prywatnego</i> , t. 14A, <i>Prawo własności przemysłowej</i> , red. R. Skubisz, Warszawa 2012
<i>System PP</i> , t. 18,
red. A. Szumański, 2010	– <i>System Prawa Prywatnego</i> , t. 18, <i>Prawo papierów wartościowych</i> , red. A. Szumański, Warszawa 2010
<i>System PP</i> , t. 20C,
red. M. Pazdan, 2015	– <i>System Prawa Prywatnego</i> , t. 20C, <i>Prawo prywatne międzynarodowe</i> , red. M. Pazdan, Warszawa 2015
<i>System prawa rodzinnego i opiekuńczego</i> , cz. 1,
red. J.S. Piątkowski	– <i>System prawa rodzinnego i opiekuńczego</i> , cz. 1, red. J.S. Piątkowski, Ossolineum 1985

KOMENTARZE DO KODEKSU POSTĘPOWANIA CYWILNEGO

B. Draniewicz, Ł. Piebiak,
<i>Postępowania odrębne</i>	– B. Draniewicz, Ł. Piebiak, <i>Postępowania odrębne. Komentarz</i> , Warszawa 2007

Wykaz podstawowej literatury podawanej wyłącznie w zapisie skróconym

- K. Flaga-Gieruszyńska, A. Zieliński, *Kodeks*, 2019 – K. Flaga-Gieruszyńska, A. Zieliński, *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz*, Warszawa 2019
- Kodeks*, t. 1, red. H. Dolecki, T. Wiśniewski, 2013 – *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz*, t. 1, Artykuły 1–366, red. H. Dolecki, T. Wiśniewski, Warszawa 2013
- Kodeks*, t. 2, red. H. Dolecki, T. Wiśniewski, 2013 – *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz*, t. 1, Artykuły 367–505³⁷, red. H. Dolecki, T. Wiśniewski, Warszawa 2013
- Kodeks*, t. 5, red. H. Dolecki, T. Wiśniewski, 2013 – *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz*, t. 5, Artykuły 1096–1217, red. H. Dolecki, T. Wiśniewski, Warszawa 2013
- Kodeks*, t. 1, red. T. Ereciński, 2002 – *Komentarz do kodeksu postępowania cywilnego*, cz. 1, t. 1, *Postępowanie rozpoznawcze*, red. T. Ereciński, Warszawa 2002
- Kodeks*, t. 1, red. T. Ereciński, 2004 – *Komentarz do kodeksu postępowania cywilnego*, cz. 1, t. 1, *Postępowanie rozpoznawcze*, red. T. Ereciński, Warszawa 2004
- Kodeks*, t. 1, red. T. Ereciński, 2009 – *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz*, t. 1, *Część pierwsza – postępowanie rozpoznawcze*, red. T. Ereciński, Warszawa 2009
- Kodeks*, t. 1, red. T. Ereciński, 2016 – *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz. Postępowanie rozpoznawcze*, t. 1, red. T. Ereciński, Warszawa 2016
- Kodeks*, t. 2, red. T. Ereciński, 2007 – *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz*, t. 2, *Część pierwsza. Postępowanie rozpoznawcze. Część druga. Postępowanie zabezpieczające*, red. T. Ereciński, Warszawa 2007
- Kodeks*, t. 2, red. T. Ereciński, 2009 – *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz*, t. 2, *Część pierwsza. Postępowanie rozpoznawcze*, red. T. Ereciński, Warszawa 2009
- Kodeks*, t. 2, red. T. Ereciński, 2012 – *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz*, t. 2, *Postępowanie rozpoznawcze*, red. T. Ereciński, Warszawa 2012
- Kodeks*, t. 2, red. T. Ereciński, 2016 – *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz*, t. 2, *Postępowanie rozpoznawcze*, red. T. Ereciński, Warszawa 2016
- Kodeks*, t. 3, red. T. Ereciński, 2016 – *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz*, t. 3, *Postępowanie rozpoznawcze*, red. T. Ereciński, Warszawa 2016
- Kodeks*, t. 5, red. T. Ereciński, 2012 – *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz*, t. 5, *Międzynarodowe postępowanie cywilne. Sąd polubowny (arbitrażowy)*, red. T. Ereciński, Warszawa 2012
- Kodeks*, red. J. Gołaczyński, D. Szostek – *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz do ustawy z 4.7.2019 r. o zmianie ustawy – Kodeks postępowania cywilnego oraz niektórych innych ustaw*, red. J. Gołaczyński, D. Szostek, Warszawa 2019
- Kodeks*, t. 1, red. A. Góra-Błaszczkowska, 2016 – *Kodeks postępowania cywilnego*, t. 1, *Komentarz. Art. 1–729*, red. A. Góra-Błaszczkowska, Warszawa 2016
- Kodeks*, t. 2, red. A. Góra-Błaszczkowska, 2016 – *Kodeks postępowania cywilnego*, t. 2, *Komentarz. Art. 730–1217*, red. A. Góra-Błaszczkowska, Warszawa 2016

Wykaz podstawowej literatury podawanej wyłącznie w zapisie skróconym

- Kodeks*, t. 1A, red. A. Góra-Błaszczkowska, 2020 – *Kodeks postępowania cywilnego*, t. 1A, *Komentarz. Art. 1–424*¹², red. A. Góra-Błaszczkowska, Warszawa 2020
- Kodeks*, t. 1B, red. A. Góra-Błaszczkowska, 2020 – *Kodeks postępowania cywilnego*, t. 1B, *Komentarz. Art. 425–729*, red. A. Góra-Błaszczkowska, Warszawa 2020
- Kodeks*, red. A. Jakubecki, 2008 – *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz*, red. A. Jakubecki, Warszawa 2008
- Kodeks*, red. A. Jakubecki, 2011 – *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz*, red. A. Jakubecki, LEX 2011
- Kodeks*, red. A. Jakubecki, 2012 – *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz*, red. A. Jakubecki, Warszawa 2012
- Kodeks*, red. A. Jakubecki, 2015 – *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz*, red. A. Jakubecki, Warszawa 2015
- Kodeks*, red. A. Jakubecki, 2019 – *Kodeks postępowania cywilnego. wybranych przepisów nowelizacji 2019*, red. A. Jakubecki, LEX 2019
- Kodeks*, t. 1, red. A. Jakubecki, 2017 – *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz aktualizowany*, t. 1, *Art. 1–729*, red. A. Jakubecki, LEX 2017
- Kodeks*, t. 1, red. A. Jakubecki, 2019 – *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz aktualizowany*, t. 1, *Art. 1–729*, red. A. Jakubecki, LEX 2019
- Kodeks*, t. 2, red. J. Jankowski, 2019 – *Kodeks postępowania cywilnego*, t. 2, *Komentarz. Art. 730–1217*, red. J. Jankowski, Warszawa 2019
- Kodeks*, t. 1, red. J. Jodłowski, K. Piasecki – *Kodeks postępowania cywilnego z komentarzem*, t. 1, red. J. Jodłowski, K. Piasecki, Warszawa 1989
- Kodeks*, t. 2, red. J. Jodłowski, K. Piasecki – *Kodeks postępowania cywilnego z komentarzem*, t. 2, red. J. Jodłowski, K. Piasecki, Warszawa 1989
- Kodeks*, t. 3, red. J. Jodłowski, K. Piasecki – *Kodeks postępowania cywilnego z komentarzem*, t. 3, red. J. Jodłowski, K. Piasecki, Warszawa 1989
- Kodeks*, t. 1, red. M. Manowska, 2015 – *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz*, t. 1, *Art. 1–505*³⁸, red. M. Manowska, Warszawa 2015
- Kodeks*, t. 1, red. M. Manowska, 2021 – *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz*, t. 1, *Art. 1–477*¹⁶, red. M. Manowska, Warszawa 2021
- Kodeks*, t. 2, red. M. Manowska, 2021 – *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz*, t. 2, *Art. 478–1217*, red. M. Manowska, Warszawa 2021
- Kodeks*, t. 1, red. A. Marciniak, 2019 – *Kodeks postępowania cywilnego*, t. 1, *Komentarz. Art. 1–205*, red. A. Marciniak, Warszawa 2019
- Kodeks*, t. 2, red. A. Marciniak, 2019 – *Kodeks postępowania cywilnego*, t. 2, *Komentarz. Art. 205¹–424*¹², red. A. Marciniak, Warszawa 2019
- Kodeks*, t. 3, red. A. Marciniak, 2020 – *Kodeks postępowania cywilnego*, t. 3, *Komentarz. Art. 425–729*, red. A. Marciniak, Warszawa 2020

Wykaz podstawowej literatury podawanej wyłącznie w zapisie skróconym

- Kodeks*, t. 4, red. A. Marciniak, – *Kodeks postępowania cywilnego*, t. 4, *Komentarz. Art. 1096–1217*, 2017
red. A. Marciniak, Warszawa 2017
- Kodeks*, t. 5, red. A. Marciniak, – *Kodeks postępowania cywilnego*, t. 5, *Komentarz. Art. 1096–1217*, 2020
red. A. Marciniak, Warszawa 2020
- Kodeks*, t. 1, red. A. Marciniak, – *Kodeks postępowania cywilnego*, t. 1, *Komentarz. Art. 1–366*, K. Piasecki, 2014
red. A. Marciniak, K. Piasecki, Warszawa 2014
- Kodeks*, t. 1, red. A. Marciniak, – *Kodeks postępowania cywilnego*, t. 1, *Komentarz. Art. 1–366*, K. Piasecki, 2016
red. A. Marciniak, K. Piasecki, Warszawa 2016
- Kodeks*, t. 2, red. A. Marciniak, – *Kodeks postępowania cywilnego*, t. 2, *Komentarz. Art. 367–729*, K. Piasecki, 2016
red. A. Marciniak, K. Piasecki, Warszawa 2016
- Kodeks*, red. E. Marszałkowska – *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz*, red. E. Marszałkowska-Krześ, 2016
kowska-Krześ, Legalis 2016
- Kodeks*, red. E. Marszałkowska – *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz*, red. E. Marszałkowska-Krześ, 2017
kowska-Krześ, Legalis 2017
- Kodeks*, red. E. Marszałkowska – *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz*, red. E. Marszałkowska-Krześ, 2018
kowska-Krześ, Legalis 2018
- Kodeks*, red. E. Marszałkowska – *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz*, red. E. Marszałkowska-Krześ, 2019
kowska-Krześ, Legalis 2019
- Kodeks*, red. E. Marszałkowska – *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz*, red. E. Marszałkowska-Krześ, 2020
kowska-Krześ, Legalis 2020
- Kodeks*, red. E. Marszałkowska – *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz*, red. E. Marszałkowska-Krześ, 2021
kowska-Krześ, Legalis 2021
- Kodeks*, t. 1, red. K. Piasecki, – *Kodeks postępowania cywilnego*, t. 1, red. K. Piasecki, Warszawa 1999
- Kodeks*, t. 1, red. K. Piasecki, – *Kodeks postępowania cywilnego*, t. 1, *Komentarz do artykułów 1–505⁴*, red. K. Piasecki, Warszawa 2006
- Kodeks*, t. 1, red. K. Piasecki, – *Kodeks postępowania cywilnego*, t. 1, *Komentarz do artykułów 1–366*, red. K. Piasecki, Warszawa 2010
- Kodeks*, t. 2, red. K. Piasecki, – *Kodeks postępowania cywilnego*, t. 2, red. K. Piasecki, Warszawa 1997
- Kodeks*, t. 2, red. K. Piasecki, – *Kodeks postępowania cywilnego*, t. 2, red. K. Piasecki, Warszawa 2002
- Kodeks*, t. 4, red. K. Piasecki, – *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz*, t. 4, *Przepisy z zakresu międzynarodowego postępowania cywilnego, sąd polubowny (arbitrażowy), regulacje prawne Unii Europejskiej w sprawach transgranicznych*, red. K. Piasecki, Warszawa 2013
- Kodeks*, red. O.M. Piaskowska, – *Kodeks postępowania cywilnego. Postępowanie procesowe. Komentarz aktualizowany*, red. O.M. Piaskowska, LEX 2020

Wykaz podstawowej literatury podawanej wyłącznie w zapisie skróconym

- Kodeks*, red. O.M. Piaskowska, 2021 – *Kodeks postępowania cywilnego. Postępowanie procesowe. Komentarz aktualizowany*, red. O.M. Piaskowska, LEX 2021
- Kodeks*, t. 1, red. Z. Resich, W. Siedlecki, 1975 – *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz*, t. 1, red. Z. Resich, W. Siedlecki, Warszawa 1975
- Kodeks*, red. P. Rylski – *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz*, red. P. Rylski, Legalis 2022
- Kodeks*, t. 1, red. T. Szanciło, 2019 – *Kodeks postępowania cywilnego*, t. 1, *Komentarz. Art. 1–505³⁹*, red. T. Szanciło, Warszawa 2019
- Kodeks*, t. 2, red. T. Szanciło, 2019 – *Kodeks postępowania cywilnego*, t. 2, *Komentarz. Art. 506–1217*, red. T. Szanciło, Warszawa 2019
- Kodeks*, t. 1, red. T. Wiśniewski, 2021 – *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz*, t. 1, *Artykuły 1–366*, red. T. Wiśniewski, Warszawa 2021
- Kodeks*, t. 2, red. T. Wiśniewski, 2021 – *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz*, t. 2, *Artykuły 367–505³⁹*, red. T. Wiśniewski, Warszawa 2021
- Kodeks*, red. A. Zieliński, 2016 – *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz*, red. A. Zieliński, Warszawa 2016
- Kodeks*, red. A. Zieliński, 2017 – *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz*, red. A. Zieliński, Warszawa 2017
- Kodeks*, t. 1, red. T. Zembrzusi, 2020 – *Kodeks postępowania cywilnego. Koszty sądowe w sprawach cywilnych. Dochodzenie roszczeń w postępowaniu grupowym. Przepisy przejściowe. Komentarz do zmian 2019*, t. 1, red. T. Zembrzusi, Warszawa 2020
- Kodeks*, t. 2, red. T. Zembrzusi, 2020 – *Kodeks postępowania cywilnego. Koszty sądowe w sprawach cywilnych. Dochodzenie roszczeń w postępowaniu grupowym. Przepisy przejściowe. Komentarz do zmian 2019*, t. 2, red. T. Zembrzusi, Warszawa 2020
- Postępowanie*, red. K. Flaga-Gieruszyńska – *Postępowanie w sprawach gospodarczych. Komentarz do wybranych przepisów Kodeksu postępowania cywilnego*, red. K. Flaga-Gieruszyńska, Warszawa 2021
- M. Uliasz, *Kodeks*, 2008 – M. Uliasz, *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz*, Warszawa 2008

PODRĘCZNIKI, MONOGRAFIE, INNE KOMENTARZE

- W. Broniewicz, *Postępowanie cywilne*, 1983 – W. Broniewicz, *Postępowanie cywilne w zarysie*, Warszawa 1983
- W. Broniewicz, *Postępowanie cywilne*, 2008 – W. Broniewicz, *Postępowanie cywilne w zarysie*, Warszawa 2008
- W. Broniewicz, A. Marciniak, I. Kunicki, *Postępowanie cywilne*, 2016 – W. Broniewicz, A. Marciniak, I. Kunicki, *Postępowanie cywilne w zarysie*, Warszawa 2020

Wykaz podstawowej literatury podawanej wyłącznie w zapisie skróconym

- W. Broniewicz, A. Marciniak, I. Kunicki, *Postępowanie cywilne*, 2020 – W. Broniewicz, A. Marciniak, I. Kunicki, *Postępowanie cywilne w zarysie*, Warszawa 2020
- S. Cieślak, *Powiązania* – S. Cieślak, *Powiązania wewnątrzsystemowe w postępowaniu cywilnym*, Warszawa 2013
- S. Cieślak, *Formalizm* – S. Cieślak, *Formalizm postępowania cywilnego*, Warszawa 2008
- S. Dalka, *Ochrona* – S. Dalka, *Ochrona sądowa roszczeń majątkowych w postępowaniu nakazowym i upominawczym*, Gdańsk 1977
- R. Flejszar, *Przedsiębiorca* – R. Flejszar, *Przedsiębiorca w postępowaniu cywilnym rozpoznawczym*, Warszawa 2006
- K. Gromek, *Kodeks rodzinny i opiekuńczy*, 2018 – K. Gromek, *Kodeks rodzinny i opiekuńczy. Komentarz*, Warszawa 2018
- K. Gromek, *Kodeks rodzinny i opiekuńczy*, 2020 – K. Gromek, *Kodeks rodzinny i opiekuńczy. Komentarz*, Warszawa 2020
- R. Hausmann, *Internationales* – R. Hausmann, *Internationales und Europäisches Ehescheidungsrecht. Mit Scheidungsfolgenrecht*, München 2013
- Kodeks cywilny*, red. E. Gniewek, 2008 – *Kodeks cywilny. Komentarz*, red. E. Gniewek, Warszawa 2008
- Kodeks cywilny*, red. E. Gniewek, P. Machnikowski, 2014 – *Kodeks cywilny. Komentarz*, red. E. Gniewek, P. Machnikowski, Warszawa 2014
- Kodeks rodzinny i opiekuńczy*, red. K. Piasecki, 2011 – *Kodeks rodzinny i opiekuńczy. Komentarz*, red. K. Piasecki, Warszawa 2011
- Kodeks rodzinny i opiekuńczy*, red. K. Pietrzykowski, 2003 – *Kodeks rodzinny i opiekuńczy. Komentarz*, red. K. Pietrzykowski, Warszawa 2003
- Kodeks rodzinny i opiekuńczy*, red. K. Pietrzykowski, 2021 – *Kodeks rodzinny i opiekuńczy. Komentarz*, red. K. Pietrzykowski, Warszawa 2021
- M. Kostwiński, *Merytoryczne rozpoznanie* – M. Kostwiński, *Merytoryczne rozpoznanie sprawy w procesie cywilnym w ramach konstrukcji odwrócenia sporu*, Warszawa 2019
- Z. Krzemiński, *Postępowanie odrębne* – Z. Krzemiński, *Postępowanie odrębne w sprawach małżeńskich*, Warszawa 1973
- Z. Krzemiński, *Rozwód*, 2006 – Z. Krzemiński, *Rozwód. Praktyczny komentarz, orzecznictwo, piśmiennictwo, wzory pism*, Kraków 2006
- Z. Krzemiński, *Separacja*, 2006 – Z. Krzemiński, *Separacja. Praktyczny komentarz, orzecznictwo, piśmiennictwo, wzory pism*, Kraków 2006
- M. Manowska, *Postępowania odrębne* – M. Manowska, *Postępowania odrębne w procesie cywilnym*, Warszawa 2010
- M. Manowska, *Postępowania odrębne*, 2012 – M. Manowska, *Postępowania odrębne w procesie cywilnym*, Warszawa 2012

Wykaz podstawowej literatury podawanej wyłącznie w zapisie skróconym

M. Manowska, <i>Postępowanie uproszczone</i>	– M. Manowska, <i>Postępowanie uproszczone w procesie cywilnym</i> , Warszawa 2002
H. Pietrzkowski, <i>Metodyka</i> , 2014	– H. Pietrzkowski, <i>Metodyka pracy sędziego w sprawach cywilnych</i> , Warszawa 2014
H. Pietrzkowski, <i>Metodyka</i> , 2021	– H. Pietrzkowski, <i>Metodyka pracy sędziego w sprawach cywilnych</i> , Warszawa 2021
<i>Rozwód i separacja</i> , red. J. Ignaczewski, 2021	– <i>Rozwód i separacja. Komentarz</i> , red. J. Ignaczewski, Warszawa 2021
W. Siedlecki, <i>Zasady wyrokowania</i>	– W. Siedlecki, <i>Zasady wyrokowania w procesie cywilnym</i> , Warszawa 1957
T. Wiśniewski, <i>Przebieg procesu</i> , 2013	– T. Wiśniewski, <i>Przebieg procesu cywilnego</i> , Warszawa 2013
A. Zieliński, <i>Postępowanie odrębne</i>	– A. Zieliński, <i>Postępowanie odrębne w sprawach małżeńskich</i> , Warszawa 2010

KSIEGI

<i>Księga dedykowana Profesorowi S. Sołtysińskiemu</i>	– <i>Prawo prywatne czasu przemian. Księga pamiątkowa dedykowana Profesorowi Stanisławowi Sołtysińskiemu</i> , red. A. Nowicka, Poznań 2005
<i>Księga jubileuszowa dedykowana Profesorowi F. Zedlerowi</i>	– <i>Proces cywilny. Nauka – kodyfikacja – praktyka. Księga jubileuszowa dedykowana Profesorowi Feliksowi Zedlerowi</i> , red. P. Grzegorzczak, K. Knoppek, M. Walasik, Warszawa 2012
<i>Księga jubileuszowa dedykowana Profesorowi J. Jankowskiemu</i>	– <i>Ars in vita. Ars in iure. Księga jubileuszowa dedykowana Profesorowi Januszowi Jankowskiemu</i> , red. A. Barańska, S. Cieślak, Warszawa 2018
<i>Księga jubileuszowa dedykowana Profesorowi T. Wiśniewskiemu</i>	– <i>Ius est a iustitia appellatum. Księga jubileuszowa dedykowana Profesorowi Tadeuszowi Wiśniewskiemu</i> , red. M. Tomalak, Warszawa 2017
<i>Księga ku czci Profesora T. Erecińskiego</i> , t. 1 i 2	– <i>Aurea praxis aurea theoria. Księga pamiątkowa ku czci profesora Tadeusza Erecińskiego</i> , t. 1 i 2, red. J. Gudowski, K. Weitz, Warszawa 2011
<i>Księga ku czci Z. Resicha</i>	– <i>Studia z prawa postępowania cywilnego. Księga pamiątkowa ku czci Zbigniewa Resicha</i> , red. M. Jędrzejewska, T. Ereciński, Warszawa 1985
<i>Księga pamiątkowa profesora Kazimierza Korzana</i>	– <i>Wokół problematyki cywilnoprocesowej. Studium teoretyczno-prawne. Księga pamiątkowa dla uczczenia pracy naukowej profesora Kazimierza Korzana</i> , red. A. Nowak, Katowice 2001

WPROWADZENIE

Tom II część 3 *Systemu Prawa Procesowego Cywilnego* obejmuje postępowania odrębne w procesie cywilnym wprowadzone w celu zapewnienia szczególnej ochrony prawnej przy rozpoznawaniu niektórych kategorii spraw cywilnych, tj. postępowanie w sprawach małżeńskich, ze stosunków między rodzicami a dziećmi, w sprawach z zakresu prawa pracy i ubezpieczeń społecznych, w sprawach własności intelektualnej oraz o naruszenie posiadania. W kolejnej części 4 tomu II przedstawione są natomiast postępowania odrębne zaliczane do tzw. postępowań przyspieszonych w procesie cywilnym, utworzonych po to, by przyspieszyć rozpoznawanie niektórych sporów. Objętość rozdziałów obejmujących procedury odrębne nie pozwoliła na ich zamieszczenie w jednym woluminie. Celowym zabiegiem Rady Programowej *Systemu* było natomiast wyłączenie z tomu II prezentacji dwóch europejskich postępowań w sporach transgranicznych, jakimi są: europejskie postępowanie nakazowe oraz europejskie postępowanie w sprawie drobnych roszczeń. Rozważania dotyczące tych procedur zostaną zamieszczone w tomie VII *Systemu*, poświęconym międzynarodowemu i europejskiemu prawu procesowemu, tak by zapewnić w nim kompleksowe przedstawienie regulacji prawa procesowego mającego swoje źródło w prawie UE.

Niejednolita struktura procesu cywilnego i wciąż wzrastająca liczba szczególnych rodzajów procesu w polskim systemie postępowania cywilnego, jak również wszechstronne i systemowe ich opracowanie przez poszczególnych Autorów sprawiły, że w niniejszej części tomu II zamieszczono procedury, których funkcją jest udzielanie ochrony prawnej interesowi indywidualnemu. Ochrona interesu zbiorowego i grupowego w sprawach cywilnych w szczególnych rodzajach procesu cywilnego została zaś wyłączona do części 5 tomu II.

W konsekwencji przyjętych założeń niniejszy tom II część 3 składa się z siedmiu rozdziałów. Pierwszy z nich zawiera zagadnienia ogólne dotyczące postępowań odrębnych. Przedstawiono w nim ewolucję polskiego systemu procesu cywilnego, kryteria wyodrębniania poszczególnych procedur odrębnych oraz zachodzące między nimi relacje określane mianem powiązań

wewnątrzsystemowych. Liczba tych powiązań i sposób ich ukształtowania wpływają na efektywność ochrony prawnej udzielanej indywidualnym podmiotom w konkretnej sprawie cywilnej. Wszechstronność charakterystyki procedur odrębnych jest zapewniona dzięki poddaniu ich badaniu z punktu widzenia statyki, dynamiki oraz zachodzących relacji między różnymi rodzajami postępowań procesowych, które mogą posłużyć do rozpoznania tej samej sprawy cywilnej.

Kolejne rozdziały (2–7) są już poświęcone poszczególnym postępowaniom odrębnym w procesie cywilnym. Sposób ujmowania zagadnień procesowych cechuje swego rodzaju „ponadczasowość” – to oznacza, że oprócz obowiązującego stanu prawnego sygnalizowano w nich również kierunki projektowanych jego zmian, jak również postulaty *de lege ferenda* pod adresem ustawodawcy. Podobnie jak w wypadku pozostałych tomów *Systemu*, w toku prac nad tomem obejmującym procedury odrębne w procesie cywilnym przywiązywano szczególną wagę do utrzymania niezbędnej cezury rozdzielającej odrębne formy prawniczych opracowań naukowych, w tym zwłaszcza do odróżnienia systemowego ujęcia od wypowiedzi w formie komentarzowej, w wypadku której podstawowe znaczenie ma szczegółowa egzegeza obowiązujących przepisów prawnych. W niniejszym tomie główny nacisk położono wobec tego na ocenę obowiązującej regulacji procedur odrębnych na różnych płaszczyznach. Oceny tej dokonywano pod kątem realizacji w tych procedurach niezbędnych założeń aksjologicznych, które znajdują wyraz w zasadach procesowych mających swoje normatywne umocowanie w Konstytucji RP i umowach międzynarodowych ratyfikowanych przez Polskę.

Tom II część 3 *Systemu* jest dziełem zbiorowym. W jego przygotowaniu uczestniczyło pięcioro Autorów, którzy prowadzą badania naukowe na wiodących polskich uniwersytetach, w tym: Uniwersytecie Warszawskim, Uniwersytecie Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie i Uniwersytecie Łódzkim. Wyrażam podziękowania Autorom za przyjęcie zaproszenia do przygotowania poszczególnych rozdziałów.

Łódź, 18 października 2022 r.

prof. dr hab. Sławomir Cieslak

ROZDZIAŁ 1

ZAGADNIENIA OGÓLNE DOTYCZĄCE POSTĘPOWAŃ ODREBNYCH W PROCESIE CYWILNYM

1. Zagadnienia wprowadzające do struktury systemu procesowego cywilnego	48
1.1. Uwagi wstępne	48
1.2. Niejednolity charakter procesu cywilnego	49
1.3. Kwalifikowanie przez organy procesowe sprawy do rozpoznania w postępowaniach odrębnych	53
2. Struktura procesu cywilnego. System postępowań procesowych	57
2.1. Uwagi wstępne	57
2.2. Rozwój historyczny postępowań procesowych	57
2.3. Podsumowanie analizy historyczno-porównawczej składu systemu postępowań procesowych	80
3. Powiązania wewnątrzsystemowe postępowań odrębnych w procesie cywilnym	90
3.1. Uwagi wstępne	90
3.2. Wypadki powiązań wewnątrzsystemowych między postępowaniami procesowymi ...	97
3.2.1. Uwaga wprowadzająca	97
3.2.2. Powiązania procesu w sprawach małżeńskich ze zwykłym postępowaniem procesowym	98
3.2.3. Powiązania procesu o rozwód i separację z postępowaniem medacyjnym prowadzonym w celu pojednania małżonków i ugodowego załatwienia spornych kwestii dotyczących zaspokojenia potrzeb rodziny i alimentów (art. 436 oraz art. 445 ² k.p.c.)	101
3.2.4. Powiązania procesu o ustalenie ojcostwa (postępowanie w sprawach ze stosunków między rodzicami a dziećmi) ze zwykłym postępowaniem procesowym o roszczenia majątkowe związane z ustaleniem ojcostwa (art. 143 zdanie pierwsze k.r.o.)	102
3.2.5. Powiązania postępowania w sprawach gospodarczych z postępowaniem w sprawach o naruszenie posiadania (art. 458 ² § 1 pkt 1 i 2 oraz art. 478 k.p.c.)	103
3.2.6. Powiązania postępowania w sprawach gospodarczych z postępowaniem w sprawach własności intelektualnej (art. 458 ² § 1 pkt 1 i 2 oraz art. 479 ⁸⁹ k.p.c.)	104
3.2.7. Powiązania postępowania w sprawach gospodarczych ze zwykłym postępowaniem nakazowym (art. 458 ² § 1 pkt 1 i 2 oraz art. 480 ¹ § 1 k.p.c.)	106

3.2.8. Powiązania postępowania w sprawach gospodarczych ze zwykłym postępowaniem upominawczym (art. 458 ² § 1 pkt 1 i 2 oraz art. 480 ¹ § 1 k.p.c.)	107
3.2.9. Powiązania postępowania w sprawach gospodarczych z postępowaniem uproszczonym (art. 458 ² § 1 pkt 1 i 2 oraz art. 505 ¹ § 1 i 2 k.p.c.)	108
3.2.10. Powiązania postępowania w sprawach gospodarczych z europejskim postępowaniem nakazowym (art. 458 ² § 1 pkt 1 i 2 oraz art. 2 ust. 2 rozporządzenia nr 1896/2006 w zw. z art. 505 ¹⁵ § 1 k.p.c.)	110
3.2.11. Powiązania postępowania w sprawach gospodarczych z europejskim postępowaniem w sprawie drobnych roszczeń (art. 458 ² § 1 pkt 1 i 2 oraz art. 2 ust. 2 rozporządzenia nr 861/2007 w zw. z art. 505 ²¹ § 1 k.p.c.) ...	112
3.2.12. Powiązania postępowania w sprawach gospodarczych z elektronicznym postępowaniem upominawczym (art. 458 ² § 1 pkt 1 i 2 oraz art. 505 ²⁸ § 2 pkt 1 w zw. z art. 480 ¹ § 1 w zw. z art. 499 § 1 k.p.c.)	113
3.2.13. Powiązania postępowania w sprawach z zakresu prawa pracy z postępowaniem w sprawach własności intelektualnej (art. 476 § 1 oraz art. 479 ⁸⁹ k.p.c.)	116
3.2.14. Powiązania postępowania w sprawach z zakresu prawa pracy ze zwykłym postępowaniem nakazowym (art. 476 § 1 oraz art. 480 ¹ § 1 k.p.c.)	117
3.2.15. Powiązania postępowania w sprawach z zakresu prawa pracy ze zwykłym postępowaniem upominawczym (art. 476 § 1 oraz art. 480 ¹ § 1 k.p.c.)	118
3.2.16. Powiązania postępowania w sprawach z zakresu prawa pracy z postępowaniem uproszczonym (art. 476 § 1 oraz art. 505 ¹ § 1 k.p.c.)	120
3.2.17. Powiązania postępowania w sprawach z zakresu prawa pracy z europejskim postępowaniem nakazowym (art. 476 § 1 oraz art. 505 ¹⁵ k.p.c.)	126
3.2.18. Powiązania postępowania w sprawach z zakresu prawa pracy z elektronicznym postępowaniem upominawczym (art. 476 § 1 oraz art. 505 ²⁸ § 2 pkt 1 w zw. z art. 480 ¹ § 1 w zw. z art. 499 § 1 k.p.c.)	127
3.2.19. Powiązania postępowania w sprawach z zakresu ubezpieczeń społecznych z postępowaniem uproszczonym (art. 477 ⁸ § 2 pkt 1–3 oraz art. 505 ¹ § 2 pkt 4 <i>in fine</i> k.p.c.)	129
3.2.20. Powiązania postępowania w sprawach własności intelektualnej ze zwykłym postępowaniem nakazowym (art. 479 ⁸⁹ oraz 480 ¹ § 1 k.p.c.)	131
3.2.21. Powiązania postępowania w sprawach własności intelektualnej ze zwykłym postępowaniem upominawczym (art. 479 ⁸⁹ oraz 480 ¹ § 1 k.p.c.)	133
3.2.22. Powiązania postępowania w sprawach własności intelektualnej z elektronicznym postępowaniem upominawczym (art. 479 ⁸⁹ oraz 505 ²⁸ § 2 pkt 1 w zw. z art. 480 ¹ § 1 w zw. z art. 499 § 1 k.p.c.)	134
3.2.23. Powiązania postępowania w sprawach własności intelektualnej z europejskim postępowaniem nakazowym (art. 479 ⁸⁹ k.p.c. oraz art. 2 ust. 2 rozporządzenia nr 1896/2006 w zw. z art. 505 ¹⁵ § 1 k.p.c.)	134
3.2.24. Powiązania postępowania w sprawach własności intelektualnej z europejskim postępowaniem w sprawie drobnych roszczeń (art. 479 ⁸⁹ k.p.c. oraz art. 2 ust. 2 rozporządzenia nr 861/2007 w zw. z art. 505 ²¹ § 1 k.p.c.)	136
3.2.25. Powiązania zwykłego postępowania nakazowego ze zwykłym postępowaniem upominawczym (art. 480 ¹ § 1 oraz art. 499 § 1 w zw. z art. 480 ¹ § 1 k.p.c.)	137
3.2.26. Powiązania zwykłego postępowania nakazowego z postępowaniem uproszczonym (art. 480 ¹ § 1 oraz art. 505 ¹ § 1 k.p.c.)	139
3.2.27. Powiązania zwykłego postępowania nakazowego z europejskim postępowaniem nakazowym (art. 480 ¹ § 1 k.p.c. oraz art. 2–4 rozporządzenia nr 1896/2006 w zw. z art. 505 ¹⁵ k.p.c.)	141

Rozdział 1. Zagadnienia ogólne dotyczące postępowań odrębnych w procesie cywilnym

3.2.28. Powiązania zwykłego postępowania nakazowego z europejskim postępowaniem w sprawie drobnych roszczeń (art. 480 ¹ § 1 k.p.c. oraz art. 2–3 rozporządzenia nr 861/2007 w zw. z art. 505 ²¹ § 1 k.p.c.)	142
3.2.29. Powiązania zwykłego postępowania nakazowego z elektronicznym postępowaniem upominawczym (art. 480 ¹ § 1 oraz art. 480 ¹ § 1 w zw. z art. 505 ²⁸ § 2 pkt 1 k.p.c.)	143
3.2.30. Powiązania zwykłego postępowania upominawczego z postępowaniem uproszczonym (art. 480 ¹ § 1 oraz art. 505 ¹ § 1 k.p.c.)	144
3.2.31. Powiązania zwykłego postępowania upominawczego z europejskim postępowaniem nakazowym (art. 480 ¹ § 1 k.p.c. oraz art. 2–4 rozporządzenia nr 1896/2006 w zw. z art. 505 ¹⁵ § 1 k.p.c.)	145
3.2.32. Powiązania zwykłego postępowania upominawczego z europejskim postępowaniem w sprawie drobnych roszczeń (art. 480 ¹ § 1 k.p.c. oraz art. 2–3 rozporządzenia nr 861/2007 w zw. z art. 505 ²¹ k.p.c.)	148
3.2.33. Powiązania zwykłego postępowania upominawczego z elektronicznym postępowaniem upominawczym (art. 480 ¹ § 1 oraz art. 480 ¹ § 1 w zw. z art. 505 ²⁸ § 2 pkt 1 k.p.c.)	149
3.2.34. Powiązania postępowania uproszczonego z europejskim postępowaniem nakazowym (art. 505 ¹ k.p.c. oraz art. 2–4 rozporządzenia nr 1896/2006 w zw. z art. 505 ¹⁵ k.p.c.)	150
3.2.35. Powiązania postępowania uproszczonego z europejskim postępowaniem w sprawie drobnych roszczeń (art. 505 ¹ k.p.c. oraz art. 2–4 rozporządzenia nr 861/2007 w zw. z art. 505 ²¹ k.p.c.)	151
3.2.36. Powiązania postępowania uproszczonego z elektronicznym postępowaniem upominawczym (art. 505 ¹ oraz 505 ²⁸ w zw. z art. 480 ¹ § 1 i art. 499 § 1 <i>in principio</i> k.p.c.)	153
3.2.37. Powiązania europejskiego postępowania nakazowego z europejskim postępowaniem w sprawie drobnych roszczeń (art. 2–4 rozporządzenia nr 1896/2006 w zw. z art. 505 ¹⁵ k.p.c. oraz art. 2–3 rozporządzenia nr 861/2007 w zw. z art. 505 ²¹ k.p.c.)	154
3.2.38. Powiązania europejskiego postępowania nakazowego z elektronicznym postępowaniem upominawczym (art. 2–4 rozporządzenia nr 1896/2006 w zw. z art. 505 ¹⁵ oraz art. 505 ²⁸ w zw. z art. 480 ¹ § 1 oraz art. 499 § 1 <i>in principio</i> k.p.c.)	156
3.2.39. Powiązania europejskiego postępowania w sprawie drobnych roszczeń z elektronicznym postępowaniem upominawczym (art. 2–3 rozporządzenia nr 861/2007 w zw. z art. 505 ²¹ oraz art. 505 ²⁸ w zw. z art. 480 ¹ § 1 oraz art. 499 § 1 <i>in principio</i> k.p.c.)	157
3.2.40. Powiązania postępowań procesowych z postępowaniem pojednawczym, mediacyjnym oraz grupowym	157
3.2.40.1. Powiązania procesu z postępowaniem pojednawczym	158
3.2.40.2. Powiązania procesu z postępowaniem mediacyjnym	158
3.2.40.3. Powiązania procesu (indywidualnego) z postępowaniem grupowym	160
4. Podsumowanie	164
4.1. Ocena struktury systemu postępowań procesowych	164
4.2. Cel tworzenia procedur odrębnych	165
4.3. Aksjologiczne założenia dotyczące warunków tworzenia procedur odrębnych	166
4.4. Propozycja optymalnego składu systemu postępowań procesowych	168
4.5. Wnioski z analizy powiązań wewnątrzsystemowych między postępowaniami procesowymi	176

Literatura: **Allerhand M.**, *Nadzwyczajne procesy cywilne* [w:] *Polska procedura cywilna. Projekty referentów z uzasadnieniem*, t. 2, Warszawa 1928; **Antoniuk J.R.**, *Postępowanie o udzielenie informacji w związku z naruszeniem własności intelektualnej jako rodzaj postępowania cywilnego*, PS 2014/11–12; **Arruda Alvim Wambier T.**, *Judicial Activism as Goals Setting – Civil Justice in Brazil* [w:] *Goals of Civil Justice and Civil Procedure in Contemporary Judicial Systems*, red. A. Uzelac, *Ius Gentium: Comparative Perspectives on Law and Justice*, vol. 34, Heidelberg–New York–Dordrecht–London 2014; **Aślanowicz M.**, *Ustawa o dochodzeniu roszczeń w postępowaniu grupowym. Komentarz*, Legalis 2019; **Banaszewska A., Sieńko M.**, *Kodeks postępowania cywilnego. Koszty sądowe w sprawach cywilnych. Dochodzenie roszczeń w postępowaniu grupowym. Przepisy przejściowe. Komentarz do zmian*, LEX 2020; **Baran K.W.**, *Sądowy wymiar sprawiedliwości w sprawach z zakresu prawa pracy*, Warszawa 1996; **Broniewicz W.**, *Czy potrzebny jest nowy Kodeks postępowania cywilnego?*, PiP 2004/4; **Broniewicz W.**, *Postępowanie cywilne*, 1983; **Broniewicz W., Marciniak A., Kunicki I.**, *Postępowanie cywilne w zarysie*, Warszawa 2020; **Chiarloni S.**, *Formalismo e garanzia. Studi sul processo civile*, Torino 1995; **Cieślak S.**, *Formalizm postępowania cywilnego*, Warszawa 2008; **Cieślak S.**, *Opinia sporządzona dla OBSiL KRRP*, <http://obsil.kirp.pl/wp-content/uploads/2021/10/21.09.30-Opinia-OBSiL-druk-UD-156.pdf> (dostęp: 2.08.2022 r.); **Cieślak S.**, *Postępowania przyspieszone w procesie cywilnym. Zarys postępowania nakazowego, upominawczego i uproszczonego*, Warszawa 2004; **Cieślak S.**, *Postępowanie podziałowe* [w:] *System PH*, t. 6, red. A. Hrycaj, A. Jakubecki, A. Witosz, 2016; **Cieślak S.**, *Powiązania wewnątrzsystemowe pomiędzy postępowaniem upadłościowym oraz innymi rodzajami postępowania cywilnego* [w:] *Księga jubileuszowa dedykowana Profesorowi F. Zedlerowi*; **Cieślak S.**, *Powiązania wewnątrzsystemowe w postępowaniu cywilnym*, Warszawa 2013; **Cieślak S.**, *Projekt opinii Rady Legislacyjnej z 8.02.2018 r.*, RL-033-9/18, processus.uni.lodz.pl/zmiany-prawa-procesowego/ (dostęp: 6.06.2022 r.); **Cieślak S.**, *Stosunek postępowania arbitrażowego do innych rodzajów postępowania cywilnego*, ADR 2011/4; **Cieślak S.**, *System postępowań przyspieszonych w procesie cywilnym po zmianach Kodeksu postępowania cywilnego wprowadzonych w życie w latach 2008–2010* [w:] *Księga ku czci prof. T. Erecińskiego*, t. 1; **Cieślak S.**, *Założenia aksjologiczne postępowania cywilnego – propozycja sformułowania kryteriów aksjologicznej oceny regulacji procesowej* [w:] *Założenia aksjologiczne nowelizacji KPC z 4 lipca 2019 r.*, red. S. Cieślak, Łódź 2020; **Derlatka J.**, *Świadek-ekspert na tle projektowanych przepisów o dowodach w postępowaniu uproszczonym*, M. Praw. 2019/7; **Derlatka J.**, *Wniosek o pominięcie przepisów o postępowaniu odrębnym w sprawach gospodarczych – uwagi wewnątrzsystemowe na tle zasady równości i efektywności postępowania po nowelizacji z 4.07.2019 r.* [w:] *Realizacja zasad postępowania cywilnego na tle aktualnych zmian KPC*, red. M. Skibińska, Zielona Góra 2022; **Dra-bik M.**, *Postępowanie w sprawach własności intelektualnej* [w:] *Meritum. Postępowanie cywilne*, t. 1, *Postępowanie rozpoznawcze i zabezpieczające*, red. E. Marszałkowska-Krześ, Warszawa 2021; *Elektroniczne postępowanie upominawcze. Komentarz*, red. J. Gołaczyński, Warszawa 2010; **Ereciński T.**, *Nowelizacja Kodeksu postępowania cywilnego*, PiP 1986/4; **Ereciński T.**, *O uwarunkowaniach, potrzebie oraz zakresie nowego kodeksu*

postępowania cywilnego, PPC 2010/1; Ereciński T., *Postępowania odrębne de lege lata i de lege ferenda* [w:] *Ewolucja polskiego postępowania cywilnego wobec przemian politycznych, społecznych i gospodarczych. Materiały konferencyjne Ogólnopolskiego Zjazdu Katedr Postępowania Cywilnego. Szczecin-Niechorze, 28–30.09.2007 r.*, red. H. Dolecki, K. Flaga-Gieruszyńska, Warszawa 2009; Ereciński T., *Wprowadzenie do ustawy z dnia 24 maja 2000 r.* [w:] *Kodeks postępowania cywilnego po nowelizacji z maja 2000 r.*, Warszawa 2000; Ereciński T., *Wprowadzenie. O stanie prac nad projektem nowego Kodeksu postępowania cywilnego* [w:] *Postępowanie rozpoznawcze w przyszłym Kodeksie postępowania cywilnego. Materiały Ogólnopolskiego Zjazdu Katedr i Zakładów Postępowania Cywilnego w Katowicach-Kocierzu (26–29 września 2013 r.)*, red. K. Markiewicz, A. Torbus, Warszawa 2014; **Feliga P.**, *Sprawiedliwe załatwienie sprawy gospodarczej jako cel odrębności postępowania w sprawach gospodarczych (art. 458¹–458¹³ KPC)* [w:] *Reforma czy kolejna nowelizacja? Uwagi na tle ustawy z 4.7.2019 r. zmieniającej KPC*, red. P. Rylski, Warszawa 2020; **Flaga-Gieruszyńska K., Zieliński A.**, *Kodeks*, 2019; **Frey R.**, *Postępowanie uproszczone w sprawach z zakresu prawa pracy*, R. Pr. 2001/5; Frey R., *Pracodawca jako powód w postępowaniu uproszczonym*, M. Praw. 2001/17; Frey R., *Pracodawca w postępowaniu w indywidualnych sporach pracy przed sądem pracy*, Kielce 2020; **Gołąb S.**, *Projekty polskiej procedury cywilnej. Powstanie – uzasadnienie – zdania odrębne*, Kraków 1930; **Gonera K.**, *Kierunki uproszczenia procedury cywilnej*, „Jurysta” 1999/12; **Góra-Błaszczkowska A.**, *Glosa do uchwały SN z 6.03.2003 r.*, III PZP 2/03, M.P.Pr. 2004/9; **Grzegorzczak P.**, *Ustawa o dochodzeniu roszczeń w postępowaniu grupowym. Ogólna charakterystyka*, Warszawa 2011; **Guinchard S., Ferrand F., Chainais C.**, *Procédure civile*, Paris 2013; **Harast A.**, *Postępowanie w sprawie europejskiego nakazu zapłaty*, Warszawa 2013; **Jakubecki A.**, *Wezwanie do udzielenia informacji w postępowaniu odrębnym w sprawach własności intelektualnej*, PPC 2020/3; **Jankowski J.**, *Postępowanie uproszczone w procesie cywilnym*, M. Praw. 2000/10; Jankowski J., *Przebieg postępowania egzekucyjnego, upadłościowego i układowego. Struktura postępowań w ujęciu dynamicznym*, Kraków 1999; **Jaworski T., Radzimierski P.**, *Ustawa o dochodzeniu roszczeń w postępowaniu grupowym*, Warszawa 2010; **Jędrejek G.**, *Kodeks rodzinny i opiekuńczy. Komentarz aktualizowany*, LEX 2019; **Knoppek K.**, *Teoretyczne założenia postępowania upominawczego* [w:] *Księga pamiątkowa profesora Kazimierza Korzana; Kodeks*, red. E. Marszałkowska-Krześ, 2018, 2019, 2021; *Kodeks*, red. O.M. Piaskowska, 2021; *Kodeks*, red. P. Rylski, 2022; *Kodeks*, t. 1, red. H. Dolecki, T. Wiśniewski, 2013; *Kodeks*, t. 1, red. T. Ereciński, 2016; *Kodeks*, t. 1, red. A. Góra-Błaszczkowska, 2016; *Kodeks*, t. 1, red. A. Jakubecki, 2017, 2019; *Kodeks*, t. 1, red. M. Manowska, 2015, 2021; *Kodeks*, t. 1, red. A. Marciniak, 2019; *Kodeks*, t. 2, red. T. Wiśniewski, 2021; *Kodeks*, t. 2, red. T. Zembrzusi, 2020; *Kodeks*, t. 3, red. T. Ereciński, 2016; *Kodeks*, t. 3, red. A. Marciniak, 2020; *Kodeks cywilny*, t. 2, *Komentarz. Art. 450–1088. Przepisy wprowadzające*, red. K. Pietrzykowski, Legalis 2021; *Kodeks cywilny. Komentarz*, t. 2, Art. 353–626, red. M. Gutowski, Legalis 2019; **Koller C.**, *Civil Justice in Austrian-German Tradition. The Franz Klein Heritage and Beyond* [w:] *Goals of Civil Justice and Civil Procedure in Contemporary Judicial Systems*, red. A. Uzelac, *Ius Gentium: Compa-*

rative Perspectives on Law and Justice, vol. 34, Heidelberg–New York–Dordrecht–London 2014; **Kończak J.**, *Przekształcenia podmiotowe w ramach postępowania nakazowego. Glosa do wyroku Sądu Najwyższego – Izba Cywilna z 7.06.2001 r., III CKN 394/00*, OSP 2019/4; *Komentarz do Kodeksu postępowania cywilnego. Część pierwsza. Postępowanie rozpoznawcze*, t. 1, red. T. Ereciński, Warszawa 2002; **Kuberska W.**, *Ustawa o dochodzeniu roszczeń w postępowaniu grupowym – pierwsze doświadczenia praktyczne*, PS 2012/7–8; **Kulski R.**, *Ochrona interesów zbiorowych w postępowaniu cywilnym*, Warszawa 2017; Kulski R., *Opinia o rządowym projekcie ustawy o dochodzeniu roszczeń w postępowaniu grupowym (druk sejmowy nr 1829)*, [https://orka.sejm.gov.pl/RexDomk6.nsf/0/1EFD040D487888C9C12575C8003C0833/\\$file/i1089-09A.rtf](https://orka.sejm.gov.pl/RexDomk6.nsf/0/1EFD040D487888C9C12575C8003C0833/$file/i1089-09A.rtf) (dostęp: 6.06.2022 r.); **Lapierre J. (i in.)**, *Postępowanie cywilne*, Warszawa 2016; **Machnikowska A.**, *Postępowanie w sprawach gospodarczych jako postępowanie odrębne* [w:] *Praktyka wobec nowelizacji Kodeksu postępowania cywilnego. Konsekwencje zmian*, red. M. Dziurda, T. Zembrzusi, Warszawa 2021; **Manowska M.**, *Postępowania odrębne*; Manowska M., *Postępowanie uproszczone*; **Markiewicz K.**, *Glosa do uchwały SN z 19.04.2007 r., III CZP 11/07*, PS 2009/2; **Marszałkowska-Krześ E., Gil I.**, *Postępowanie odrębne w sprawach gospodarczych* [w:] *Meritum. Postępowanie cywilne*, t. 1, *Postępowanie rozpoznawcze i zabezpieczające*, red. E. Marszałkowska-Krześ, Warszawa 2021; **Matusiewicz-Kulig B., Sokołowska-Ławniczak A.**, *Sądy ds. własności intelektualnej w Polsce – wybrane zagadnienia*, M. Praw. 2020/20 (dodatek); **Matusik G.**, *Glosa do uchwały SN z 19.04.2007 r., III CZP 11/07*, PS 2008/7–8; **Menger A.**, *System des Oesterreichischen Civilprocessrechts in Rechtsvergleichender Darstellung*, Wien 1876; **Misztal-Konecka J.**, *Umorzenie postępowania po przekazaniu sprawy z elektronicznego postępowania upominawczego – uwag kilka*, M. Praw. 2012/14; **Mroczkowski P.**, *Glosa do uchwały SN z 6.03.2003 r., III PZP 2/03*, PS 2004/9; **Olaś A.**, *Czy zasada proporcjonalności? Uwagi na tle wybranych zmian w KPC wprowadzonych ustawą z 4.07.2019 r. o zmianie ustawy Kodeks postępowania cywilnego oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. z 2019 r. poz. 1469) w świetle Modelowych Europejskich Zasad Postępowania Cywilnego ELI/UNIDROIT* [w:] *Realizacja zasad postępowania cywilnego na tle aktualnych zmian KPC*, red. M. Ski-bińska, Zielona Góra 2022; Olaś A., *Postępowanie uproszczone po zmianach wprowadzonych na mocy ustawy z 4.7.2019 r. o zmianie ustawy – Kodeks postępowania cywilnego oraz niektórych innych ustaw* [w:] *Reforma czy kolejna nowelizacja? Uwagi na tle ustawy z 4.7.2019 r. zmieniającej KPC*, red. P. Ryłski, Warszawa 2020; **Ossowska-Grzelak M.**, *Wzajemna relacja postępowań odrębnych występujących w procesie cywilnym w ujęciu ogólnym*, cz. 2, M. Praw. 2008/14; **Pérez J.L.M. (i in.)**, *Manual de derecho procesal del trabajo*, Madrid 2010; **Pilich M., Weitz K.**, *Przegląd orzecznictwa Trybunału Sprawiedliwości Unii Europejskiej z zakresu europejskiego prawa procesowego cywilnego (2013–2014) – rozporządzenie nr 44/2001*, KPP 2015/3; **Pisuliński J.**, *Europejski nakaz zapłaty*, EPS 2008/1; **Płachtej T.**, *Kwestie proceduralne postępowania w sprawach własności intelektualnej*, <https://prawo.gazetaprawna.pl/artykuly/1486169,procedury-postepowanie-w-sprawach-wlasnosci-intelektualnej.html> (dostęp: 14.07.2020 r.); *Postępowanie w sprawach gospodarczych. Komentarz do wybranych przepisów Kodeksu*

postępowania cywilnego, red. K. Flaga-Gieruszyńska, Legalis 2021; *Procédure civile. Juridictions civiles et commerciales. Conseil des prud'hommes*, Levallois 2013; **Prus M., Zalesińska A.**, *Koncepcja teoretyczna elektronicznego postępowania upominawczego a jej wdrożenie (konkluzje prawnika – praktyka w pierwszą rocznicę funkcjonowania portalu)*, PME 2011/1; **Rejda M.**, *Zabezpieczenie dowodów w sprawach o naruszenia praw własności intelektualnej*, Warszawa 2019; **Rupniewski M.**, *Elementy kreacjonizmu i determinizmu prawnego w nowelizacji k.p.c. z 4 lipca 2019 r.* [w:] *Założenia aksjologiczne nowelizacji KPC z 4 lipca 2019 r.*, red. S. Cieślak, Łódź 2020; **Siedlecki W., Świeboda Z.**, *Postępowanie cywilne. Zarys wykładu*, Warszawa 2001; **Silvestri E.**, *Goals of Civil Justice When Nothing Works: The Case of Italy* [w:] *Goals of Civil Justice and Civil Procedure in Contemporary Judicial Systems*, red. A. Uzelac, *Ius Gentium: Comparative Perspectives on Law and Justice*, vol. 34, Heidelberg–New York–Dordrecht–London 2014; **Skąpski J.**, *Nadzwyczajne procesy cywilne* [w:] *Polska procedura cywilna. Projekty referentów z uzasadnieniem*, t. 2, Warszawa 1928; **Skibińska M.**, *Postępowanie odrębne w sprawach małżeńskich* [w:] *Meritum. Postępowanie cywilne*, t. 1, *Postępowanie rozpoznawcze i zabezpieczające*, red. E. Marszałkowska-Krześ, Warszawa 2021; **Skubisz R.**, *Roszczenie o udzielenie informacji w prawie własności przemysłowej (w świetle dyrektywy nr 2004/48 i prawa polskiego)* [w:] *Księga ku czci Profesora T. Erecińskiego*, t. 2; **Sorysz M.**, *Powództwo grupowe – zagadnienia wybrane*, M. Praw. 2011/21; **Stawarska-Rippel A.**, *Elementy prywatne i publiczne w procesie cywilnym w świetle prac kodyfikacyjnych w Polsce (1918–1964). Studium historycznoprawne*, Katowice 2015; Stawarska-Rippel A., *Trzy transformacje w procedurze cywilnej w Polsce XX w. Wzorce rozwiązań*, „Zeszyty Prawnicze UKSW” 2011/11.2; **Strumiłło T.**, *Skierowanie stron do mediacji przez sąd*, ADR 2010/3; *System PH*, t. 6, red. A. Hrycaj, A. Jakubicki, A. Witosz, 2016; **Suskind R.**, *Sądy internetowe i przyszłość wymiaru sprawiedliwości*, Warszawa 2021; **Telenga P.**, *Roszczenia z zakresu prawa pracy w postępowaniu uproszczonym – glosa – III PZP 2/03*, M. Praw. 2005/7; **Tomanek A.**, *Postępowanie w sprawach z zakresu prawa pracy* [w:] *Meritum. Postępowanie cywilne*, t. 1, *Postępowanie rozpoznawcze i zabezpieczające*, red. E. Marszałkowska-Krześ, Warszawa 2021; Tomanek A., *Postępowanie w sprawach z zakresu ubezpieczeń społecznych* [w:] *Meritum. Postępowanie cywilne*, t. 1, *Postępowanie rozpoznawcze i zabezpieczające*, red. E. Marszałkowska-Krześ, Warszawa 2021; **Tomaszek A., Wojewódzka J.**, *Sprawy własności intelektualnej – nowe postępowanie odrębne w polskiej procedurze cywilnej*, M. Praw. 2020/15; **Uzelac A.**, *Goals of Civil Justice and Civil Procedure in the Contemporary World. Global Developments – Towards Harmonisation (and Back)* [w:] *Goals of Civil Justice and Civil Procedure in Contemporary Judicial Systems*, red. A. Uzelac, *Ius Gentium: Comparative Perspectives on Law and Justice*, vol. 34, Heidelberg–New York–Dordrecht–London 2014; **Walasik M.**, *Zakres regulacji nowego Kodeksu postępowania cywilnego* [w:] *Postępowanie rozpoznawcze w przyszłym Kodeksie postępowania cywilnego. Materiały Ogólnopolskiego Zjazdu Katedr i Zakładów Postępowania Cywilnego w Katowicach-Kocierz (26–29 września 2013 r.)*, red. K. Markiewicz, A. Torbus, Warszawa 2014; **Waligórski M.**, *Polskie prawo procesowe cywilne. Funkcja i struktura procesu*, Warszawa 1947; Waligórski M., *Zmiany proceduralne*

w związku z ostatnią unifikacją prawa cywilnego, PiP 1946/5–6; **Widło J., Wróbel A.**, *Postępowanie przed sądem właściwości ogólnej po przekazaniu sprawy z elektronicznego postępowania upominawczego w świetle art. 505³⁷ k.p.c. Uwagi de lege lata i de lege ferenda*, PS 2012/4; **Włodyka S.**, *Pojęcie postępowania cywilnego i jego rodzaje* [w:] *Wstęp do systemu prawa procesowego cywilnego. Zbiór studiów*, red. J. Jodłowski, Ossolineum 1974; **Ziółkowski M.**, *Uprzywilejowanie wyrównawcze*, PiP 2016/4.

1. ZAGADNIENIA WPROWADZAJĄCE DO STRUKTURY SYSTEMU PROCESOWEGO CYWILNEGO

1.1. UWAGI WSTĘPNE

1. Celem rozważań zawartych w tym dziale jest ogólne spojrzenie na całość struktury procesu cywilnego, przy czym badanie jest przeprowadzane przede wszystkim z punktu widzenia powiązań (relacji) zachodzących pomiędzy elementami wchodzącymi w skład poszczególnych rodzajów postępowań zaliczanych do procesu. Szczegółowa analiza funkcji i struktury postępowań odrębnych w procesie została bowiem dokonana w kolejnych rozdziałach niniejszego działu tego tomu *Systemu*. W ten sposób zagadnienia poruszone w tym rozdziale uzupełniają problematykę postępowań odrębnych w procesie cywilnym. Warto bowiem przypomnieć, że dla pełnego ujęcia zagadnień procesowych związanych z określonym rodzajem postępowania cywilnego wskazane jest przeprowadzanie badania z trzech punktów widzenia: funkcji, struktury statycznej i dynamicznej, jak również powiązań wewnątrzsystemowych zachodzących pomiędzy danym rodzajem postępowania a innymi rodzajami postępowań wchodzących w skład systemu postępowania cywilnego. Konieczność badania zjawisk procesowych pod kątem funkcji i struktury postępowania podkreślano już od dawna¹. Na celowość badania również szczególnego rodzaju relacji zachodzących pomiędzy określonym rodzajem postępowania cywilnego a innymi rodzajami postępowania cywilnego zwrócono zaś uwagę stosunkowo niedawno². Przyjmo-

¹ M. Waligórski, *Polskie prawo procesowe cywilne. Funkcja i struktura procesu*, Warszawa 1947, s. 2; J. Jankowski, *Przebieg postępowania egzekucyjnego, upadłościowego i układowego. Struktura postępowań w ujęciu dynamicznym*, Kraków 1999; S. Cieślak, *Postępowania przyspieszone w procesie cywilnym. Zarys postępowania nakazowego, upominawczego i uproszczonego*, Warszawa 2004.

² S. Cieślak, *Powiązania wewnątrzsystemowe w postępowaniu cywilnym*, Warszawa 2013, s. 109 i n.

wana w doktrynie³ procesu cywilnego konstrukcja wyłączności bezwzględnej i względnej postępowań odrębnych nie uwzględnia w pełni złożoności relacji zachodzących między postępowaniami procesowymi, a w szczególności możliwości kumulacji postępowań w postaci ich następczego zastosowania w ramach raz wszczętego postępowania cywilnego. Dopiero kompleksowe podejście do badania relacji zachodzących między różnymi procedurami w tej samej sprawie cywilnej, z uwzględnieniem nie tylko kumulacji w postaci jednoczesnego zastosowania różnych procedur, ale również ich kumulacji następczej, pozwala dokonać oceny prawidłowości budowy systemu procesowego na płaszczyźnie aksjologicznej, w tym także z punktu widzenia efektywności ochrony prawnej uzyskiwanej dzięki temu systemowi.

1.2. NIEJEDNOLITY CHARAKTER PROCESU CYWILNEGO

2. Potrzeba badania prawidłowości struktury systemu procesu cywilnego wynika z niejednolitego sposobu udzielania ochrony prawnej w procesie cywilnym. Występują w nim, obok zasadniczej formy procesu zwykłego (zwyčajnego, ogólnego⁴), także różne postępowania nadzwyczajne, które są nazywane w Kodeksie postępowania cywilnego postępowaniami odrębnymi. W celu zbadania prawidłowości tej struktury systemu procesowego cywilnego trzeba uwzględnić kilka okoliczności:

- liczbę procedur nadzwyczajnych i jej wpływ na efektywność całego systemu wymierzania sprawiedliwości w sprawach cywilnych, jak również na sposób odbioru tego systemu w społeczeństwie;
- spójność i konsekwencję w stosowaniu warunków (specyfikę spraw wynikających z określonych stosunków prawnych) tworzenia postępowań odrębnych;

³ W. Broniewicz, A. Marciniak, I. Kunicki, *Postępowanie cywilne*, 2020, s. 413–414.

⁴ W literaturze stosowane są różne określenia na oznaczenie postępowania procesowego toczącego się według ogólnych przepisów o procesie zawartych w Kodeksie postępowania cywilnego. Zob. W. Siedlecki [w:] W. Siedlecki, Z. Świeboda, *Postępowanie cywilne. Zarys wykładu*, Warszawa 2001, s. 30; W. Broniewicz, A. Marciniak, I. Kunicki, *Postępowanie cywilne*, 2020, s. 30; T. Ereciński, *Postępowania odrębne de lege lata i de lege ferenda* [w:] *Ewolucja polskiego postępowania cywilnego wobec przemian politycznych, społecznych i gospodarczych. Materiały konferencyjne Ogólnopolskiego Zjazdu Katedr Postępowania Cywilnego. Szczecin-Niechorze, 28–30.9.2007 r.*, red. H. Dołęcki, K. Flaga-Gieruszyńska, Warszawa 2009, s. 1; M. Walasik, *Zakres regulacji nowego Kodeksu postępowania cywilnego* [w:] *Postępowanie rozpoznawcze w przyszłym Kodeksie postępowania cywilnego. Materiały Ogólnopolskiego Zjazdu Katedr i Zakładów Postępowania Cywilnego w Katowicach-Kocierzu (26–29 września 2013 r.)*, red. K. Markiewicz, A. Torbus, Warszawa 2014, s. 52.

- sposób ukształtowania relacji występujących między poszczególnymi rodzajami postępowań procesowych, w postaci powiązań wewnątrzsystemowych.

3. W regulacji dotyczącej zwyczajnego postępowania procesowego także można odnaleźć odrębności mające zastosowanie tylko w sprawach określonego rodzaju, w których nie wprowadzono jednak postępowania odrębnego. W ramach regulacji kodeksowej istotne jest wobec tego odróżnienie tych procedur, których odrębności od zwyczajnego postępowania procesowego są na tyle istotne, że uzasadniają wprowadzenie nadzwyczajnego rodzaju postępowania określanego jako postępowanie odrębne⁵.

4. W odniesieniu do badania zjawisk procesowych pod kątem powiązań wewnątrzsystemowych warto zgłosić w tym miejscu kilka uwag dodatkowych. Po pierwsze, sposób uregulowania powiązań wewnątrzsystemowych zachodzących między określonymi postępowaniami cywilnymi wpływa na efektywność udzielanej w nich ochrony prawnej⁶. Najbardziej typowym przejawem wadliwego ukształtowania tych powiązań jest wypadek jednoczesnego stosowania przepisów odnoszących się do kilku procedur odrębnych (zazębianie się, nakładanie się, krzyżowanie się) w określonej sprawie, przy jednoczesnym braku norm kolizyjnych pozwalających na ustalenie, który z przepisów regulujących zbiegające się postępowania należy zastosować. Wątpliwości interpretacyjne mogą wówczas prowadzić do niejednolitej praktyki w różnych sądach oraz utrudniania rozwiązywania zbiegów postępowań, co w konsekwencji wpłynie na czas załatwienia tej sprawy⁷. Problem

⁵ W literaturze wskazano trafnie na konieczność odróżniania od postępowań odrębnych faktycznych odrębności postępowania zwykłego przy rozpoznawaniu niektórych kategorii spraw cywilnych, np. spraw o roszczenia alimentacyjne; tak T. Ereciński, *Postępowania...*, s. 2; M. Walasik, *Zakres...*, s. 52. Jako źródła normatywne takich faktycznych odrębności są powoływane: art. 32, 87 § 3, art. 144 § 1, art. 193 § 2¹, art. 333 § 1 pkt 1, art. 334 § 4 k.p.c.; M. Walasik, *Zakres...*, s. 52.

⁶ S. Cieślak, *Powiązania wewnątrzsystemowe w postępowaniu...*, s. 18.

⁷ Jako przykład tego rodzaju problemów można podać wątpliwości, jakie występowały w doktrynie przed wprowadzeniem art. 505¹⁴ co do stosowania w ramach jednego postępowania przepisów o postępowaniu uproszczonym oraz przepisów normujących postępowanie w sprawach z zakresu prawa pracy (zob. J. Gudowski [w:] *Kodeks*, t. 3, red. T. Ereciński, 2016, art. 505¹, nt 13, oraz art. 505¹⁴, nt 1; P. Telenga [w:] *Kodeks*, t. 1, red. A. Jakubecki, 2019, art. 505¹⁴, nt 1–2). Na temat optymalnego ukształtowania relacji między postępowaniami cywilnymi z punktu widzenia zapewnienia możliwości osiągnięcia założonego celu postępowania cywilnego zob. szerzej S. Cieślak, *Powiązania wewnątrzsystemowe w postępowaniu...*, s. 250–251. W orzecznictwie SN na oznaczenie zbiegu w tej samej sprawie postępowania uproszczonego oraz postępowania w sprawach z zakresu prawa pracy przyjmowane jest, oprócz krzyżowania się lub nakładania się postępowań, także sformułowanie „kompilacja zbiegających się postępowań, z wyrażnym wyłączeniem stosowania niektórych przepisów” (tak w uzasadnieniu postanowienia SN z 20.11.2018 r., III PZ 11/18, LEX nr 2579565). W orzecznictwie sądów powszechnych

wpływu mnożenia szczególnych sądów i typów procedur cywilnych na efektywność udzielanej ochrony prawnej jest dostrzegany w teorii postępowania cywilnego innych państw⁸.

Po drugie, przeprowadzenie badania postępowań odrębnych również pod kątem zachodzących między nimi powiązań wewnątrzsystemowych ma szczególnie istotne znaczenie przy dokonywaniu oceny trafności rozwiązań ustawowych co do liczby, rodzaju i wzajemnego stosunku tych postępowań względem siebie. Instytucja powiązań wewnątrzsystemowych stanowi w ten sposób ważne narzędzie służące do dokonywania oceny, czy w ramach całego systemu postępowania cywilnego, czy też w ramach podsystemów obejmujących określone rodzaje postępowania (np. podsystem postępowań przyspieszonych w procesie cywilnym, podsystem postępowań odrębnych w procesie cywilnym) zostały ukształtowane w sposób optymalny z punktu widzenia możliwości osiągnięcia założonego celu postępowania cywilnego. Z tego też względu w dalszej części niniejszego działu analiza zagadnień szczegółowych będzie przeprowadzona przede wszystkim z punktu widzenia relacji zachodzących między postępowaniami zaliczonymi do postępowań odrębnych w procesie.

Po trzecie, w ramach badania poszczególnych postępowań odrębnych w kolejnych rozdziałach niniejszego tomu *Systemu* jest poruszana kwestia kolejności zastosowania konkretnych przepisów regulujących zbiegające się postępowania odrębne. Z tego też powodu w niniejszym rozdziale zostaną zaprezentowane ogólne zasady wyznaczające wzajemne stosunki między nimi. W tym miejscu należy wskazać, że w każdym postępowaniu odrębnym znajdują zastosowanie wprost przepisy odnoszące się do procesu zwykłego, pod warunkiem że nie występują szczególne regulacje wśród przepisów o danym postępowaniu odręb-

przyjmowane jest, że „konsekwencją wprowadzenia przepisów o postępowaniu uproszczonym (art. 505¹–505¹³ KPC), które należy stosować w sprawach z zakresu prawa pracy, jest konieczność dynamicznego interpretowania dotychczasowych przepisów o postępowaniu odrębnym w sprawach z zakresu prawa pracy (art. 459–477⁷ KPC)”, zob. uzasadnienie uchwały SN z 6.03.2003 r., III PZP 2/03, OSNAPiUS 2003/15, poz. 350. Na poważne problemy interpretacyjne w praktyce postępowania cywilnego, związane z wprowadzaniem kolejnych procedur odrębnych do systemu procesowego, zwrócono uwagę w orzecznictwie SN wkrótce po wejściu w życie nowelizacji z 24.05.2000 r. (zob. uzasadnienie uchwały SN z 27.11.2001 r., III CZP 61/01, OSNC 2002/5, poz. 62, s. 31; uchwała SN z 14.12.2001 r., III CZP 67/01, Biul. SN 2001/2, s. 6).

⁸ A. Uzelac, *Goals of Civil Justice and Civil Procedure in the Contemporary World. Global Developments – Towards Harmonisation (and Back)* [w:] *Goals of Civil Justice and Civil Procedure in Contemporary Judicial Systems*, red. A. Uzelac, *Ius Gentium: Comparative Perspectives on Law and Justice*, vol. 34, Heidelberg–New York–Dordrecht–London 2014, s. 23. Autor ten stwierdza, że nadmierna specjalizacja przy mnożeniu sądów szczególnych i różnych typów procedur, charakteryzujących się szczególnymi cechami, może być myląca dla podmiotów, nieefektywna i sprzeczna z przewidywalnymi i właściwymi zasadami, standardami rozpoznawania wszelkich spraw cywilnych. Ponadto może to utrudniać osiągnięcie celu wymierzania sprawiedliwości w tych sprawach.

nym⁹. Wynika z tej tezy, że przepisy normujące postępowania odrębne stanowią *legis specialis* względem odpowiednich przepisów ogólnych o procesie zwykłym. W wypadku niektórych postępowań odrębnych przewidziano ponadto przepisy ogólne stosowane we wszystkich rodzajach spraw w nich rozpoznawanych, a ponadto przepisy odnoszące się do niektórych z nich. Należą do nich:

- postępowanie w sprawach małżeńskich – przepisy ogólne zamieszczono w art. 425–435 k.p.c. (rozdział 1 działu I tytułu VII księgi pierwszej części pierwszej);
- postępowanie w sprawach z zakresu prawa pracy i ubezpieczeń społecznych – przepisy ogólne występują w art. 459–476 k.p.c. (rozdział 1 działu III tytułu VII księgi pierwszej części pierwszej);
- postępowanie w sprawach własności intelektualnej – przepisy ogólne zamieszczono w art. 479⁸⁹–479⁹⁵ (rozdział 1 działu IVG tytułu VII księgi pierwszej części pierwszej).

W wyżej wymienionych postępowaniach odrębnych w pierwszej kolejności trzeba stosować przepisy dotyczące postępowania w konkretnej sprawie. Przy braku odpowiedniej normy trzeba sięgnąć do przepisów ogólnych dla danego postępowania odrębnego, a w ostatniej kolejności do przepisów ogólnych o procesie zwykłym.

Ustawodawca wprowadził także przepisy ogólne mające zastosowanie w więcej niż jednym postępowaniu odrębnym. Z taką metodą regulacji mamy do czynienia w odniesieniu do:

- postępowania w sprawach z zakresu prawa pracy oraz postępowania w sprawach z zakresu ubezpieczeń społecznych – przepisy ogólne występują w art. 459–476 k.p.c. (rozdział 1 działu III tytułu VII księgi pierwszej części pierwszej);
- postępowania nakazowego i upominawczego – przepisy ogólne występują w art. 480¹–480⁴ k.p.c. (rozdział 1 działu V tytułu VII księgi pierwszej części pierwszej).

W dwóch wyżej wymienionych wypadkach w pierwszej kolejności stosujemy przepis szczególny z zakresu konkretnego postępowania odrębnego. Przy braku normy szczegółowej należy sięgnąć do przepisu ogólnego, który jest wspólny dla danego postępowania odrębnego i innego łącznie z nim uregulowanego. W ostatniej kolejności trzeba sięgnąć do ogólnych przepisów o procesie zwykłym.

⁹ Nie występuje w tym wypadku potrzeba **odpowiedniego** stosowania przepisów ogólnych o procesie, jak przyjmują W. Broniewicz, A. Marciniak, I. Kunicki (*Postępowanie cywilne*, 2020, s. 371), gdyż stosowane one są wprost w postępowaniach odrębnych, chyba że są przepisy szczególne wyłączające ich zastosowanie w całości lub części.

1.3. KWALIFIKOWANIE PRZEZ ORGANY PROCESOWE SPRAWY DO ROZPOZNANIA W POSTĘPOWANIACH ODREBNYCH

5. Na koniec zagadnień wprowadzających należy podkreślić znaczenie prawidłowego zakwalifikowania i rozpoznania sprawy cywilnej przy zastosowaniu przepisów normujących postępowania odrębne ze względu na procesowe konsekwencje art. 13 § 1 k.p.c. Trafnie w doktrynie¹⁰ zaznacza się, że rozpoznanie sprawy według przepisów o postępowaniu odrębnym nie jest wyłącznie uprawnieniem czy też możliwością, lecz stanowi obowiązek procesowy organu postępowania cywilnego. Obowiązek ten musi być zrealizowany, jeżeli spełnione zostały ustawowe przesłanki rozpoznania sprawy w określonym postępowaniu odrębnym. Z brzmienia powołanego przepisu („sąd rozpoznaje”) wynika, że art. 13 § 1 trzeba interpretować w ten sposób, że odebrano organowi postępowania swobodę podejmowania decyzji w tej kwestii.

6. W pierwszej kolejności decyzja w przedmiocie zakwalifikowania sprawy do rozpoznania w procesie zwykłym albo w jednej lub łącznie kilku procedurach odrębnych jest podejmowana przez przewodniczącego w znaczeniu ustrojowym, który wydaje w tym przedmiocie stosowne zarządzenie (art. 201 § 1 k.p.c. oraz § 80 ust. 1 pkt 1 reg. sąd.). Taka decyzja zapada we wstępnej fazie tzw. dekretacji sprawy¹¹. Podjęcie tej decyzji nie wiąże jednak sądu rozpoznającego sprawę ani w pierwszej, ani w drugiej instancji¹². Trafnie przy tym uzasadniono w doktrynie, że przeciwnie stanowisko byłoby sprzeczne z niezawisłością sędziowską¹³. Wydane przez przewodniczącego wydziału zarządzenie w tej kwestii nie jest bowiem wiążące dla sądu rozpoznającego sprawę, przy czym przy dokonywaniu zmiany co do kwalifikacji sprawy do określonego rodzaju postępowania konieczne jest podjęcie czynności decyzyjnej, tj. odpowiednio – kolejnego zarządzenia przez przewodni-

¹⁰ J. Gudowski [w:] *Kodeks*, t. 1, red. T. Ereciński, 2016, art. 13, nt 2, s. 225; J. Kołacz, *Przekształcenia podmiotowe w ramach postępowania nakazowego. Glosa do wyroku Sądu Najwyższego – Izba Cywilna z 7.06.2001 r.*, III CKN 394/00, OSP 2019/4, s. 57.

¹¹ J. Górski [w:] *Kodeks*, t. 1, red. A. Marciniak, 2019, art. 201, nb 3.

¹² Tak w uzasadnieniu uchwały SN z 19.04.2007 r., III CZP 11/07, OSNC 2008/2, poz. 23. Zob. też G. Matusik, *Glosa do uchwały SN z 19.04.2007 r.*, III CZP 11/07, PS 2008/7–8, s. 217–226. W doktrynie zwraca się uwagę także na zmianę rodzaju postępowania z innych przyczyn niż błędne zakwalifikowanie sprawy na wstępnym etapie postępowania, zob. M. Manowska, *Postępowania odrębne*, s. 13 i n.

¹³ K. Markiewicz, *Glosa do uchwały SN z 19.04.2007 r.*, III CZP 11/07, PS 2009/2, s. 172–180. Autor w aprobowanej glosie do tego orzeczenia słusznie stwierdza, że „byłoby niedopuszczalne, aby decyzja organu administracyjnego sądu zobowiązywała niezawisły sąd do stosowania określonych przepisów postępowania”.

czego bądź też postanowienia sądu po nadaniu sprawie biegu¹⁴. Zarówno zarządzenie przewodniczącego, jak i postanowienie sądu zmieniające rodzaj postępowania procesowego, w którym rozpoznawana jest sprawa, nie podlega zaskarżeniu¹⁵, chyba że postanowienie sądu jednocześnie wiąże się z przekazaniem sprawy sądowi równorzędnemu lub niższemu, stosownie do art. 394 § 1 pkt 4 k.p.c.

7. Nie ulega przy tym wątpliwości, że do zmiany rodzaju postępowania, w którym załatwiana jest sprawa, może dojść także przed sądem drugiej instancji rozpoznającym apelację lub zażalenie dewolutywne. Jeżeli sąd wyższej instancji uzna, że w niższej instancji rozpoznano sprawę w niewłaściwym rodzaju postępowania procesowego, powinien wydać postanowienie o rozpoznaniu sprawy w zmienionym postępowaniu i rozpoznać apelację lub zażalenie według właściwego postępowania¹⁶.

8. Z prawidłową kwalifikacją rodzaju postępowania, w którym przebiega druga instancja, wiąże się także kwestia dopuszczalności skargi kasacyjnej stosownie do art. 398² § 2 pkt 3 k.p.c. W postanowieniu z 30.08.2018 r., I PZ 30/18, OSNP 2019/3, poz. 33, Sąd Najwyższy odstąpił od wcześniej wyrażonego stanowiska w uchwale z 16.06.2004 r., I PZP 1/04, OSNP 2005/5, poz. 67, s. 212. W ostatnio wskazanym orzeczeniu uznano, że o dopuszczalności skargi kasacyjnej decyduje rzeczywiste rozpoznanie sprawy w drugiej instancji według przepisów o postępowaniu uproszczonym, nie zaś samo spełnienie przesłanki z art. 505¹ k.p.c.¹⁷ W postanowieniu z 30.08.2018 r., I PZ 30/18, w istocie doszło do odstąpienia od wyników językowej wykładni art. 398² § 2 pkt 3 k.p.c. Sąd Najwyższy uznał bowiem, że „choćby sąd odwoławczy rozpoznał sprawę w postępowaniu uproszczonym pomimo

¹⁴ Uzasadnienie uchwały SN z 19.04.2007 r., III CZP 11/07, OSNC 2008/2, poz. 23. Tak również SN w postanowieniu z 23.03.2017 r., V CZ 9/17, LEX nr 2288125.

¹⁵ Pomimo zmian stanu prawnego pozostają w tym zakresie aktualne poglądy SN wyrażone w uchwale z 22.07.1994 r., III CZP 87/94, OSNC 1995/1, poz. 5.

¹⁶ Trafnie A. Olszowski stwierdza, że „wysoko niepożądane z aksjologicznego i celowościowego punktu widzenia byłoby swoiste kontynuowanie błędu procesowego, którego dopuścił się sąd I instancji” (A. Olszowski, *Postępowanie uproszczone po zmianach wprowadzonych na mocy ustawy z 4.7.2019 r. o zmianie ustawy – Kodeks postępowania cywilnego oraz niektórych innych ustaw* [w:] *Reforma czy kolejna nowelizacja? Uwagi na tle ustawy z 4.7.2019 r. zmieniającej KPC*, red. P. Ryłski, Warszawa 2020, s. 220, przypis 8).

¹⁷ To zapatrywanie, oparte na wynikach językowej wykładni art. 398² § 2 pkt 3 k.p.c., zostało podtrzymane w postanowieniu SN z 20.11.2018 r., III PZ 11/18, LEX nr 2579565. W jej uzasadnieniu uznano, że „jeżeli sprawa zostanie w drugiej instancji rozpoznana w postępowaniu uproszczonym, to zgodnie z art. 398² § 2 pkt 3 k.p.c. skarga kasacyjna będzie w niej niedopuszczalna nawet wtedy, gdyby sprawa nie kwalifikowała się do rozpoznania w tym postępowaniu odrębnym. Istotne znaczenie ma tutaj zarządzenie przewodniczącego o skierowaniu sprawy do rozpoznania w określonym postępowaniu odrębnym”.

braku podstaw do zakwalifikowania sprawy do postępowania uproszczonego, to takie działanie nie może pozbawiać strony prawa do zaskarżenia wyroku skargą kasacyjną, która niewątpliwie przysługiwałaby, gdyby sprawy nie rozpoznano (zgodnie z prawem procesowym) w postępowaniu uproszczonym”. Z takim ujęciem trzeba się zgodzić. Przemawia za nim przede wszystkim argument, iż strona nie może ponosić negatywnych dla siebie konsekwencji błędów sądu¹⁸. Dodatkowo warto powołać argument dotyczący konieczności zapewnienia przewidywalności zachowań organów procesowych, co wiąże się z gwarancyjnym charakterem formalizmu procesowego¹⁹. Mamy wtedy do czynienia z sytuacją analogiczną do podjęcia czynności decyzyjnej przez organ postępowania w niewłaściwej postaci, kiedy strona powinna zwalczać jej negatywne następstwa za pomocą środka odpowiadającego prawidłowej postaci tej czynności.

9. Na podkreślenie zasługuje konieczność stosowania właściwego rygoru procesowego, w sytuacji gdy w toku postępowania okaże się, że sprawa została błędnie zakwalifikowana do niewłaściwego rodzaju postępowania odrębnego. W praktyce wystąpił ten problem przy rozpoznawaniu w postępowaniu w sprawach z zakresu prawa pracy sprawy o roszczenia wynikające z cywilnoprawnej umowy menedżerskiej. Stwierdzenie przez sąd pracy, że zawarta przez strony umowa nie nosi cech umowy o pracę, i oddalenie przez ten sąd wynikających z tej umowy roszczeń, choćby umowa ta nosiła cechy umowy o świadczenie usług, stanowi naruszenie przepisu art. 201 § 1 w zw. z art. 459 k.p.c. W takiej sytuacji właściwym postępowaniem sądu pracy powinno być przekazanie sprawy wydziałowi cywilnemu w celu jej rozpoznania z pominięciem przepisów o postępowaniu w sprawach z zakresu prawa pracy. W żadnym wypadku nie można wówczas zastosować rygoru procesowego w postaci oddalenia powództwa²⁰.

¹⁸ W postanowieniu z 30.08.2018 r., I PZP 30/18, SN zasadnie uznał, że „przyjęcie odmiennego poglądu prowadziłoby bowiem do niemożliwego do zaakceptowania stanu rzeczy, w którym o dopuszczalności wniesienia skargi kasacyjnej (stanowiącej w pewnym stopniu emanację ustawowo, konstytucyjnie i konwencyjnie gwarantowanego stronie prawa do sądu) decydowałoby nie to, jaki jest rzeczywisty przedmiot sprawy (w tym wartość przedmiotu zaskarżenia determinująca dopuszczalność skargi), lecz to, czy sądy rozpoznające sprawę nie naruszyły procedury cywilnej, kwalifikując sprawę, błędnie i niezgodnie z przepisami, do rozpoznania w postępowaniu uproszczonym”.

¹⁹ S. Chiarloni, *Formalismi e garanzie. Studi sul processo civile*, Torino 1995, s. 176; S. Cieślak, *Formalizm postępowania cywilnego*, Warszawa 2008, s. 92.

²⁰ Tak trafnie SN w wyrokach: z 9.09.2004 r., I PK 659/03, OSNP 2005/10, poz. 139, s. 437; z 7.03.2006 r., I PK 146/05, OSNP 2007/5–6, poz. 67, s. 196.

10. Przy kwalifikowaniu sprawy do rozpoznania w procesie zwykłym lub w postępowaniach odrębnych trzeba jeszcze zwrócić uwagę na konieczność rozróżniania dwóch sytuacji procesowych: obowiązku rozpoznania sprawy obejmującej określone roszczenie procesowe przy jednoczesnym zastosowaniu różnych procedur odrębnych oraz warunku kumulacji roszczeń polegającego na ich nadawaniu się do rozpoznania w tym samym postępowaniu odrębnym. Pierwsza sytuacja może zachodzić wtedy, gdy mamy do czynienia zarówno tylko z jednym, jak i kilkoma roszczeniami procesowymi, w których ma miejsce obowiązek stosowania przepisów regulujących różne procedury odrębne, przy uwzględnieniu szczególnych przepisów art. 505³ § 1 i 2 k.p.c. Druga sytuacja wchodzi w grę wtedy, gdy przy co najmniej dwóch roszczeniach procesowych każde podlega rozpoznaniu według przepisów o innym postępowaniu odrębnym. Stosownie do art. 191 k.p.c. jednym z warunków przedmiotowej kumulacji roszczeń jest to, by sprawa obejmująca roszczenie nadające się do rozpoznania w procesie zwykłym nie obejmowała roszczenia przewidzianego do rozpoznania w postępowaniu odrębnym. Aczkolwiek z literalnej wykładni powołanego przepisu nie wynika wprost wniosek, że zakaz kumulacji roszczeń nie występuje, jeżeli skumulowane roszczenia nadają się do rozpoznania w tym samym postępowaniu odrębnym, jednak jest on formułowany w drodze jego pozajęzykowej wykładni²¹.

²¹ W komentarzu do art. 191 tak przyjmują np.: M. Jędrzejewska, K. Weitz [w:] *Kodeks*, t. 1, red. T. Ereciński, 2016, art. 191, nt 11; M. Manowska, której zdaniem „nie jest dozwolone łączenie w jednym pozwie roszczenia, dla którego przewidziane jest postępowanie zwykłe, z roszczeniem podlegającym rozpoznaniu w jakimkolwiek postępowaniu odrębnym ani też takich roszczeń, dla których przewidziane są różne postępowania odrębne”; M. Manowska [w:] *Kodeks*, t. 1, red. M. Manowska, 2021, art. 191, nt 5; P. Telenga [w:] *Kodeks*, t. 1, red. A. Jakubecki, 2019, art. 191, nt 1; T. Żyznowski [w:] *Kodeks*, t. 1, red. H. Dolecki, T. Wiśniewski, 2013, art. 191, nt 3; T. Czech [w:] *Kodeks*, t. 1, red. A. Marciniak, 2019, art. 191, nb 9; tak też w judykaturze, np. na podstawie art. 202 d.k.p.c. Sąd Najwyższy w orzeczeniu z 29.08.1952 r., C 668/52, PiP 1953/7, s. 123, stwierdził, że „powód nie może dochodzić w jednym pozwie roszczenia posesoryjnego i roszczenia odszkodowawczego jako należących do różnych trybów postępowania (art. 202 k.p.c.)”. Tak też na podstawie art. 202 d.k.p.c. co do niedopuszczalności kumulacji roszczenia posesoryjnego z petytoryjnym w uzasadnieniu orzeczenia SN z 2.09.1957 r., I CR 511/57, OSP 1958/7–8, poz. 184. W orzecznictwie SN sporna jest kwestia dopuszczalności kumulacji roszczenia rozwodowego z żądaniem zniesienia wspólności majątkowej. W uchwale SN z 10.02.1979 r., III CZP 77/78, OSNCP 1979/9, poz. 163, uznano, że dopuszczalne jest dochodzenie jednym pozwym żądania orzeczenia rozwodu oraz zniesienia wspólności majątkowej z datą wsteczną, albowiem obie kategorie spraw, których dotyczą te żądania, rozpoznawane są w postępowaniu odrębnym w sprawach małżeńskich. Od tego poglądu SN odstąpił w uchwale z 15.10.1991 r., III CZP 96/91, OSNCP 1992/6, poz. 91. O.M. Piaskowska prezentuje inny sposób wykładni przepisu art. 191 k.p.c., uznając, że kumulacja jest dopuszczalna, jeżeli wobec żadnego ze skumulowanych roszczeń nie zostało przewidziane postępowanie odrębne (O.M. Piaskowska [w:] *Kodeks*, red. O.M. Piaskowska, 2021, art. 191).

2. STRUKTURA PROCESU CYWILNEGO. SYSTEM POSTĘPOWAŃ PROCESOWYCH

2.1. UWAGI WSTĘPNE

11. Przystąpienie do prezentacji relacji zachodzących między postępowaniami odrębnymi oraz dokonanie oceny kształtu regulacji tych postępowań pod kątem efektywności udzielania dzięki nim pomocy prawnej należy poprzedzić prezentacją składu systemu postępowań odrębnych, w tym również w ujęciu historyczno-porównawczym. Bardziej szczegółowe ujęcie historyczno-porównawcze poszczególnych procedur odrębnych jest prezentowane w dotyczących ich rozdziałach niniejszego działu. W rozwoju historycznym występowały jednak istotne zmiany tego systemu i daje się wyróżnić różne ich kierunki, które pozwalają na wskazanie tendencji w tych przekształceniach, na czym zostaną skoncentrowane badania w tym podrozdziale.

2.2. ROZWÓJ HISTORYCZNY POSTĘPOWAŃ PROCESOWYCH

12. W literaturze podejmowano już próby przedstawienia przekształceń elementów składających się na system postępowania cywilnego²². Analiza historyczno-porównawcza w tym zakresie doprowadziła do wniosku, iż w rozwoju postępowania cywilnego historia zatoczyła koło w tym sensie, że w początkowych fazach rozwoju dało się obserwować tendencję do zwiększania liczby rodzajów postępowania cywilnego aż po okres procesu nowożytnego²³. Począwszy zaś od początku XX w. stały się coraz bardziej widoczne działania zmierzające do ujednolicania procedur cywilnych, karnych i administracyjnych²⁴. W tym miejscu nie ma potrzeby ponownego prezentowania tych przekształceń w pełnym zakresie. Z punktu widzenia przedmiotu badania za niezbędne trzeba uznać przedstawienie zmian struktury polskiego procesu

²² Zob. S. Cieślak, *Powiązania wewnątrzsystemowe w postępowaniu...*, s. 48 i n.

²³ W nauce historii prawa przyjmuje się, że pierwszą i macierzystą dla wszystkich nowożytnych kodeksów postępowania cywilnego była francuska procedura cywilna (1806), tak A. Stawarska-Rippel, *Elementy prywatne i publiczne w procesie cywilnym w świetle prac kodyfikacyjnych w Polsce (1918–1964). Studium historycznoprawne*, Katowice 2015, s. 21.

²⁴ S. Cieślak, *Powiązania wewnątrzsystemowe w postępowaniu...*, s. 62.

cywilnego pod rządem d.k.p.c.²⁵ oraz obecnie obowiązującego Kodeksu postępowania cywilnego z 1964 r.

13. Rozporządzeniem Prezydenta RP z 29.11.1930 r. przyjęto Kodeks postępowania cywilnego²⁶, co było poprzedzone licznymi analizami przeprowadzonymi przez członków Sekcji Komisji Kodyfikacyjnej Rzeczypospolitej Polskiej dla postępowania sądowego cywilnego²⁷. Punktem wyjścia do projektowania struktury nowego kodeksu były, ze zrozumiałych względów, regulacje procesowe obowiązujące w państwach zaborczych²⁸ oraz w innych państwach ówczesnej Europy²⁹. Podobnie jak w innych krajach europejskich także w pracach polskiej Komisji Kodyfikacyjnej sięgano do rozwiązań obcych w celu wprowadzenia sprawdzonych, optymalnych instytucji procesowych³⁰. W obrębie zainteresowań twórców nowej polskiej regulacji były najważniejsze ówczesnie obowiązujące procedury cywilne w Europie: francuska z 1806 r., rosyjska z 1864 r., austriacka z 1895 r., niemiecka z 1877 r., węgierska z 1911 r., procedura szwajcarskiego kantonu zuryskiego z 1913 r., procedura berneńska z 1918 r., ale także włoska z 1865 r., grecka, a nawet angielska³¹.

²⁵ Obwieszczenie Ministra Sprawiedliwości z 1.12.1932 r. w sprawie ogłoszenia jednolitego tekstu Kodeksu postępowania cywilnego (Dz.U. Nr 112, poz. 934 ze zm.). Obwieszczenie zostało ogłoszone w związku z połączeniem w jednym akcie prawnym Kodeks postępowania cywilnego z 1930 r. z regulacją zawartą w prawie o sądowym postępowaniu egzekucyjnym z 27.10.1932 r. (Dz.U. Nr 93, poz. 803). Używany dalej skrót „d.k.p.c.” oznacza Kodeks postępowania cywilnego ogłoszony we wskazanym obwieszczeniu.

²⁶ Tekst pierwotny Dz.U. Nr 83, poz. 651 ze zm.

²⁷ Jeszcze przed powołaniem tej sekcji działały komisje przygotowujące projekty; na temat ich składów zob. S. Gołąb, *Projekty polskiej procedury cywilnej. Powstanie – uzasadnienie – zdania odrębne*, Kraków 1930, s. 3–4; A. Stawarska-Rippel, *Elementy...*, s. 99 i n.

²⁸ S. Gołąb stwierdzał, z pewną przesadą, że „widoczne jest, że niemal wszystkie ustawy procesowe wzięte były pod uwagę przy tworzeniu projektów polskich”. W pełni zasadne jest zaś jego stwierdzenie, że „kodyfikator nowożytny nie może pomijać zdobyczy ogólnej kultury prawnej, ani przechodzić do porządku dziennego nad instytucjami, wypróbowanymi już w praktyce prawnej” (S. Gołąb, *Projekty...*, s. 2). W nauce historii prawa zwrócono uwagę, że na drogę badań komparatystycznych członków komisji kodyfikacyjnej skierował brak ściśle polskiej tradycji oraz literatury rodzimej (zob. A. Stawarska-Rippel, *Elementy...*, s. 36).

²⁹ Przy badaniach krytyczno-porównawczych nie ograniczano się do państw zaborczych, A. Stawarska-Rippel, *Elementy...*, s. 36.

³⁰ Upowszechnienie takiej praktyki sprawiło, że w literaturze używane jest określenie „eklektyzm” na oznaczenie sięgania przy tworzeniu projektów nowego prawa nie tylko do rozwiązań rodzimych, lecz także do regulacji obcych systemów prawnych. Ponadto ten czas, a więc początek XX w., jest wskazywany jako moment rozwinięcia się jako samodzielnej dyscypliny naukowej prawoznawstwa porównawczego (tak A. Stawarska-Rippel, *Trzy transformacje w procedurze cywilnej w Polsce XX w. Wzorce rozwiązań*, „Zeszyty Prawnicze UKSW” 2011/11.2, s. 354).

³¹ A. Stawarska-Rippel, *Trzy transformacje...*, s. 355; A. Stawarska-Rippel, *Elementy...*, s. 39.

Porównanie tych regulacji dawało odpowiednią podstawę do podjęcia decyzji w przedmiocie mniej lub bardziej skomplikowanej struktury procesu. W toku prac członków Komisji nie było w tej kwestii jednolitego poglądu. Można w tym zakresie wyróżnić dwa stanowiska. Pierwsze z nich zakładało ostrożne podejście do wyróżniania szczególnych rodzajów postępowań procesowych i było prezentowane przez J. Skąpskiego³². Zdaniem tego autora „nadzwyczajne procesy cywilne jako wyjątki od ogólnego trybu postępowania łamią zasadniczą strukturę procesu i obciążają ustawę”. Wskazywał on, że wyodrębnienie procesów nadzwyczajnych powinno następować wyjątkowo. Ponadto ich wprowadzenie do Kodeksu powinno mieć miejsce po uprzednim praktycznym zweryfikowaniu konieczności ich wprowadzenia.

Drugie stanowisko zakładało zaś większą swobodę w kreowaniu nowych procedur procesowych³³. M. Allerhand wymienił następujące przykłady uzasadnionego tworzenia odrębnych procedur:

- gdy roszczenie powoda natychmiast może być wykazane, co powinno umożliwiać wczesną egzekucję;
- gdy istota sprawy wymaga rychłego załatwienia, co – zdaniem autora – zachodziło przy naruszeniu posiadania i żądaniu oddania przedmiotu wynajmującemu lub wydzierżawiającemu;
- gdy chodzi o przedmiot drobnej wagi, ponieważ w tym przypadku można pominąć wiele formalności i ograniczyć środki prawne³⁴;

³² J. Skąpski, *Nadzwyczajne procesy cywilne* [w:] *Polska procedura cywilna. Projekty referentów z uzasadnieniem*, t. 2, Warszawa 1928, s. 155 i n.

³³ M. Allerhand, *Nadzwyczajne procesy cywilne* [w:] *Polska procedura cywilna. Projekty referentów z uzasadnieniem*, t. 2, Warszawa 1928, s. 95–154.

³⁴ Warto zauważyć, że potrzeba zachowania proporcji pomiędzy procedurą a załatwianą w niej sprawą nabrała szczególnego znaczenia, poczynwszy od końca XX w. i w XXI w., czego wyrazem jest szeroko analizowana zasada proporcjonalności. Konieczność zachowania odpowiednich proporcji nakładów w stosunku do złożoności rozpoznawanej sprawy przewiduje reguła 1.1.2 ang. *Civil Procedure Rules*. Ponadto jest ona silnie akcentowana w Modelowych Europejskich Zasadach Postępowania Cywilnego z 2020 r. (ELI/UNIDROIT Model European Rules of Civil Procedure, https://www.europeanlawinstitute.eu/fileadmin/user_upload/p_eli/Publications/200925-eli-unidroit-rules-e.pdf, dostęp: 27.07.2022 r.). R. Susskind traktuje sprawiedliwość proporcjonalną jako jedną z zasad sprawiedliwości (R. Susskind, *Sądy internetowe i przyszłość wymiaru sprawiedliwości*, Warszawa 2021, s. 69–70, 62–63). Proporcjonalność jest analizowana także w kontekście celu procesu cywilnego, zob. A. Uzelac, *Goals of Civil Justice and Civil Procedure in the Contemporary World. Global Developments – Towards Harmonisation (and Back)* [w:] *Goals of Civil Justice and Civil Procedure in Contemporary Judicial Systems*, red. A. Uzelac, *Ius Gentium: Comparative Perspectives on Law and Justice*, vol. 34, Heidelberg–New York–Dordrecht–London 2014, s. 21. Kwestię podnoszenia proporcjonalności do rangi zasady procesowej rozważa A. Ołaś, *Czy zasada proporcjonalności? Uwagi na tle wybranych zmian w KPC wprowadzonych ustawą z 4.07.2019 r. o zmianie ustawy Kodeks postępowania cywilnego oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. z 2019 r. poz. 1469) w świetle Modelowych Europejskich Zasad*

- w odniesieniu do spraw o prawa niemajątkowe – sprawy małżeńskie oraz sprawy ze stosunków między rodzicami a dziećmi, dla których zasadniczo autor przewidywał drogę postępowania niespornego, a w razie ich skierowania na drogę procesu powinny przy ich rozpoznawaniu obowiązywać inne zasady.

14. W swoim referacie na temat nadzwyczajnych procesów M. Allerhand opowiedział się za wprowadzeniem kilku procedur odrębnych w procesie. W pierwszej kolejności wskazał na celowość funkcjonowania postępowania nakazowego według konstrukcji przyjętej w prawie austriackim i węgierskim (postępowanie mandatowe)³⁵. Jednocześnie uznał on niemiecki proces dokumentowy za nieodpowiedni. Swoją opinię uzasadnił tym, że system niemiecki umożliwia prowadzenie dwóch procesów o ten sam przedmiot: w jednym okoliczności istotne nie są dokładnie badane, drugi obejmuje ich ścisłe badanie. Zdaniem autora korzyść dla powoda jest nieznaczną, a dla pozwanego regulacja ta sprowadza niebezpieczeństwo egzekucji na podstawie orzeczenia wydanego po niedokładnym stwierdzeniu długu.

M. Allerhand opowiadał się za utrzymaniem postępowania upominawczego i rozszerzeniem go na całe, zjednoczone i odrodzone państwo polskie³⁶. Pozytywnego oddziaływania postępowania upominawczego na funkcjonowanie całego systemu procesowego upatrywał on w odciążeniu sądów przy założeniu, że dłużnik nie będzie wnosić sprzeciwu, nie mogąc zaprzeczyć istnieniu roszczenia powoda³⁷. Autor ten rozważał przy tym charakter tego postępowania, który uznawał za wątpliwy. Z możliwych rozwiązań zakładających potraktowanie go jako postępowania niespornego, egzekucyjnego bądź też procesowego opowiedział się za ostatnim z nich. M. Allerhand dopuszczał wszczęcie postępowania upominawczego wyłącznie na wniosek powoda, który powinien być zamieszczony w pozwie³⁸. Wyraźnie zaznaczał on, że bez zgody wierzyciela nie powinno być wdrożone postępowanie

Postępowania Cywilnego ELII/UNIDROIT [w:] *Realizacja zasad postępowania cywilnego na tle aktualnych zmian KPC*, red. M. Skibińska, Zielona Góra 2022, s. 113 i n.

³⁵ Na modelu austriackim w głównej mierze wzorowano się w Polsce, zob. J. Skąpski, *Nadzwyczajne...*, s. 157; T. Ereciński, *Postępowania...*, s. 3; A. Stawarska-Rippel, *Trzy transformacje...*, s. 357.

³⁶ Postępowanie to było stopniowo wprowadzane w poszczególnych okręgach sądowych, jednak do 1939 r. nie objęło ono swym zasięgiem całego terytorium II RP; zob. T. Ereciński, *Postępowania...*, s. 4.

³⁷ M. Allerhand, *Nadzwyczajne...*, s. 109.

³⁸ Autor stawia jednak sprzeczne tezy; w jednym miejscu przyjmuje, że wniosek może być zamieszczony w pozwie lub osobno (M. Allerhand, *Nadzwyczajne...*, s. 114), a w innym miejscu (M. Allerhand, *Nadzwyczajne...*, s. 119, 120, 121) dopuszcza wyłącznie zamieszczenie go w pozwie.

upominawcze³⁹. Traktował przy tym postępowanie upominawcze jako postępowanie w sprawach mniejszej wagi, co pociągało za sobą wprowadzenie ograniczenia kwotowego dochodzonych w nim roszczeń. Zdaniem autora „nie można bowiem spraw większej wagi przekazywać postępowaniu upominawczemu”⁴⁰.

Trzecim postępowaniem, które było rekomendowane do wprowadzenia do systemu procesu cywilnego, było postępowanie w sprawach drobiazgowych. Inaczej niż w wypadku prawa austriackiego, w którym postępowanie drobiazgowe nie było – zdaniem M. Allerhanda – traktowane jako postępowanie odrębne⁴¹, ale jako zwykłe postępowanie przed sądami powiatowymi dotknięte ograniczeniami środków prawnych, autor opowiadał się za ukształtowaniem tego postępowania jako odrębnego, z jednoczesnym ograniczeniem jego zakresu przedmiotowego do sporów o zapłatę kwoty pieniężnej lub o wydanie ruchomości do określonej wartości⁴².

Kolejnym rodzajem postępowania odrębnego, rekomendowanym przez M. Allerhanda do wprowadzenia w polskim systemie procesowym, było postępowanie o ochronę posiadania. Przy dokonywaniu oceny zasadności takiego posunięcia ustawodawcy autor rozważał dwa rozwiązania. Pierwsze opierało się na zapewnieniu procesowej ochrony posiadania w drodze tymczasowego zarządzenia, natomiast drugie wiązało się z ukształtowaniem nowego postępowania odrębnego. Przyjmując ostatecznie drugie z wymienionych rozwiązań, M. Allerhand powołał się na charakter przedmiotu ochrony oraz konieczność rychłego załatwienia⁴³.

M. Allerhand uznał za uzasadnione funkcjonowanie odrębności w niektórych sprawach ze stosunku najmu i dzierżawy nieruchomości. W szczególności wskazał sprawy o odebranie przedmiotu najmu lub dzierżawy, zwłaszcza z powodu upływu czasu. Postępowanie odrębne w tych sprawach powinno zapewnić przeprowadzenie procesu przed terminem oddania lub opróżnienia, tak by wynajmujący lub wydzierżawiający mógł w odpowiedniej chwili objąć przedmiot⁴⁴.

³⁹ M. Allerhand, *Nadzwyczajne...*, s. 114.

⁴⁰ M. Allerhand, *Nadzwyczajne...*, s. 112.

⁴¹ W doktrynie austriackiej II połowy XIX w. dzielono proces cywilny na zwykłe postępowanie oraz proces sumaryczny („Der Civilprocess scheidet sich nach dem oesterreichischen Recht ebenso, wie nach dem gemeinen, in den ordentlichen und den summarischen Process”). Typ procesu sumarycznego był zaś traktowany jako rodzaj nadzwyczajnych postępowań, których celem było przyspieszenie załatwienia sprawy (zob. A. Menger, *System des Oesterreichischen Civilprocessrechts in Rechtsvergleichender Darstellung*, Wien 1876, s. 29–30).

⁴² M. Allerhand, *Nadzwyczajne...*, s. 125.

⁴³ M. Allerhand, *Nadzwyczajne...*, s. 131.

⁴⁴ M. Allerhand, *Nadzwyczajne...*, s. 140 i 143.

M. Allerhand dopuszczał jeszcze wprowadzenie pewnych odrębności w sprawach rachunkowych, w tym o zaprzysiężenie rachunków. Nie dotyczyło to procesu o złożenie rachunków, jako że taki proces autor uznawał za dotyczący kwestii materialnoprawnej. Opowiedział się natomiast przeciwko wprowadzeniu m.in. postępowania syndykackiego w sprawach o odszkodowanie z powodu naruszenia obowiązków urzędników sądowych czy też procesu o zakaz budowy⁴⁵.

Dodatkowego podkreślenia wymaga, że zaproponowaniu przez autora procedur odrębnych towarzyszyło wyznaczenie stosunków, jakie zachodziły w tej samej sprawie pomiędzy zbiegającymi się postępowaniami odrębnymi lub postępowaniem odrębnym i zwykłym trybem procesowym. Jako przykład można wskazać wyznaczenie stosunku pomiędzy postępowaniem drobiazgowym oraz nakazowym lub upominawczym. Przyjął on, że „mimo [...] uprzedniego wydania polecenia zapłaty sprawa nie przestaje być drobiazgową, jeżeli w następstwie wskutek sprzeciwu lub zarzutów proces ma być prowadzony”. Autor rozważał również czas, w którym mogą być podejmowane decyzje procesowe określające, czy sprawa będzie rozpoznana w postępowaniu zwyczajnym, czy też drobiazgowym⁴⁶.

15. Jak już wspomniano, bardziej ostrożne podejście do tworzenia procedur odrębnych w systemie procesu cywilnego prezentował J. Skąpski. Opowiedział się za wprowadzeniem do niego postępowania mandatowego w wersji wzorowanej na prawie austriackim, z odrzuceniem dokumentowego modelu postępowania w prawie niemieckim⁴⁷. Natomiast autor ten uznał postępowanie upominawcze za nieodpowiednie dla naszych stosunków społecznych⁴⁸. Dostrzegł zalety tej procedury, w tym ekonomię procesową (odciążenie postępowania i sądu), jak również obowiązywanie tej procedury w dwóch dzielnicach, co ułatwiałoby rozciągnięcie obowiązywania tej regulacji na pozostałe regiony kraju. Uznał jednak, że te zalety nie równoważą tkwiącego w tym postępowaniu niebezpieczeństwa wynikającego z przyzwyczajenia społeczeństwa do rozpraw sądowych, co może pociągać za sobą zaniedbywanie wnoszenia sprzeciwów. Autor ten argumentował, że „nie może [...] postępowanie to odgrywać roli pułapki lub kary za nieświadomość, przeoczenie, czy też innego rodzaju zaniedbania”⁴⁹. Ostatecznie J. Skąpski ocenił postępowanie upominawcze jako nieodpowiednie „dla naszych stosunków”.

⁴⁵ M. Allerhand, *Nadzwyczajne...*, s. 150–154.

⁴⁶ M. Allerhand, *Nadzwyczajne...*, s. 126, 128–129.

⁴⁷ J. Skąpski, *Nadzwyczajne...*, s. 157.

⁴⁸ J. Skąpski, *Nadzwyczajne...*, s. 161.

⁴⁹ J. Skąpski, *Nadzwyczajne...*, s. 160 i 162.

Jeżeli miałyby być jednak elementem polskiego systemu procesu cywilnego, uznał za konieczne wprowadzenie dodatkowego środka prawnego do dyspozycji dłużnika, a mianowicie możliwości wniesienia sprzeciwu także „po dozwoleniu egzekucji na podstawie tego nakazu zapłaty w przeciągu dni 14-tu od doręczenia uchwały zezwalającej na egzekucję”⁵⁰.

J. Skąpski wyraził interesujące i ważne opinie na temat znaczenia procesowego czynności polegającej na wniesieniu sprzeciwu, które zachowują aktualność niezależnie od zmian stanu prawnego. Autor uznał wydanie upominawczego nakazu zapłaty za czynność podejmowaną w interesie polityki czy ekonomii procesowej, „ale tylko zawsze pod warunkiem, że druga strona temu się nie sprzeciwi”. Zdaniem autora sprzeciw ma znaczenie protestu, który automatycznie niweczy cały mandat. Dodawał też, że „łączenie z tym sprzeciwem jakichkolwiek czynności procesowych pod zagrożeniem skutków zaniedbania sprzeciwiałoby się fundamentalnym zasadom postępowania: wszelką kwalifikację sprzeciwu zdaniem mojem należy odrzucić”. W ten sposób sprzeciwił się propozycji M. Allerhanda polegającej na łączeniu z czynnością sprzeciwu instytucji prekluzji procesowej⁵¹.

Podobnie jak do postępowania upominawczego, J. Skąpski sceptycznie podchodził do propozycji wprowadzenia odrębnego procesu w sprawach drobiazgowych. Rozważania autora w tym zakresie zmierzały w dwóch kierunkach. Po pierwsze, dokonał on oceny funkcjonowania odrębnej procedury w sprawach drobiazgowych w Austrii, w której najwcześniej ją wprowadzono w różnych odmianach, tj. procesu sumarycznego (*summarische Process*; 1845 r.) oraz procesu drobiazgowego (*Bagatellverfahren*; 1873 r.⁵²). Oceniał on, że zakładane dla tych postępowań cele nie zostały osiągnięte. Po drugie, zwrócił uwagę na znikomy zakres występujących w tym postępowaniu odrębności (uproszczony protokół i ograniczony zakres przyczyn zaskarżenia), który sprawia, że osiągnięcie zamierzonego celu nie wymaga ustanowienia odrębnego postępowania procesowego w tych sprawach⁵³.

⁵⁰ J. Skąpski, *Nadzwyczajne...*, s. 161.

⁵¹ J. Skąpski, *Nadzwyczajne...*, s. 162. Warto zwrócić uwagę na aktualność rozważań także w stanie prawnym wynikającym z nowelizacji z 4.07.2019 r. Obecnie rozważana jest kwestia, czy do sprzeciwu od nakazu zapłaty można stosować odpowiednio przepisy odnoszące się do odpowiedzi na pozew, zwłaszcza w razie nałożenia się przepisów o postępowaniu upominawczym i postępowaniu w sprawach gospodarczych. Zob. też A. Stawarska-Rippel, *Elementy...*, s. 134.

⁵² O tych nadzwyczajnych postępowaniach procesowych w XIX w. w Austrii zob. A. Menger, *System...*, s. 42–43.

⁵³ J. Skąpski, *Nadzwyczajne...*, s. 164–166. Za szczególną regulacją odnoszącą się do spraw drobiazgowych opowiadał się T. Dziurzyński, który proponował uregulowanie postępowania przed sądami grodzkimi (zob. szerzej A. Stawarska-Rippel, *Elementy...*, s. 134–135).

Z jeszcze większym sceptycyzmem autor podchodził do propozycji unormowania procesu o ochronę posiadania. Zamiast odrębnego procesu posesoryjnego autor opowiadał się za zamieszczeniem jedynie przepisów dotyczących szczegółowych zagadnień wśród przepisów o postępowaniu rozpoznawczym oraz o postępowaniu egzekucyjnym⁵⁴. J. Skąpski ocenił także, że celowość niektórych szczególnych regulacji odnoszących się do zakończenia stosunku najmu lub dzierżawy nie uzasadnia ustanowienia odrębnego postępowania procesowego w tych sprawach⁵⁵.

16. Dla dalszych rozważań warto zaznaczyć, że przy tworzeniu określonego rodzaju postępowania odrębnego w ramach procesu należy w sposób precyzyjny wyznaczyć zakres spraw, które mają być w nim załatwiane. W tym celu ustawodawca może się posłużyć kryterium podmiotowym, przedmiotowym lub mieszanym. Zastosowanie kryterium podmiotowego prowadzi do takiego ukształtowania procedury, że może ona się toczyć wyłącznie z udziałem wskazanych podmiotów (np. pracownik lub ubezpieczony). Wyodróżnienie postępowania odrębnego według kryterium przedmiotowego oznacza zaś, że może się ono toczyć we wskazanych rodzajach spraw cywilnych, niezależnie od klasy podmiotów biorących w nim udział. Kryterium mieszane zakłada jednoczesne wykorzystanie obydwu tych kryteriów⁵⁶.

17. Ostatecznie struktura postępowania cywilnego przyjęta w d.k.p.c. nie była skomplikowana. Z ogólnego postępowania spornego (procesowego), unormowanego w części I księdze II, wyłączono tylko dwa postępowania odrębne, tj. postępowanie nakazowe – art. 458–468 (rozdział I tytułu V księgi drugiej części I) oraz postępowanie upominawcze – art. 469–478 (rozdział II tytułu V księgi drugiej części I). Pierwsze z tych postępowań było oparte na konstrukcji postępowania dokumentowego, zakładającej jako podstawę orzeczenia wyłącznie dokumenty o wysokim stopniu wiarygodności, w tym m.in. weksle i чеки. Drugie z postępowań, należące do właściwości rzeczowej sądu grodzkiego, było zaś połączeniem konstrukcji postępowania bagatelnego (o drobne roszczenia) oraz postępowania upominawczego, w którym nie występował obowiązek udowodnienia zasadności żądania powództwa za pomocą dokumentów⁵⁷. Postępowania te wyodrębniono według kryterium przedmiotowego.

⁵⁴ J. Skąpski, *Nadzwyczajne...*, s. 169. Takie przepisy zamieszczono w art. 390–391 d.k.p.c. w dziale dotyczącym postępowania przed sądami grodzkimi, bez tworzenia postępowania odrębnego. Postępowanie to wprowadzono jako postępowanie odrębne dopiero w 1950 r. (zob. T. Ereciński, *Postępowania...*, s. 4).

⁵⁵ J. Skąpski, *Nadzwyczajne...*, s. 173.

⁵⁶ M. Kostwiński, *Merytoryczne rozpoznanie*, s. 242.

⁵⁷ Zob. też S. Cieślak, *Postępowania...*, s. 53; T. Ereciński, *Postępowania...*, s. 4.

18. Kolejne istotne zmiany w strukturze postępowania spornego zaszły w okresie reformy postępowania cywilnego dokonanej w latach 1945–1950. W pierwszej kolejności warto zwrócić uwagę na zmianę wynikającą z dekretu z 6.06.1945 r. o uzupełnieniu przepisów kodeksu postępowania cywilnego⁵⁸. Na jego mocy do Kodeksu postępowania cywilnego wprowadzono nowy rodzaj postępowania cywilnego, jakim było postępowanie w przypadku zaginięcia lub zniszczenia akt. Pilna potrzeba unormowania w tym zakresie po zakończeniu działań wojennych sprawiła, że miejsce i sposób regulacji tego postępowania budzą zastrzeżenia. Unormowanie to zamieszczono w dodatkowym tytule VI księgi II części I d.k.p.c. Jak już wcześniej zaznaczono⁵⁹, taki sposób regulacji miał charakter doraźny i przypadkowy. Wynika to z faktu, że w tym czasie w tym akcie prawnym była zamieszczona regulacja tylko spornego trybu rozpoznawczego. Zamieszczenie regulacji nowego postępowania w księdze II d.k.p.c. zatytułowanej „Proces” mogło sugerować, że jest to szczególny rodzaj postępowania spornego, przy czym inny niż postępowanie odrębne, skoro zamieszczono ją w odrębnym tytule tej księgi. Zarówno sposób ukształtowania tego postępowania, jak i rodzaj załatwianych w nim spraw (kryterium przedmiotowe) przemawiały tymczasem za wyłączeniem tego postępowania z drogi postępowania procesowego. Najistotniejsze z punktu widzenia tematu badań jest jednak to, że ustawodawca nie potraktował tego postępowania jako kolejnego rodzaju postępowania odrębnego w procesie cywilnym.

19. Do poszerzenia katalogu postępowań odrębnych procesowych doszło na mocy art. VIII pkt 2 dekretu Rady Ministrów z 25.09.1945 r. – Przepisy wprowadzające prawo małżeńskie⁶⁰. W tym wypadku zarówno miejsce, jak i sposób ukształtowania nowego postępowania nie budzą zastrzeżeń. Na wskazanej podstawie w tytule V księgi II części I d.k.p.c. zamieszczono regulację postępowania w sprawach małżeńskich, które stało się trzecim rodzajem postępowania odrębnego w procesie. Zostało ono wyodrębnione według kryterium mieszanego, podmiotowo-przedmiotowego⁶¹. Warto jednocześnie zauważyć, że szczególne znaczenie spraw załatwianych w tym postępowaniu wpłynęło na zmianę kolejności regulacji procedur odrębnych w d.k.p.c. W pierwszej kolejności zamieszczono postępowanie w sprawach

⁵⁸ Dz.U. Nr 25, poz. 149.

⁵⁹ S. Cieślak, *Powiązania wewnętrznyssystemowe w postępowaniu...*, s. 82.

⁶⁰ Dz.U. Nr 48, poz. 271 ze zm.

⁶¹ J. Skąpski wskazywał na kryterium *ratione materiae* przy wyodrębnianiu tych procedur i akcentował znaczenie publicznoprawne spraw w nich załatwianych, które pozostają poza sferą dyspozycji prywatnoprawnej (A. Stawarska-Rippel, *Elementy...*, s. 162).

mażeńskich (rozdział I tytułu V księgi II części I), natomiast postępowania nakazowe i upominawcze przeniesiono odpowiednio do rozdziałów II i III.

20. Kolejne postępowanie odrębne wprowadzono do d.k.p.c. na podstawie art. XII dekretu Rady Ministrów z 22.01.1946 r. – Przepisy wprowadzające prawo rodzinne⁶². Na mocy tej regulacji w tytule V księgi II części I d.k.p.c. zamieszczono rozdział Ia, obejmujący unormowanie postępowania w sprawach ze stosunków rodziców i dzieci. Podobnie jak w wypadku postępowania w sprawach małżeńskich przy jego tworzeniu posłużono się kryterium mieszanym.

Regulacje postępowań odrębnych w sprawach małżeńskich oraz w sprawach ze stosunków między rodzicami a dziećmi są związane w historii prawa polskiego z unifikacją prawa cywilnego. Obydwie te procedury odrębne były przy tym określane wspólną nazwą „procesy inkwizycyjne”⁶³. Pomimo odmiennych warunków ustrojowych państwa, w których wyrażane były poglądy M. Waligórskiego oraz wcześniej J. Skąpskiego, obydwaj ci autorzy akcentowali publicznoprawny charakter instytucji małżeństwa, który uzasadnia odrębną regulację w procesie cywilnym od procesu zwykłego w sporach prywatnych⁶⁴.

21. Do następnego poszerzenia katalogu postępowań odrębnych w procesie doszło na podstawie ustawy z 20.07.1950 r. o zmianie przepisów postępowania w sprawach cywilnych⁶⁵. Dodano wówczas dwa nowe postępo-

⁶² Dz.U. z 1946 r. Nr 6, poz. 53 ze zm.

⁶³ A. Stawarska-Rippel przytacza ten pogląd wyrażony przez M. Waligórskiego (A. Stawarska-Rippel, *Elementy...*, s. 162).

⁶⁴ J. Skąpski, *Nadzwyczajne...*, s. 156–157; M. Waligórski, *Zmiany proceduralne w związku z ostatnią unifikacją prawa cywilnego*, PiP 1946/5–6, s. 82; A. Stawarska-Rippel, *Elementy...*, s. 162. Publicznoprawny charakter regulacji małżeństwa oraz stosunków między rodzicami sprawia, że możliwym trybem rozpoznania spraw wynikających z tych stosunków prawnych jest postępowanie nieprocesowe (tak T. Ereciński, *Wprowadzenie. O stanie prac nad projektem nowego Kodeksu postępowania cywilnego* [w:] *Postępowanie rozpoznawcze w przyszłym Kodeksie postępowania cywilnego. Materiały Ogólnopolskiego Zjazdu Katedr i Zakładów Postępowania Cywilnego w Katowicach-Kocierzu (26–29 września 2013 r.)*, red. K. Markiewicz, A. Torbus, Warszawa 2014, s. 7–8). Ostatnio wskazany autor zwrócił uwagę, że po drugiej wojnie światowej pojawiła się tendencja do objęcia postępowaniem przed sądami powszechnymi ogółu szeroko rozumianych spraw cywilnych, co spowodowało zwiększenie liczby postępowań odrębnych objętych Kodeksem postępowania cywilnego. Wśród tych nowych procedur odrębnych znalazło się m.in. postępowanie w sprawach małżeńskich oraz w sprawach ze stosunków rodziców i dzieci (T. Ereciński, *Postępowania...*, s. 4).

⁶⁵ Dz.U. Nr 38, poz. 349. Zmiany co do liczby postępowań odrębnych w procesie w latach 1945–1950 pociągnęły za sobą konieczność ogłoszenia jednolitego tekstu d.k.p.c., w którym wprowadzono ciągłą numerację poszczególnych jednostek systematyki. Zob. obwieszczenie Ministra Sprawiedliwości z 25.08.1950 r. o ogłoszeniu jednolitego tekstu kodeksu postępowania cywilnego (Dz.U. Nr 43, poz. 394).

wania odrębne. Pierwszym z nich było postępowanie w sprawach o ochronę zakłóconego lub przywrócenie utraconego posiadania (rozdział Ib w tytule V księgi II części I d.k.p.c.). W ten sposób w tytule V księgi II części I d.k.p.c. występowały trzy rodzaje postępowań wyodrębnionych według kryterium mieszanego, podmiotowo-przedmiotowego (małżonkowie, małżonkowie i dzieci oraz posiadacze rzeczy) w rozdziałach I, Ia oraz Ib, a ponadto dwa postępowania wyodrębnione według kryterium przedmiotowego (roszczenia pieniężne szczególnego rodzaju). Drugim rodzajem postępowania odrębnego uczyniono w analizowanej nowelizacji z 1950 r. postępowanie pojednawcze (dodany rozdział Ic w tytule V księgi II części I d.k.p.c.). Taki zabieg ustawodawcy nie był przemyślany i konsekwentny. Szczególny sposób realizowania funkcji ochronnej w tym postępowaniu uzasadniał potraktowanie go jako szczególnego rodzaju postępowania spornego, innego niż postępowanie odrębne. Do jego istoty należy bowiem wyłączenie rozstrzygania sporu między stronami i zastąpienie go doprowadzeniem do ugody między stronami. Wszystkie pozostałe postępowania odrębne przewidziane do tej pory w d.k.p.c. miały bowiem charakter adjudykacyjny.

22. Z kolejną przebudową systemu postępowań odrębnych w procesie mieliśmy do czynienia przy okazji uchwalenia nowego k.p.c. z 1964 r.⁶⁶ W tym kodeksie usunięto z systemu postępowań odrębnych jedną z procedur zaliczonych do tego systemu na gruncie d.k.p.c. Chodzi o postępowanie pojednawcze, które w nowym kodeksie stanowi szczególny rodzaj postępowania procesowego, inny niż proces trybu zwykłego i odrębnego. Ponadto wzbogacono katalog postępowań odrębnych o kolejny rodzaj postępowania wyodrębnionego z procesu trybu zwykłego według kryterium podmiotowego (pracownik i pracodawca), tj. postępowanie w sprawach o roszczenia pracowników⁶⁷. System postępowań odrębnych w procesie cywilnym w Kodeksie postępowania cywilnego z 1964 r., w jego pierwotnym brzmieniu, obejmował **sześć** następujących rodzajów postępowań odrębnych:

- postępowanie w sprawach małżeńskich (dział I tytułu VII księgi I części I);
- postępowanie w sprawach ze stosunków między rodzicami a dziećmi (dział II tytułu VII księgi I części I);

⁶⁶ Tekst pierwotny Dz.U. Nr 43, poz. 296 ze zm.

⁶⁷ Procedury odrębne są tworzone w określonych kategoriach spraw, charakteryzujących się pewną specyfiką. Trzeba też uwzględnić zakres niezbędnych odrębności przy ich rozpoznawaniu, tak by uwzględniono w nich specyfikę tych spraw. Nieznaczny zakres odrębności skłania do formułowania postulatów likwidacji niektórych procedur odrębnych. Jako przykład można podać pogląd M. Walasika o celowości rezygnacji z postępowania w sprawach z zakresu prawa pracy oraz postępowania o ochronę posiadania (M. Walasik, *Zakres...*, s. 52).

- postępowanie w sprawach o roszczenia pracowników (dział III tytułu VII księgi I części I);
- postępowanie w sprawach o naruszenie posiadania (dział IV tytułu VII księgi I części I);
- postępowanie nakazowe (rozdziały 1–2 działu V tytułu VII księgi I części I);
- postępowanie upominawcze (rozdziały 1 i 3 działu V tytułu VII księgi I części I).

Taki skład systemu postępowań odrębnych trzeba uznać za przemyślany i mało skomplikowany. Spośród sześciu postępowań cztery pierwsze zostały wyodrębnione z procesu trybu zwykłego według kryterium mieszanego, podmiotowo-przedmiotowego⁶⁸, zaś dwa ostatnie – według kryterium przedmiotowego⁶⁹.

23. Kolejny rodzaj postępowania odrębnego wprowadzono do Kodeksu postępowania cywilnego na mocy ustawy z 18.04.1985 r.⁷⁰, w której unormowano postępowanie w sprawach z zakresu ubezpieczeń społecznych. W ten sposób sprawy w istocie administracyjne (wynikające z wniesienia odwołania od decyzji organu rentowego lub wynikające z niewydania decyzji przez ten organ), jako sprawy cywilne w znaczeniu formalnym, przekazano do załatwienia w drodze procesu cywilnego. Regulację nowej procedury zamieszczono, łącznie z postępowaniem w sprawach z zakresu prawa pracy, w dziale III tytułu VII księgi I części I Kodeksu postępowania cywilnego). Podobnie jak postępowanie w sprawach z zakresu prawa pracy, postępowanie w sprawach

⁶⁸ W razie zastosowania kryterium mieszanego, podmiotowo-przedmiotowego, kwalifikując określoną sprawę do określonego rodzaju postępowania procesowego trzeba uwzględnić zarówno elementy przedmiotowe stosunku prawnego, jak i rodzaj podmiotów zgłaszających roszczenie procesowe. Dlatego trafnie w literaturze przyjmuje się, że „ustalenia czy sprawę należy rozpoznać według przepisów o postępowaniu odrębnym w sprawach z zakresu prawa pracy i ubezpieczeń społecznych należy dokonać na podstawie rodzaju zgłoszonego w pozwie roszczenia oraz przedstawionego stanu faktycznego, jak i podmiotów, które zgłaszają takie roszczenie” (zob. I. Gil [w:] *Kodeks*, red. E. Marszałkowska-Krześ, 2019, art. 459, nb 3).

⁶⁹ Na marginesie zasadniczego toku rozważań warto zauważyć, że w związku z przebudową ustroju społecznego wprowadzono nowy rodzaj postępowania, jakim był państwowy arbitraż gospodarczy przeznaczony do załatwiania niektórych spraw cywilnych (art. 2 § 2 k.p.c. w pierwotnym brzmieniu). W nauce prawa procesowego cywilnego występowały różnice w poglądach na temat charakteru tego postępowania i możliwości zaliczenia go do pozasądowych postępowań cywilnych. Za uznaniem tego postępowania jako rodzaju postępowania cywilnego opowiedział się W. Broniewicz (*Postępowanie cywilne*, 1983, s. 10) oraz S. Włodyka (*Pojęcie postępowania cywilnego i jego rodzaje* [w:] *Wstęp do systemu prawa procesowego cywilnego. Zbiór studiów*, red. J. Jodłowski, Ossolineum 1974, s. 247). Nawet gdyby stanąć na stanowisku, że było to pozasądowe postępowanie cywilne, z całą pewnością nie można byłoby go traktować jako postępowania odrębnego w procesie wyłączonego ze zwykłego trybu procesowego według kryterium podmiotowego (sprawy cywilne między jednostkami gospodarki uspołecznionej).

⁷⁰ Dz.U. Nr 20, poz. 86.

z zakresu ubezpieczeń społecznych wyodrębniono według kryterium mieszanego, podmiotowo-przedmiotowego (ubezpieczony, organ rentowy, określone sprawy z zakresu ubezpieczeń społecznych). W ramach tej samej nowelizacji dokonano też zmiany przepisu art. 1 k.p.c., tak by dostosować jego brzmienie do wprowadzonej procedury kontroli sądowej decyzji organów rentowych w postępowaniu w sprawach z zakresu ubezpieczeń społecznych. W ten sposób pojawiła się nowa kategoria spraw cywilnych, jaką stanowią sprawy w znaczeniu formalnym. Trafne jest przy tym spostrzeżenie w literaturze prawa procesowego cywilnego, iż odpowiednich uzupełnień w art. 1 zaniechano podczas wprowadzania kolejnych procedur odrębnych, w których przewidziano załatwianie nowych spraw cywilnych w znaczeniu formalnym⁷¹.

24. Następne modyfikacje struktury procesu są związane z przekształceniami systemu społeczno-gospodarczego w Polsce podejmowanymi po 1989 r. W pierwszej kolejności wśród tych zmian należy zwrócić uwagę na wprowadzenie postępowania odrębnego w sprawach gospodarczych jako nowego postępowania odrębnego w procesie. Doszło do tej zmiany na podstawie ustawy z 24.05.1989 r. o rozpoznawaniu przez sądy spraw gospodarczych⁷². Nowe postępowanie odrębne unormowano w dodanym dziale IVa tytułu VII księgi I części I Kodeksu postępowania cywilnego. Wprowadzeniu tego postępowania procesowego towarzyszyło wyeliminowanie Państwowego Arbitrażu Gospodarczego zgodnie z art. 8 ust. 1 powołanej ustawy. Do wyodrębnienia postępowania w sprawach gospodarczych doszło przy wykorzystaniu kryterium mieszanego (przedsiębiorcy, sprawy gospodarcze). Wprowadzenie wyspecjalizowanych sądów gospodarczych, obok odrębnej procedury stosowanej przez te sądy, stanowiło jeden ze środków odchodzenia od modelu rozpatrywania sporów gospodarczych między jednostkami gospodarki uspołecznionej charakterystycznego dla totalitarnych systemów socjalistycznych. W systemie demokratycznym i wolnorynkowym spory gospodarcze wymagały efektywnego rozpoznawania, co znalazło swój przejaw w kolejnych, licznych nowelizacjach dotyczących tego postępowania odrębnego, mających na celu przyspieszenie załatwiania spraw gospodarczych⁷³.

⁷¹ M. Walasik zauważa, że brzmienie art. 1 k.p.c. może wywoływać mylne wrażenie, że obecnie Kodeks postępowania cywilnego – poza postępowaniem w sprawach z zakresu ubezpieczeń społecznych – nie reguluje żadnego innego postępowania w sprawach cywilnych w znaczeniu formalnym, zaś postępowanie w sprawach tzw. regulacyjnych przebiega według Kodeksu postępowania cywilnego z mocy ustaw szczególnych (M. Walasik, *Zakres...*, s. 69).

⁷² Dz.U. Nr 33, poz. 175 ze zm.

⁷³ Na temat celu kolejnych nowelizacji regulacji dotyczącej postępowania w sprawach gospodarczych zob. P. Feliga, *Sprawiedliwe załatwienie sprawy gospodarczej jako cel odrębności postępowania w sprawach gospodarczych (art. 458¹–458¹³ KPC)* [w:] *Reforma czy kolejna nowelizacja? Uwagi na tle ustawy z 4.7.2019 r. zmieniającej KPC*, red. P. Ryłski, Warszawa 2020, s. 155.

25. W kolejnych latach pogłębiano niejednorodność struktury procesu. Przejawem tych działań było wprowadzenie nowych rodzajów postępowań w sprawach gospodarczych, które miały charakter szczególny nie tylko względem zwykłego trybu procesowego, ale również w stosunku do wprowadzonego w 1989 r. ogólnego postępowania w sprawach gospodarczych. Jako pierwsze tego rodzaju szczególne postępowanie gospodarcze wprowadzono w 1990 r. postępowanie w sprawach z zakresu przeciwdziałania praktykom monopolistycznym⁷⁴. Dotyczącą go regulację zamieszczono w rozdziale 2 działu IVa tytułu VII księgi I części I, a więc po rozdziale 1 zatytułowanym „Przepisy ogólne”. Następnie dodawano w tym dziale kolejne szczególne rodzaje postępowań w sprawach gospodarczych, tj.:

- postępowanie o uznanie postanowień wzorca umowy za niedozwolone, które wprowadzono do Kodeksu postępowania cywilnego przez dodanie rozdziału 3 w dziale IVa mocą ustawy z 2.03.2000 r. o ochronie niektórych praw konsumentów oraz o odpowiedzialności za szkodę wyrządzoną przez produkt niebezpieczny⁷⁵;
- trzy postępowania tzw. regulacyjne: postępowanie w sprawach z zakresu regulacji energetyki, postępowanie w sprawach z zakresu regulacji telekomunikacji oraz postępowanie w sprawach z zakresu regulacji transportu kolejowego, które wprowadzono do Kodeksu postępowania cywilnego przez dodanie odpowiednio rozdziałów 4–6 w dziale IVa tytułu VII księgi I części I na mocy ustawy z 15.12.2000 r. o ochronie konkurencji i konsumentów⁷⁶. W ten sposób doszło do znacznego poszerzenia zakresu kognicji sądów powszechnych w sprawach cywilnych w znaczeniu formalnym. Wszystkie te procedury wyłączono ze zwykłego trybu procesowego z zastosowaniem kryterium mieszanego.

26. W 2000 r. doszło jednak do jeszcze istotniejszej przebudowy struktury procesu niż wprowadzenie wyżej wymienionych postępowań o uznanie postanowień wzorca umowy za niedozwolone oraz postępowań regulacyjnych. Chodzi o modyfikacje postępowania nakazowego i upominawczego oraz wprowadzenie postępowania uproszczonego jako kolejnego postępowania odrębnego w procesie⁷⁷. Jak już zaznaczono w literaturze prawa proce-

⁷⁴ Na podstawie ustawy z 24.02.1990 r. o przeciwdziałaniu praktykom monopolistycznym (Dz.U. Nr 14, poz. 88 ze zm.).

⁷⁵ Dz.U. Nr 22, poz. 271.

⁷⁶ Dz.U. Nr 122, poz. 1319 ze zm.

⁷⁷ Ustawa z 24.05.2000 r. o zmianie ustawy – Kodeks postępowania cywilnego, ustawy o zastawie rejestrowym i rejestrze zastawów, ustawy o kosztach sądowych w sprawach cywilnych oraz ustawy o komornikach sądowych i egzekucji (Dz.U. Nr 48, poz. 554 ze zm.).

sowego cywilnego, w ten sposób ukształtowano kompleksowe rozwiązanie legislacyjne mające na celu usprawnienie dochodzenia niektórych roszczeń w procesie cywilnym⁷⁸. To rozwiązanie ustawodawcze dało jednocześnie podstawę do wyróżniania w ramach postępowań odrębnych w procesie cywilnym tzw. postępowań przyspieszonych⁷⁹. W odniesieniu do wprowadzenia do polskiego systemu procesowego cywilnego postępowania uproszczonego warto zauważyć, że kierowanie drobnymi sprawami cywilnymi do rozpoznania w specjalnie przewidzianej do tego procedurze jest rozpowszechnioną nie tylko w państwach europejskich praktyką realizującą zasadę proporcjonalności⁸⁰. W następstwie tych zmian doszło do powstania niewystępujących poprzednio tak skomplikowanych wzajemnych relacji pomiędzy poszczególnymi rodzajami postępowań procesowych, które były różnie oceniane w teorii i praktyce⁸¹. Problemy powstające na tym tle w praktyce procesu cywilnego sprawiły, że w doktrynie zaczęto wyrażać postulaty uproszczenia struktury systemu postępowań procesowych⁸². Jak zauważono w literaturze, jedynie częściowo działania podejmowane w tym kierunku przyniosły efekty⁸³. Wspólną cechą trzech wyżej wymienionych postępowań przyspieszonych było występowanie w nich szczególnych rozwiązań zmierzających do szybszego załatwiania spraw

⁷⁸ K. Gonera, *Kierunki uproszczenia procedury cywilnej*, „Jurysta” 1999/12, s. 24; J. Jankowski, *Postępowanie uproszczone w procesie cywilnym*, M. Praw. 2000/10, s. 619.

⁷⁹ S. Cieślak, *Postępowania...*, s. 3; S. Cieślak, *Powiązania wewnątrzsystemowe w postępowaniu...*, s. 89; M. Kostwiński, *Merytoryczne rozpoznanie*, s. 238–239.

⁸⁰ A. Uzelac stwierdza, że w większości państw proporcjonalność jest osiągnięta właśnie przez kierowanie drobnymi roszczeniami do szczególnych sądów lub procedur uproszczonych (A. Uzelac, *Goals of Civil Justice...*, s. 23). W Austrii i Niemczech drobne roszczenia są rozpatrywane w szczególnych sądach, tj. *Bezirksgerichte* w Austrii (do 15 000 euro) i *Amtsgerichte* w Niemczech (do 5000 euro). Podkreśla się przy tym, że np. w Austrii w postępowaniu przed *Bezirksgericht* liczba rozpoznawanych spraw w postępowaniu w sprawie drobnymi roszczeniami znacznie przewyższa liczbę spraw załatwianych w postępowaniu zwyczajnym (zob. C. Koller, *Civil Justice in Austrian-German Tradition. The Franz Klein Heritage and Beyond* [w:] *Goals of Civil Justice and Civil Procedure in Contemporary Judicial Systems*, red. A. Uzelac, *Ius Gentium: Comparative Perspectives on Law and Justice*, vol. 34, Heidelberg–New York–Dordrecht–London 2014, s. 49–50). W doktrynie włoskiej księgę 4 wł. CPC określa się mianem „sklepu”, w którym każdy może znaleźć procedurę sądową odpowiadającą jego potrzebom (zob. E. Silvestri, *Goals of Civil Justice When Nothing Works: The Case of Italy* [w:] *Goals of Civil Justice and Civil Procedure in Contemporary Judicial Systems*, red. A. Uzelac, *Ius Gentium: Comparative Perspectives on Law and Justice*, vol. 34, Heidelberg–New York–Dordrecht–London 2014, s. 87). Ustawę o drobnym roszczeniach przyjęto też w Brazylii (Lei 9099), zob. T. Arruda Alvim Wambier, *Judicial Activism as Goals Setting – Civil Justice in Brazil* [w:] *Goals of Civil Justice and Civil Procedure in Contemporary Judicial Systems*, red. A. Uzelac, *Ius Gentium: Comparative Perspectives on Law and Justice*, vol. 34, Heidelberg–New York–Dordrecht–London 2014, s. 256.

⁸¹ Zob. np. T. Ereciński, *Postępowania...*, s. 2; T. Ereciński, *Wprowadzenie...*, s. 7.

⁸² T. Ereciński, *Postępowania...*, s. 13–14.

⁸³ S. Cieślak, *Powiązania wewnątrzsystemowe w postępowaniu...*, s. 41.

cywilnych niż w zwykłym trybie procesowym, przy czym konstrukcyjnie postępowania nakazowe i upominawcze różniły się zasadniczo od postępowania uproszczonego. Pierwsze dwa były bowiem oparte na konstrukcji odwrócenia sporu⁸⁴, o czym będzie jeszcze mowa w nt 34–36. Z punktu widzenia struktury procesu należy odnotować, iż w toku nowelizacji z 1.03.1996 r. uczyniono z postępowania upominawczego wstępny etap każdego procesu o zapłatę⁸⁵, z jednoczesnym pozostawieniem regulacji odnoszącej się do tego postępowania w tytule VII księgi pierwszej części pierwszego Kodeksu postępowania cywilnego, traktując je nadal jako postępowanie odrębne. Takie posunięcie ustawodawcy spotkało się z trafną krytyką w doktrynie, gdzie – wzorem rozwiązań austriackich – zgłoszono postulat *de lege ferenda* przesunięcia przepisów o postępowaniu upominawczym do przepisów o zwykłym trybie procesowym⁸⁶. Przy kwalifikacji spraw wchodzących w zakres przedmiotowy postępowania uproszczonego posłużono się wyłącznie kryterium przedmiotowym⁸⁷, w którym szczególną rolę odgrywa wartość przedmiotu sporu stanowiąca próg maksymalny w tym postępowaniu⁸⁸.

27. Zanim przystąpiono do upraszczania struktury systemu postępowań procesowych, mieliśmy jednak do czynienia z dalszym powiększaniem liczby postępowań procesowych. W toku nowelizacji z 28.07.2005 r. dodano pozasądowy rodzaj postępowania cywilnego, jakim jest postępowanie medacyjne⁸⁹. Następnie na podstawie art. 1 pkt 12 ustawy z 5.12.2008 r. o zmianie ustawy – Kodeks postępowania cywilnego oraz niektórych innych ustaw⁹⁰ wprowadzono dwa europejskie postępowania w sprawach transgranicznych,

⁸⁴ M. Kostwiński, *Merytoryczne rozpoznanie*, s. 112.

⁸⁵ M. Manowska, *Postępowania odrębne*, s. 21.

⁸⁶ T. Ereciński, *Wprowadzenie. O stanie...*, s. 7–8; M. Kostwiński, *Merytoryczne rozpoznanie*, s. 274–275.

⁸⁷ O wyłącznie przedmiotowym kryterium wyodrębnienia postępowania uproszczonego wspomina SN w uzasadnieniu postanowienia z 20.11.2018 r., III PZ 11/18, LEX nr 2579565.

⁸⁸ Próg ten zmieniał się w rozwoju historycznym, począwszy od 5000 zł, przez kwotę 10 000 zł od wejścia w życie nowelizacji z 2.07.2004 r., aż po kwotę 20 000 zł ustaloną na mocy ustawy z 7.04.2017 r. o zmianie niektórych ustaw w celu ułatwienia dochodzenia wierzytelności (Dz.U. poz. 933). Trafnie zauważono w doktrynie, że progi te są zbieżne z kwotą maksymalną, której można dochodzić w europejskim postępowaniu w sprawie drobnych roszczeń, ustaloną w rozporządzeniu nr 861/2007 (tak A. Ołaś, *Postępowanie...*, s. 224).

⁸⁹ Należy je usytuować również w strukturze systemu postępowań procesowych innych niż postępowanie zwykłe i postępowania odrębne (zob. W. Broniewicz, A. Marciniak, I. Kuniński, *Postępowanie cywilne*, 2020, s. 26). Trzeba jednak pamiętać o tym, że mediacja może być przeprowadzona – w ograniczonym zakresie – także w postępowaniu nieprocesowym. Na temat mankamentów tego unormowania zob. szerzej S. Cieślak, *Powiązania wewnątrzsystemowe w postępowaniu...*, s. 90.

⁹⁰ Dz.U. Nr 234, poz. 1571.

tj. europejskie postępowanie nakazowe oraz europejskie postępowanie w sprawie drobnych roszczeń. Zamieszczono je w dwóch rozdziałach działu VII tytułu VII księgi I części I Kodeksu postępowania cywilnego. Wbrew nazwie pierwszego z wymienionych postępowań ustawodawca ukształtował je jako fakultatywne postępowanie o charakterze upominawczym, oparte na konstrukcji odwrócenia sporu. Ponadto na mocy ustawy z 9.01.2009 r. o zmianie ustawy – Kodeks postępowania cywilnego oraz niektórych innych ustaw⁹¹ wprowadzono jeszcze jedno postępowanie upominawcze stanowiące podtyp zwykłego postępowania upominawczego, a mianowicie elektroniczne postępowanie upominawcze. W ten sposób w ramach systemu postępowań przyspieszonych w procesie cywilnym od 1.01.2010 r. funkcjonowały trzy różne postępowania odrębne mające charakter upominawczy, przy czym jedno z nich – europejskie postępowanie nakazowe – zostało oparte na odmiennym kryterium wyodrębnienia (spory transgraniczne)⁹². Wszystkie procedury upominawcze zostały oparte na konstrukcji odwrócenia sporu i wraz z postępowaniem nakazowym, uproszczonym oraz europejskim postępowaniem w sprawie drobnych roszczeń wchodzi obecnie w skład systemu sześciu postępowań przyspieszonych w procesie⁹³.

28. Do upraszczania struktury systemu postępowań odrębnych w procesie przystąpiono dopiero w toku nowelizacji z 16.09.2011 r.⁹⁴ Na jej mocy usunięto ogólne postępowanie w sprawach gospodarczych. Dokonano tego przez uchylenie rozdziału 1 w dziale IVa tytułu VII księgi I części I k.p.c. Na uwagę zasługuje w tym wypadku pogląd ustawodawcy, według którego sprawy gospodarcze nie wykazują odmienności od spraw cywilnych załatwianych w procesie zwykłym. Ponadto profesjonalizm przedsiębiorców nie może być przyczyną wyższych wymagań prawnych i surowszych rygorów

⁹¹ Dz.U. Nr 26, poz. 156 ze zm.

⁹² K. Weitz zauważa, że konstrukcyjnie postępowanie upominawcze zawiera elementy właściwe postępowaniu zaocznemu (art. 339 i n. k.p.c.) oraz postępowaniu nakazowemu (art. 484¹ k.p.c.), różniąc się zarazem od nich (K. Weitz [w:] *Kodeks*, t. 3, red. T. Ereciński, 2016, art. 497¹, nt 2).

⁹³ Na rozbudowę struktury systemu postępowań przyspieszonych w procesie cywilnym w latach 2008–2010 zwrócono już wcześniej uwagę (zob. S. Cieślak, *System postępowań przyspieszonych w procesie cywilnym po zmianach Kodeksu postępowania cywilnego wprowadzonych w życie w latach 2008–2010* [w:] *Księga ku czci prof. T. Erecińskiego*, t. 1, s. 87 i n.; S. Cieślak, *Powiązania wewnątrzsistemowe w postępowaniu...*, s. 91).

⁹⁴ Tę nowelizację w literaturze prawa procesowego cywilnego określono jako drugi etap zmian w rozpoznaniu spraw gospodarczych, a usunięcie postępowania odrębnego w sprawach gospodarczych z Kodeksu postępowania cywilnego jest traktowane jako przejaw dążenia ustawodawcy do uproszczenia procesowego trybu rozpoznawczego (tak P. Feliga, *Sprawiedliwe...*, s. 155).

procesowych wiążących się z ich zachowaniami w procesie cywilnym; profesjonalizm przedsiębiorców nie dotyczy bowiem wiedzy i praktyki prawniczej⁹⁵. Usunięcie odrębnej procedury w sprawach gospodarczych nie było przy tym powiązane z likwidacją wyodrębnienia funkcjonalno-organizacyjnego sądów gospodarczych, które nadal rozpoznawały sprawy gospodarcze określone w art. 2 ustawy z 24.05.1989 r., po wejściu w życie z dniem 3.05.2012 r. wspomnianej nowelizacji, jednak już w zwykłym trybie procesowym⁹⁶. Na podstawie przepisu intertemporalnego zawartego w art. 9 ust. 1 nowelizacji z 16.09.2011 r. od jej wejścia w życie mieliśmy do czynienia z sytuacją, w której sądy gospodarcze rozpoznawały sprawy gospodarcze według przepisów zwykłego trybu procesowego (postępowania wszczęte po 3.05.2012 r.) oraz stosownie do przepisów o postępowaniu w sprawach gospodarczych (postępowania będące w toku 3.05.2012 r.)⁹⁷.

Dokonując nowelizacji z 16.09.2011 r. pozostawiono jednak szczególne postępowania w sprawach gospodarczych pomimo podejmowania prób ich przeniesienia do systemu postępowań administracyjnych⁹⁸. Po tej zmianie dział IVa został zatytułowany „Postępowanie w sprawach z zakresu ochrony konkurencji”⁹⁹ i obejmował swym unormowaniem następujące postępowania odrębne procesowe: postępowanie antymonopolowe (art. 479²⁸–479³⁵), postępowanie w sprawach o uznanie postanowień wzorca umowy za niedozwolone (art. 479³⁶–479⁴⁵)¹⁰⁰, postępowanie w sprawach z zakresu regulacji

⁹⁵ Uzasadnienie projektu nowelizacji z 16.09.2011 r., VI kadencja, druk sejm. nr 4332, s. 7.

⁹⁶ Kwestia wpływu wyodrębnienia funkcjonalno-organizacyjnego organów stosujących przepisy o postępowaniach odrębnych posłużyła do sformułowania jednego z założeń dotyczących warunków tworzenia tych postępowań, o czym będzie mowa w nt 199.

⁹⁷ Zob. uzasadnienie postanowienia SN z 22.05.2014 r., IV CSK 524/13, LEX nr 1488907, w którym przyjęto, że: „Ustawodawca zdecydował się zatem na odstąpienie od reguły intertemporalnej aktualności, przedłużając obowiązek stosowania dawnego prawa w sprawach, które były w toku w chwili wejścia w życie nowego prawa”. Zob. też na ten temat P. Feliga, *Sprawiedliwe...*, s. 156.

⁹⁸ Za usunięciem z Kodeksu postępowania cywilnego procedur wszczynanych mocą odwołań od decyzji administracyjnych opowiedział się W. Broniewicz, *Czy potrzebny jest nowy Kodeks postępowania cywilnego?*, PiP 2004/4, s. 11 i n.; tak też T. Ereciński, *O uwarunkowaniach, potrzebie oraz zakresie nowego kodeksu postępowania cywilnego*, PPC 2010/1, s. 19; T. Ereciński, *Wprowadzenie. O stanie...*, s. 5. Zob. też R. Flejszar [w:] *Kodeks*, t. 1, red. A. Góra-Błaszczkowska, 2016, art. 479²⁸, nb 1, s. 1343.

⁹⁹ Po wejściu w życie ustawy z 5.08.2015 r. o zmianie ustawy o ochronie konkurencji i konsumentów oraz o zmianie niektórych innych ustaw (Dz.U. poz. 1634) dział IVa uzyskał tytuł „Postępowanie w sprawach z zakresu ochrony konkurencji i konsumentów”.

¹⁰⁰ Postępowanie to zostało usunięte z systemu postępowań odrębnych z dniem 17.04.2016 r., z wyjątkiem art. 479⁴⁵, który utraci moc po upływie 10 lat od ogłoszenia ustawy z 5.08.2015 r. o zmianie ustawy o ochronie konkurencji i konsumentów oraz o zmianie niektórych innych ustaw.

energetyki (art. 479⁴⁶–479⁵⁶), postępowanie w sprawach z zakresu regulacji telekomunikacji i poczty (art. 479⁵⁷–479⁶⁷) oraz postępowanie w sprawach z zakresu regulacji transportu kolejowego (art. 479⁶⁸–479⁷⁸). Po tej zmianie ww. postępowań nie można już było traktować jako szczególnych postępowań gospodarczych¹⁰¹, lecz jako samodzielne postępowania odrębne w procesie cywilnym¹⁰².

29. Na strukturę polskiego systemu procesu cywilnego wpłynęła również nowelizacja z 4.07.2019 r., na mocy której przywrócono postępowanie odrębne w sprawach gospodarczych, uporządkowano sposób regulacji postępowania nakazowego i upominawczego, jak również udoskonalono regulację kolizyjną na wypadek zbiegu przepisów normujących różne postępowania odrębne w tej samej sprawie cywilnej. Trzeba przy tym zaznaczyć, że przywrócenie procedury odrębnej w sprawach gospodarczych nie spowodowało się do prostego powrotu do rozwiązań obowiązujących przed nowelizacją z 2011 r. Przywracając odrębne postępowanie w sprawach gospodarczych, ustawodawca odstąpił od założeń uzasadniających jego usunięcie w 2011 r. Przede wszystkim przyjęto, przeciwnie niż 8 lat wcześniej, że od przedsiębiorców jako profesjonalistów można wymagać więcej niż od uczestników zwykłego postępowania procesowego, w szczególności można na nich nałożyć surowsze wymagania i rygory procesowe. Utrzymano też wyodrębnienie funkcjonalne powołanych do tego wydziałów sądów powszechnych będących sądami gospodarczymi, rozpoznającymi sprawy gospodarcze w rozumieniu art. 458² § 1 k.p.c., którego podstawa znalazła miejsce w art. 10a p.u.s.p.¹⁰³ W regulacji tego postępowania uwzględniono rozwiązania dotyczące całego postępowania procesowego, jakie można zaobserwować w tej nowelizacji, w tym zwłaszcza ograniczenie władzy dyskrecyjnej sędziego na rzecz systemu prekluzji. Ponadto wprowadzono w nim instytucję zupełnie nową, wcześniej niewystępującą w polskim postępowaniu cywilnym, tj. rodzaj umowy procesowej, jaką stanowi umowa o wyłączenie dowodu (art. 458⁹ k.p.c.). Z uwagi na chwiejność ustawodawcy co do funkcjonowania tej procedury odrębnej w systemie polskiego procesu cywilnego szczególnie

¹⁰¹ Tak przyjmowano przed nowelizacją z 16.09.2011 r. (zob. J. Jankowski, S. Cieślak, *Wybrane propozycje zmian kodeksu postępowania cywilnego zawarte w rządowym projekcie z 30 stycznia 2006 r. ustawy o zmianie ustawy – Kodeks postępowania cywilnego oraz niektórych innych ustaw*, „Palestra” 2006/7–8, s. 131).

¹⁰² R. Flejszar [w:] *Kodeks*, t. 1, red. A. Góra-Błaszczkowska, 2016, art. 479²⁸, nb 1, s. 1343; K. Gajda-Roszczyńska, K. Weitz [w:] *System PH*, t. 7, red. T. Wiśniewski, 2013, rozdział 6, nb 15, s. 190.

¹⁰³ Ta podstawa funkcjonowania sądów gospodarczych została wprowadzona na mocy art. 3 pkt 1 nowelizacji z 4.07.2019 r.

ważne są charakterystyka i ocena celu ponownego unormowania tej procedury odrębnej¹⁰⁴ (zob. też nt 41).

30. W ramach badania zagadnień ogólnych dotyczących postępowań odrębnych w procesie cywilnym bardziej istotne są jednak inne regulacje procesowe zmodyfikowane w ramach nowelizacji z 4.07.2019 r. Chodzi o charakter postępowania w sprawach gospodarczych oraz relacje zachodzące między tym postępowaniem oraz innymi rodzajami postępowania procesowego. Co do pierwszej kwestii zaszła istotna zmiana w porównaniu ze stanem prawnym, w którym występowała poprzednia regulacja postępowania w sprawach gospodarczych. W stanie prawnym obowiązującym do wejścia w życie nowelizacji z 16.09.2011 r. nie występowały wyjątki od obligatoryjnego charakteru tego postępowania. Jeżeli sprawa poddana pod rozstrzygnięcie sądu była sprawą gospodarczą, w każdym wypadku sąd miał obowiązek zastosowania przepisów normujących to postępowanie, od czego ustawodawca nie przewidział wyjątków. Inaczej jest na podstawie obecnie obowiązującego stanu prawnego, po wejściu w życie nowelizacji z 4.07.2019 r. Co prawda, obecnie też można wskazywać na występowanie zasady obligatoryjnego charakteru tej procedury odrębnej, ale są od niej wyjątki. Zasada wynika z brzmienia art. 458¹ § 1 k.p.c., według którego przepisy niniejszego działu stosuje się w sprawach gospodarczych podlegających rozpoznaniu w procesie. Wyjątek przewidziano zaś w art. 458⁶ k.p.c. Stosownie do § 1 tego artykułu na wniosek strony, która nie jest przedsiębiorcą lub jest przedsiębiorcą będącym osobą fizyczną, sąd gospodarczy rozpozna sprawę z pominięciem przepisów niniejszego działu. W ten sposób w wypadku osób nieposiadających statusu przedsiębiorcy w chwili wszczęcia procesu, jak również w odniesieniu do przedsiębiorców będących osobami fizycznymi przewidziano wyłączenie tego postępowania na ich wniosek. Jako przykłady ostatnio wymienionej grupy przedsiębiorców w uzasadnieniu projektu nowelizacji z 4.07.2019 r. wskazano przedsiębiorców prowadzących: pojedyncze sklepy, stoiska, rzemiosło, indywidualne usługi¹⁰⁵. Z uwagi na to, że w praktyce obrotu gospodarczego występują podmioty bardzo zróżnicowane w zakresie skali prowadzonej działalności gospodarczej, a także ze względu na podwyższony stopień sformalizowania procedury gospodarczej w porównaniu ze zwykłym trybem procesowym wprowadzenie wyjątku od zasady obligatoryjnego charakteru tej procedury należy ocenić pozytywnie, przy zastrzeżeniu co do samej koncepcji

¹⁰⁴ Celowość ponownego wprowadzenia postępowania odrębnego w sprawach gospodarczych została poddana badaniu przez P. Feligę (*Sprawiedliwe...*, s. 153 i n.).

¹⁰⁵ Uzasadnienie projektu nowelizacji z 4.07.2019 r. przedłożonego 27.11.2017 r. (druk Ud 309), s. 96.

powrotu do idei funkcjonowania odrębnego postępowania w sprawach gospodarczych¹⁰⁶. Dlatego w pełni trafna jest teza zamieszczona w uzasadnieniu projektu, według której od obu tych kategorii osób, a więc podmiotów niebędących przedsiębiorcami oraz przedsiębiorców będących osobami fizycznymi, „nie można wymagać profesjonalizmu typowego dla przedsiębiorcy działającego na większą skalę”¹⁰⁷. W celu zapewnienia sprawności tej procedury prawo strony do żądania wyłączenia stosowania przepisów o postępowaniu w sprawach gospodarczych ograniczono w czasie za pomocą systemu prekluzji. Zgodnie z art. 458⁶ § 2 k.p.c. strona może z niego skutecznie skorzystać w terminie tygodnia od doręczenia jej pouczeń, o których mowa w art. 458⁴ § 1 k.p.c., a jeżeli doręczenie pouczeń nie było wymagane – w pozwie albo pierwszym piśmie procesowym pozwanego.

Przedstawiony sposób unormowania charakteru postępowania odrębnego w sprawach gospodarczych jest prawidłowy, z jednym jednak drobnym zastrzeżeniem. W przepisie art. 458¹ § 1 k.p.c. zbędny jest końcowy fragment „podlegających rozpoznaniu w procesie”. Zastosowanie interesujących nas przepisów działu IIa w tytule VII księgi pierwszej części pierwszej Kodeksu postępowania cywilnego wyłącznie do tych spraw gospodarczych, które podlegają trybowi procesowemu, wynika z samego miejsca zamieszczenia tego działu w strukturze Kodeksu. Skoro usytuowano go w księdze poświęconej procesowi, wchodzące w jego skład przepisy należy stosować do tych spraw gospodarczych, które są rozpoznawane w procesie¹⁰⁸. Ponadto należy uznać, że wprowadzenie analizowanej regulacji w dodanym dziale IIa w tytule VII jest lepszym rozwiązaniem niż to, które było planowane w pierwotnym kształcie projektu nowelizacji (druk Ud 309), a mianowicie zamieszczenie jej w dziale IVf. Odnośnie do usytuowania w Kodeksie postępowania cywilnego regulacji dotyczącej postępowania w sprawach gospodarczych przez dodanie działu IVf zgłoszono w literaturze¹⁰⁹ zastrzeżenia. W szczególności

¹⁰⁶ W opinii do projektu nowelizacji zgłaszano zastrzeżenie, że przyspieszenia załatwiania spraw gospodarczych należy raczej upatrywać w zmianach natury organizacyjnej niż w tworzeniu odrębnej procedury (zob. S. Cieślak, *Projekt opinii Rady Legislacyjnej z 8.02.2018 r., RL-033-9/18*, s. 13, processus.uni.lodz.pl/zmiany-prawa-procesowego/, dostęp: 6.06.2022 r.).

¹⁰⁷ Uzasadnienie projektu nowelizacji z 4.07.2019 r. przedłożonego 27.11.2017 r. (druk Ud 309), s. 96.

¹⁰⁸ Warto zauważyć, że w samym uzasadnieniu projektu tej nowelizacji (Ud 309) uznano to sformułowanie za *superfluum*, jednak zdecydowano się na jego zachowanie, by „zapobiec wątpliwościom co do stosowania przepisów postępowania gospodarczego w postępowaniach innych niż proces” (uzasadnienie projektu nowelizacji z 4.07.2019 r. przedłożonego 27.11.2017 r., druk Ud 309, s. 93).

¹⁰⁹ S. Cieślak, *Projekt...*, s. 13.

podniesiono, że niepoprawne byłoby umieszczenie unormowania dotyczącego rozpoznawania typowych spraw cywilnych (sprawy cywilne w znaczeniu materialnym), jakimi niewątpliwie są sprawy gospodarcze, po przepisach dotyczących tzw. postępowań regulacyjnych (art. 479²⁸–479⁷⁸ k.p.c.¹¹⁰), które są jedynie sprawami cywilnymi w znaczeniu formalnym. Ostatnio wskazane postępowania są wszczynane w sprawach z odwołań od decyzji lub zażaleń na postanowienia prezesów odpowiednich urzędów, a więc w sprawach administracyjnych, które w drodze przepisów Kodeksu postępowania cywilnego przekazano do rozpoznania w drodze procesu cywilnego¹¹¹. Uznano, że nawet rozumiejąc trudności wynikające z licznych nowelizacji Kodeksu postępowania cywilnego, które naruszyły logiczną strukturę tego aktu prawnego, taka kolejność unormowania procedur odrębnych w procesie cywilnym nie znajdowała uzasadnienia. Mankament ten nie występuje w ostatecznej wersji nowelizacji z 4.07.2019 r. Przywracając postępowanie odrębne w sprawach gospodarczych do systemu polskiego procesu, ustawodawca określił zakres spraw w nim rozpoznawanych według kryterium podmiotowego (status przedsiębiorcy, z wyjątkami) oraz przedmiotowego (rodzaj stosunków prawnych)¹¹².

W odniesieniu do ukształtowania relacji postępowania w sprawach gospodarczych z niektórymi procedurami odrębnymi mogą wystąpić problemy z ustaleniem kolejności zastosowania zbiegających się przepisów, o czym będzie mowa (nt 72–73).

31. Istotnego przekształcenia struktury procesu cywilnego dokonano mocą art. 1 pkt 5 nowelizacji z 13.02.2020 r. Na tej podstawie dodano dział IVg w tytule VII części I księgi I, zawierający unormowanie kolejnego postępowania odrębnego, jakim jest postępowanie w sprawach własności intelektualnej. Wprowadzenie nowej procedury uzasadniono potrzebą specjalizacji organu rozpoznającego sprawy własności intelektualnej oraz wzrastającą liczbą spraw¹¹³. Można w związku z tym uznać, że to specyfika tych spraw

¹¹⁰ Już po wyrażeniu tego poglądu dodano kolejne postępowanie regulacyjne, jakim jest postępowanie w sprawach z zakresu regulacji rynku wodno-kanalizacyjnego (dział IVf, art. 479⁷⁹–art. 479⁸⁸ k.p.c.); ta regulacja weszła w życie z dniem 12.12.2017 r. (Dz.U. z 2017 r. poz. 2180).

¹¹¹ W. Broniewicz podaje te sprawy jako przykład spraw cywilnych w znaczeniu formalnym (zob. W. Broniewicz [w:] W. Broniewicz, A. Marciniak, I. Kunicki, *Postępowanie cywilne*, 2020, s. 34).

¹¹² W literaturze wskazuje się jeszcze jedno kryterium, odnoszące się do prowadzenia działalności gospodarczej, które jest określane jako funkcjonalne (tak E. Marszałkowska-Krześ, I. Gil, *Postępowanie odrębne w sprawach gospodarczych* [w:] *Meritum. Postępowanie cywilne*, t. 1, *Postępowanie rozpoznawcze i zabezpieczające*, red. E. Marszałkowska-Krześ, Warszawa 2021, s. 883).

¹¹³ IX kadencja, druk sejm. nr 45, s. 1.

sprawiła, że ustawodawca podjął decyzję o wprowadzeniu dotyczącego ich postępowania procesowego. Procedurę tę ukształtowano jako kolejne postępowanie odrębne o charakterze obligatoryjnym. Jednocześnie nie wykluczono występowania powiązań wewnątrzsystemowych pomiędzy nim oraz innymi postępowaniami cywilnymi. Z uwagi na różnorodność roszczeń procesowych, które wchodzą w zakres tego postępowania, jak również zróżnicowanie funkcjonalne procedur uregulowanych w dziale IVg doszło do znacznego skomplikowania systemu procesowego¹¹⁴. Ustawodawca nie wyłączył powiązań wewnątrzsystemowych przy kształtowaniu stosunku nowego postępowania odrębnego do innych postępowań, co wymaga przeprowadzenia pogłębianej analizy tych relacji (zob. nt 120–135).

32. Na zakończenie analizy historyczno-porównawczej struktury systemu procesu cywilnego należy jeszcze zwrócić uwagę na podejmowane i niezrealizowane próby wzbogacenia tego systemu o kolejne postępowanie odrębne, tj. postępowanie nakazowe alimentacyjne¹¹⁵. Inaczej niż w wypadku postępowania nakazowego, planując utworzenie postępowania nakazowego alimentacyjnego, ustawodawca posłużył się kryterium mieszanym (uprawniony i zobowiązany do alimentów, sprawy o roszczenia alimentacyjne). Zakres przedmiotowy projektowanego postępowania również różni się od zakresu postępowania nakazowego. Chodzi o rodzaj świadczeń możliwych do uwzględnienia w nakazie. O ile w postępowaniu nakazowym można dochodzić jedynie jednorazowego świadczenia, wymagalnego najpóźniej w dniu wydania nakazu o tyle projektowana procedura dotyczyła świadczeń okresowych, których termin wymagalności nadchodzi po wydaniu nakazu (tzw. natychmiastowe świadczenia alimentacyjne, projektowany art. 505⁴²). Projektowana procedura była planowana do zamieszczenia w dziale IX tytułu VII księgi pierwszej części pierwszej Kodeksu postępowania cywilnego. Pomimo istotnych różnic między tym postępowaniem a postępowaniem nakazowym lepszym rozwiązaniem byłoby zamieszczenie postępowania nakazowego alimentacyjnego bezpośrednio po regulacji postępowania nakazowego. W obecnie obowiązującym Kodeksie postępowania cywilnego takie rozwiązanie by-

¹¹⁴ W literaturze zwraca się uwagę na problem z kolizją norm procesowych i naczynymi na siebie przepisami w wypadku postępowania w sprawach własności intelektualnej (zob. T. Płachtej, *Kwestie proceduralne postępowania w sprawach własności intelektualnej*, <https://prawo.gazetaprawna.pl/artykuly/1486169,procedury-postepowanie-w-sprawach-wlasnosci-intelektualnej.html>, dostęp: 14.07.2020 r.).

¹¹⁵ Projekt z 27.02.2019 r. ustawy o zmianie ustawy – Kodeks rodzinny i opiekuńczy oraz niektórych innych ustaw (VIII kadencja, druk sejm. nr 3254). W nowej kadencji Sejmu przygotowano nowy projekt z 12.03.2021 r. ustawy o zmianie ustawy – Kodeks rodzinny i opiekuńczy oraz niektórych innych ustaw (IX kadencja, druk sejm. nr 1092).

łoby jednak trudne do wykonania z uwagi na już występującą skomplikowaną numerację artykułów w tytule VII księgi pierwszej części pierwszej.

2.3. PODSUMOWANIE ANALIZY HISTORYCZNO-PORÓWNAWCZEJ SKŁADU SYSTEMU POSTĘPOWAŃ PROCESOWYCH

33. Podsumowując przegląd rozwoju historycznego postępowań procesowych należących do polskiego systemu postępowania cywilnego, można zgłosić kilka uwag uogólniających. Po pierwsze, do roku 2011 można było zaobserwować tendencję do zwiększania liczby nadzwyczajnych rodzajów postępowań procesowych: od dwóch procedur w d.k.p.c., przez sześć procedur w pierwotnym brzmieniu Kodeksu postępowania cywilnego z 1964 r., aż po kilkanaście postępowań w obecnym systemie¹¹⁶. Nadmierne skomplikowanie systemu postępowań procesowych prowadziło w praktyce do pojawiania się problemów z ustaleniem stosunku określonego rodzaju postępowania do innych postępowań, co zwłaszcza dotyczyło wypadków zastosowania przy rozpoznawaniu tej samej sprawy cywilnej przepisów regulujących różne postępowania procesowe. Począwszy od nowelizacji z 16.09.2011 r. obserwowaliśmy odwrót od tej tendencji, aczkolwiek można było mówić właściwie jedynie o zahamowaniu działań prowadzących do mnożenia postępowań procesowych, poza usunięciem właściwego postępowania w sprawach gospodarczych, przywróconego zresztą w zmodyfikowanej formie w ramach nowelizacji z 4.07.2019 r. Najbardziej jaskrawym przejawem odwrotu od tendencji polegającej na upraszczaniu i ujednolicaniu procesu cywilnego jest jednak wprowadzenie postępowania w sprawach własności intelektualnej. Ponadto o odwróceniu od tendencji do ograniczania procedur odrębnych w procesie świadczą też zarówno projekt nowelizacji Kodeksu rodzinnego i opiekuńczego z 27.02.2019 r., w którym przewidywano wprowadzenie nowego postępowania nakazowego alimentacyjnego w Sejmie VIII kadencji, jak i przygotowanie odpowiadającego mu projektu z 12.03.2021 r. w Sejmie IX kadencji przez dodanie działu IX w tytule VII części I księgi I (art. 505⁴⁰ i n.)¹¹⁷.

Po drugie, zwiększaniu liczby szczególnych postępowań procesowych towarzyszyło zwiększanie różnorodności celów ich wyodrębnienia ze zwy-

¹¹⁶ Obecnie podawana jest różna liczba tych postępowań przez różnych autorów, co świadczy tylko o braku wewnętrznej spójności systemu procesowego i jednolitych założeń przy ich tworzeniu, na co zwrócił uwagę T. Ereciński, *Postępowania...*, s. 6.

¹¹⁷ IX kadencja, druk sejm. nr 1092.

kłego trybu procesowego¹¹⁸. W ujęciu historyczno-porównawczym można zaobserwować następujące cele wyodrębniania tych postępowań. W pierwszej kolejności należy wskazać na wykorzystanie szczególnej drogi procesowej w celu szybszego niż w zwykłym trybie procesowym załatwienia niektórych spraw cywilnych¹¹⁹. Takim celu służyć obecnie tzw. postępowania przyspieszone w procesie cywilnym obejmujące sześć postępowań odrębnych. W początkowym okresie rozwoju polskiego procesu ustawodawca korzystał tylko z dwóch postępowań, tj. postępowania nakazowego, mającego swój rodowód w procesach dokumentowych, w tym zwłaszcza wekslowych, oraz postępowania upominawczego. Obydwa te postępowania miały charakter fakultatywny w tym sensie, że uruchomienie tych dróg załatwienia spraw cywilnych było uzależnione od woli powoda. Przyspieszenie załatwiania niektórych spraw cywilnych następowało jednak w różny sposób. W postępowaniu nakazowym było to ograniczenie dowodów stanowiących podstawę wydania nakazu zapłaty wyłącznie do dokumentów o wysokim stopniu wiarygodności (art. 459–460 d.k.p.c.). Inaczej było w wypadku postępowania upominawczego, mogło w nim bowiem nastąpić zasądzenie świadczenia pieniężnego w nakazie zapłaty do wysokości 1000 zł bez konieczności dołączenia jakiegokolwiek dokumentu i bez przeprowadzenia postępowania dowodowego (art. 469 d.k.p.c.). Obydwa te postępowania stanowiły autonomiczne rodzaje postępowań procesowych. Przy załatwianiu określonej sprawy cywilnej nie było możliwe krzyżowanie się tych postępowań. Jeżeli powód złożył stosowny wniosek o wydanie nakazu zapłaty w jednym z nich, sprawa podlegała załatwieniu z zastosowaniem przepisów normujących wybrane postępowanie. Ustawodawca ukształtował relacje (powiązania wewnątrzsystemowe) między nimi według zasady wyłączności wynikającej z wyboru dokonanego przez powoda.

W świetle aktualnej regulacji procesowej w systemie postępowań przyspieszonych mamy jedno postępowanie nakazowe, trzy rodzaje postępowań

¹¹⁸ Zwraca na to uwagę J. Jodłowski, który wyróżnia następujące założenia wyodrębniania procesów szczególnych: specyfika, odrębność i waga społeczna pewnych stosunków materialnoprawnych; tendencja do uproszczenia form postępowania w sprawach drobnych i prostych, niewymagających przeprowadzania procesu w pełnym zakresie, a w szczególności niewymagających przeprowadzenia postępowania dowodowego na zasadach ogólnych; regulacje europejskie oraz dążenie do wykorzystania techniki i komunikacji elektronicznej w postępowaniu cywilnym – zob. J. Jodłowski (aktualizacja K. Weitz) [w:] J. Lapierre (i in.), *Postępowanie cywilne*, Warszawa 2016, nb 60, s. 47.

¹¹⁹ W literaturze także w pierwszej kolejności podaje się przyspieszenie rozpoznawania spraw nieskomplikowanych jako kryterium wyróżnienia postępowań odrębnych (tak T. Ereciński, *Postępowania...*, s. 8).

o charakterze upominawczym oraz jedno postępowanie uproszczone. Dodatkowo niektóre z tych postępowań mogą się krzyżować w tej samej sprawie. Postępowanie nakazowe ma charakter fakultatywny, tak jak według pierwotnej regulacji zawartej w d.k.p.c. Jak już wspomniano, zwykle postępowanie upominawcze (używanie pojęcia zwykłego postępowania upominawczego zaproponowano w doktrynie dla odróżnienia od elektronicznego postępowania upominawczego¹²⁰) znacząco jednak odbiega od pierwowzoru, co można wytłumaczyć wprowadzeniem w 2000 r. nowego rodzaju postępowania w sprawach drobnych (bagatelnych), jakim jest postępowanie uproszczone. Obecnie zwykle postępowanie upominawcze ma charakter obligatoryjny, a ponadto stanowi wstępny etap każdego procesu o spełnienie świadczenia pieniężnego¹²¹. W ten sposób utraciło ono charakter autonomicznego, szczególnego rodzaju procesu cywilnego. Aktualny kształt postępowania upominawczego nie uzasadnia traktowania go przez ustawodawcę jako postępowania odrębnego¹²².

34. Cel wyodrębnienia ze zwykłego trybu procesowego grupy procedur określanych mianem postępowań przyspieszonych wymaga dodatkowych uwag na płaszczyźnie aksjologicznej. W tym zakresie na szczególną uwagę zasługują procedury oparte na konstrukcji odwrócenia sporu, ponieważ następuje w nich merytoryczne rozpoznanie sprawy cywilnej w drodze wydania nakazu zapłaty bez stworzenia pozwanemu możliwości zaprezentowania jego stanowiska w sprawie oraz przedstawienia przez niego materiału faktycznego i dowodowego. Mamy więc w tym wypadku do czynienia z odwróceniem „naturalnej” dynamiki procesu, według której wydanie merytorycznego rozstrzygnięcia sprawy jest poprzedzone doręczeniem pozwanemu odpisu pozwu oraz przyznaniem mu możliwości ustosunkowania się do twierdzeń powoda

¹²⁰ S. Cieślak, *Powiązania wewnątrzsystemowe w postępowaniu...*, s. 134, przypis 327.

¹²¹ Wzorem unormowania niemieckiego postępowania upominawczego w literaturze polskiej K. Knoppek opowiada się za oddzieleniem sporów bagatelnych od spraw załatwianych w postępowaniu upominawczym, w którym nie powinno być górnej granicy dochodzonych roszczeń (K. Knoppek, *Teoretyczne założenia postępowania upominawczego* [w:] *Księga pamiątkowa profesora Kazimierza Korzana*, s. 107). W ocenie K. Knoppka, w następstwie nowelizacji Kodeksu postępowania cywilnego z 24.05.2000 r. postępowanie upominawcze z „mało znaczącego, peryferyjnego postępowania odrębnego stało się postępowaniem o podstawowym charakterze i wiodącym znaczeniu (K. Knoppek, *Teoretyczne założenia...*, s. 109). Trzeba przy tym podkreślić, że zwykle postępowanie upominawcze, występujące w polskim systemie procesowym cywilnym, inaczej niż w prawie austriackim, jest nie tylko wstępnym etapem procesu, ale również autonomicznym postępowaniem odrębnym. Na temat charakteru austriackiego *Mahnverfahren* zob. C. Koller, *Civil Justice...*, s. 50. W systemie austriackim w sprawach o roszczenia pieniężne do 75 000 euro konieczne jest złożenie wniosku o wydanie nakazu zapłaty (*Mahnklage*).

¹²² Zob. T. Ereciński, *Wprowadzenie. O stanie...*, s. 8.

zawartych w pozwie. Cel w postaci przyspieszenia załatwiania spraw cywilnych w postępowaniach przyspieszonych opartych na konstrukcji odwrócenia sporu skłonił ustawodawcę do ograniczenia praw procesowych pozwanego na etapie do wydania nakazu zapłaty. Mamy w tym wypadku do czynienia ze zderzeniem dwóch wartości: sprawnego załatwiania niektórych kategorii spraw cywilnych oraz równości stron procesowych.

35. Problem odwrócenia sporu w postępowaniu cywilnym został dostrzeżony w literaturze obcej, natomiast doczekał się ostatnio monograficznego ujęcia również w doktrynie polskiej¹²³. Dokonano przy tym oceny konstrukcji odwrócenia sporu także na płaszczyźnie aksjologicznej. Przyjęto, że korzyść z występowania w systemie procesu cywilnego procedur opartych na konstrukcji odwrócenia sporu wiąże się z potrzebą eliminacji z rozpoznawania w postępowaniu kontradiktoryjnym spraw, które mają charakter bezsporny¹²⁴. W tego rodzaju sprawach wydawane są merytoryczne orzeczenia uwzględniające żądanie powodów, które następnie w ponad 90% spraw nie są zaskarżane przez pozwanych¹²⁵. Rozpoznawanie merytoryczne tych spraw na rozprawie, z uwzględnieniem stanowiska procesowego pozwanego, prowadziłyby więc do niepotrzebnej straty czasu i nakładu pracy sędziów i referendarzy, które można byłoby poświęcić na rozpoznanie rzeczywistych sporów. Ponadto w doktrynie¹²⁶ zwrócono uwagę na jeszcze jeden aspekt występowania w strukturze systemu procesowego procedur opartych na konstrukcji odwrócenia sporu. Chodzi o wpływ samego istnienia tych procedur na decyzję pozwanych co do kwestionowania zasadności wytoczonego powództwa. Zwrócono uwagę na to, że brak w systemie analizowanych procedur mógłby skłaniać pozwanych do odwlekania terminu spełnienia świadczenia. Pozwani mogliby to osiągnąć przez kwestionowanie powództwa w procesie kontradiktoryjnym, licząc na długotrwały proces¹²⁷.

36. Powołane argumenty uzasadniające funkcjonowanie wśród procedur cywilnych także postępowań opartych na konstrukcji odwrócenia sporu

¹²³ M. Kostwiński, *Merytoryczne rozpoznanie*.

¹²⁴ M. Kostwiński, *Merytoryczne rozpoznanie*, s. 63–64.

¹²⁵ Zob. wyniki badań statystycznych przytoczone przez M. Kostwińskiego, *Merytoryczne rozpoznanie*, s. 65.

¹²⁶ M. Kostwiński, *Merytoryczne rozpoznanie*, s. 64 i podana tam literatura.

¹²⁷ Na tym polega funkcja postępowania cywilnego wiążąca się nie z uruchomieniem tej procedury w konkretnej sprawie, ale z samym faktem jej ustanowienia i możliwością jej użycia w razie potrzeby (funkcja profilaktyczna) – zob. szerzej S. Cieślak, *Formalizm...*, s. 59; S. Cieślak, *Założenia aksjologiczne postępowania cywilnego – propozycja sformułowania kryteriów aksjologicznej oceny regulacji procesowej* [w:] *Założenia aksjologiczne nowelizacji KPC z 4 lipca 2019 r.*, red. S. Cieślak, Łódź 2020, s. 18.

są przekonujące. Szczególne znaczenie ma przy tym ostatni z nich. Wiąże się on niewątpliwie z rozpatrywaną w doktrynie funkcją profilaktyczną postępowania cywilnego związaną z następstwami samego ustanowienia przez ustawodawcę procedury służącej ochronie prawnej w sprawach cywilnych, a więc w sytuacji gdy następstwa te powstają bez uruchomienia tej procedury¹²⁸. Świadomość dłużników samego istnienia możliwości uzyskania przez wierzyciela szybkiej ochrony prawnej w postępowaniu opartym na konstrukcji odwrócenia sporu może wpływać na dobrowolne spełnianie przez tych dłużników należnych od nich bezspornie świadczeń.

37. Wśród postępowań przyspieszonych występują również procedury, które nie są oparte na konstrukcji odwrócenia sporu. Należą do nich dwie procedury, w których wprowadzono górną granicę wartości dochodzonych roszczeń i ustalono ją na dość niskim poziomie. Chodzi o postępowanie uproszczone (art. 505¹ k.p.c.) oraz europejskie postępowanie w sprawie drobnych roszczeń (art. 2 ust. 1 rozporządzenia nr 861/2007 w zw. z art. 505²¹ § 1 k.p.c.). Cel ich wprowadzenia do systemu procesu jest taki sam jak cel wprowadzenia postępowań przyspieszonych opartych na konstrukcji odwrócenia sporu, jednak jest on osiągany w tym wypadku w inny sposób, ale przy zachowaniu naturalnej dynamiki postępowania, obejmującej przyznanie pozwanemu możliwości zajęcia stanowiska w sprawie przed merytorycznym rozstrzygnięciem co do żądań powoda. W odniesieniu do obydwu postępowań w sprawach sporów transgranicznych (europejskie postępowanie nakazowe oraz europejskie postępowanie w sprawie drobnych roszczeń), poza przyspieszeniem i uproszczeniem postępowania, doszedł jeszcze jeden cel wprowadzenia ich w państwach członkowskich UE. Jest nim zapewnienie równowagi konkurencyjnej podmiotów funkcjonujących na wspólnym rynku UE w zakresie dochodzenia należności. Jak przyjęto bowiem w preambule rozporządzenia nr 861/2007, „zakłócenie konkurencji na rynku wewnętrznym na skutek zachwiania równowagi w odniesieniu do funkcjonowania środków proceduralnych przyznanych wierzycielom w różnych państwach członkowskich wiąże się z potrzebą stworzenia prawodawstwa wspólnotowego gwarantującego równe szanse wierzycielom i dłużnikom w całej Unii Europejskiej”. W wypadku tych regulacji przyspieszenie rozpoznawania niektórych sporów o charakterze transgranicznym ma charakter wtórny względem harmonizacji instrumentów procesowych dochodzenia należności w całej UE.

38. Przyspieszenie rozpoznania niektórych spraw cywilnych oczywiście nie wyczerpuje aksjologicznego uzasadnienia tworzenia procedur odrębnych

¹²⁸ S. Cieślak, *Formalizm...*, s. 59.

w ramach procesu. Oczywiście, wszystkie sprawy cywilne powinny być rozpoznawane sprawnie i efektywnie, tak by można było osiągnąć założony cel postępowania, tj. rzetelne załatwienie sprawy cywilnej, a więc m.in. rozpoznanie jej w sposób efektywny¹²⁹. W odniesieniu do niektórych z postępowań odrębnych szczególny pośpiech przy rozpoznaniu sprawy może być uznany za wręcz niewskazany. Jako przykład można podać postępowania w sprawach małżeńskich czy też postępowania w sprawach ze stosunków między rodzicami a dziećmi. W wymienionych postępowaniach podstawowe znaczenie ma stworzenie w ramach postępowania warunków właściwych do roztrząsania skomplikowanych faktów związanych z relacjami między małżonkami oraz rodzicami i dziećmi. Szybkość załatwienia w nich spraw ma znaczenie drugorzędne. Może o tym świadczyć np. brzmienie art. 440 § 1 k.p.c., dotyczącego postępowania w sprawach o rozwód. Według tego przepisu możliwe jest zawieszenie postępowania z urzędu, jeżeli tylko sąd nabierze przekonania, że istnieją widoki na utrzymanie małżeństwa. Wprowadzenie ostatnio wymienionych procedur odrębnych opierało się więc na założeniu potrzeby stworzenia szczególnej ochrony stronom stosunku małżeństwa oraz stosunku prawnego występującego między rodzicami a dziećmi. W wypadku tych stosunków prawnych podkreśla się szczególny interes publiczny, który powinien być chroniony w postępowaniu cywilnym¹³⁰. Podobnie jak w wypadku procedur w sprawach małżeńskich i ze stosunków między rodzicami a dziećmi, także specyfika rozpoznawanych spraw miała decydujące znaczenie dla wyodrębnienia z procesu zwykłego postępowania w sprawach własności intelektualnej.

39. Inny jest cel wyodrębnienia postępowania w sprawach z zakresu prawa pracy. W tym wypadku na pierwszy plan wysuwa się kwestia uprzywilejowania jednej ze stron postępowania, jaką jest pracownik. Jest on bowiem uznawany za stronę słabszą stosunku prawnego (stosunku pracy), dlatego przyjęto rozwiązania mające na celu wyrównanie faktycznych możliwości skutecznego działania przez pracownika i jego pracodawcę. Chodzi o uprzywilejowanie wyrównawcze, które zostało zaakceptowane w orzecznictwie Trybunału Konstytucyjnego¹³¹. Aksjologicznym uzasadnieniem wyodrębnienia

¹²⁹ S. Cieślak, *Formalizm...*, s. 56.

¹³⁰ Zob. np. J. Skąpski, *Nadzwyczajne...*, s. 156–157; M. Waligórski, *Zmiany...*, s. 82; A. Stawarska-Rippel, *Elementy...*, s. 162; T. Ereciński, *Postępowania...*, s. 8.

¹³¹ W orzecznictwie TK uprzywilejowanie wyrównawcze jest głównie odnoszone do niwelowania różnicowania sytuacji prawnej kobiet i mężczyzn, jednak odnoszone jest również do innych klas podmiotów i różnicowania ich praw politycznych, społecznych czy też procesowych (zob. szerzej M. Ziółkowski, *Uprzywilejowanie wyrównawcze*, PiP 2016/4, s. 98 i n.). Na temat uprzywilejowania wyrównawczego jednej ze stron procesu zmierzającego do faktycz-

tego postępowania jest więc zapewnienie równości stron procesu w ujęciu materialnym, gdyż z formalnego punktu widzenia to pracownik jest uprzywilejowany¹³². Takie uzasadnienie aksjologiczne nie budzi wątpliwości w sytuacji, gdy mamy do czynienia ze stronami stosunku pracy, których pozycja ekonomiczna rzeczywiście różni się w sposób istotny, np. zatrudnienie pracownika przez spółkę akcyjną o wysokich przychodach. Trzeba jednak pamiętać, że w praktyce mogą wystąpić wypadki, w których przedsiębiorca zatrudnia tylko jednego pracownika, a po pokryciu wszelkich zobowiązań (w tym należności z tytułu wynagrodzenia za pracę) pozostały do jego dyspozycji dochód okaże się niższy niż wypłacane pracownikowi wynagrodzenie. Ponadto występują takie umowy o pracę, w których wysoko wykwalifikowani specjaliści uzyskują bardzo wysokie wynagrodzenie, które pozwala na skorzystanie z pomocy wykwalifikowanych prawników. W dwóch ostatnio wymienionych sytuacjach potrzeba uprzywilejowania pracownika w ewentualnym procesie z pracodawcą może budzić wątpliwości natury aksjologicznej. O ile w systemie społeczno-gospodarczym występującym w Polsce do 1989 r.¹³³ potrzeba uprzywilejowania pracownika nie budziła zastrzeżeń z uwagi na to, że prawie wyłącznie mieliśmy do czynienia z państwowymi

nego zrównania procesowych możliwości stron wyraźnie wypowiedział się TK w uzasadnieniu wyroku z 12.03.2002 r., P 9/01, OTK-A 2002/2, poz. 14, gdzie uznał, że regulacja dotycząca wskazówek udzielanych przez sąd stronie niereprezentowanej przez zawodowego pełnomocnika „nie budziła i nie budzi prawnokonstytucyjnych wątpliwości w aspekcie zasady równości, jest bowiem wyrazem konstytucyjnie dopuszczalnego «uprzywilejowania wyrównawczego», zmierzającego do faktycznego zrównania procesowych możliwości stron, niezależnie od tego czy są one reprezentowane przez adwokata (radcę prawnego) czy też występują samodzielnie”.

¹³² Podobnie I. Gil, według której „istnieje także potrzeba zrównoważenia pozycji stron w ramach zasady równorzędności podmiotów w postępowaniu sądowym, która to zasada wchodzi w zakres definicji sprawy cywilnej (art. 1 KPC)” (I. Gil [w:] *Kodeks*, red. E. Marszałkowska-Krześ, 2019, art. 459, nb 5). Ponadto autorka uznaje, że wartością podlegającą ochronie w niniejszym postępowaniu jest dobro pracownika (I. Gil [w:] *Kodeks*, red. E. Marszałkowska-Krześ, 2019, art. 459, nb 5; podobnie też K. Gonera [w:] *Kodeks*, t. 2, red. A. Marciniak, K. Piasecki, 2016, art. 459, nb 1).

¹³³ W ówczesnej sytuacji wynagrodzenie za pracę było głównym źródłem utrzymania pracowników, dlatego odrębna procedura służąca dochodzeniu tych roszczeń miała szczególne znaczenie dla zapewnienia środków utrzymania (zob. uchwała SN (7) z 16.01.1965 r., III PO 42/64, OSNCP 1965/7–8, poz. 106, gdzie przyjęto, że „postępowanie odrębne unormowane w art. 459–477 k.p.c. służy zapewnieniu środków utrzymania jak najszerzej grupie tych obywateli i ich rodzin, których głównym źródłem utrzymania jest wynagrodzenie za pracę”). W orzecznictwie SN z tego okresu podkreślano, że „dążenie do zapewnienia należytej ochrony uprawnień pracowniczych znalazło wyraz w szerokim zasięgu stosowania odrębnego postępowania, unormowanego w art. 459–477 k.p.c.” (uchwała SN z 30.09.1966 r., III PZP 28/66, OSNCP 1967/1, poz. 1).

pracodawcami zatrudniającymi wielu pracowników, o tyle obecnie sytuacja jest zgoła odmienna¹³⁴.

40. W odniesieniu do postępowania w sprawach z zakresu ubezpieczeń społecznych cel jego wyodrębnienia jest taki jak w wypadku postępowania w sprawach z zakresu prawa pracy. Jest nim uprzywilejowanie ubezpieczonego w stosunku do drugiej strony procesu, jaką jest organ rentowy. W tym wypadku trudno zgłosić zastrzeżenia natury aksjologicznej co do przekazania tych spraw do procesu odrębnego. Podobnie jak w sprawach pracowniczych, również tu uzasadnieniem wprowadzenia postępowania odrębnego jest uprzywilejowanie ubezpieczonego o charakterze wyrównawczym. Z uwagi na administracyjny charakter spraw rozpoznawanych w tym postępowaniu optymalnym rozwiązaniem, z uwagi na spójność systemu procesowego, jest usunięcie tej regulacji z Kodeksu postępowania cywilnego i powierzenie kontrolnej funkcji w tych sprawach sądom administracyjnym.

41. W następnej kolejności warto rozważyć cel wyodrębnienia procesowego postępowania w sprawach gospodarczych. Kwestia jest tym bardziej istotna, że w ostatnich latach ocena ustawodawcy celowości funkcjonowania tego postępowania odrębnego zmieniała się. Jak była już mowa, w ramach nowelizacji z 16.09.2011 r. doszło do usunięcia tego postępowania z systemu procesu cywilnego, natomiast przywrócono je mocą nowelizacji z 4.07.2019 r. Trzeba jednak od razu zaznaczyć, że w toku ostatnio wskazanej nowelizacji nie nastąpiło proste odtworzenie ogólnego postępowania w sprawach gospodarczych w kształcie sprzed nowelizacji z 2011 r.¹³⁵ Można postawić tezę, że przywrócone postępowanie w sprawach gospodarczych jest zbliżone do postępowań dokumentowych, z tą różnicą, że nie zostało oparte na konstrukcji odwrócenia sporu, lecz zachowuje dynamikę tradycyjnych postępowań. Na poparcie tej tezy można powołać przepisy wprowadzające jako zasadę przeprowadzanie w tym postępowaniu dowodów pisemnych. Chodzi w pierwszej

¹³⁴ Za usunięciem tej procedury odrębnej opowiedział się M. Walasik (*Zakres...*, s. 52). Jako uzasadnienie podał nieznaczący zakres odrębności w porównaniu ze zwyczajnym postępowaniem procesowym. Według innego poglądu zmiany społeczno-gospodarcze dokonane w Polsce po 1989 r. powinny znaleźć odzwierciedlenie w regulacji procesowej przez dokonanie korekty postępowania odrębnego w tych sprawach. Należałoby zwłaszcza uwzględnić to, że pracownik nie zawsze jest stroną słabszą w procesie z pracodawcą (tak R. Frey, *Pracodawca w postępowaniu w indywidualnych sporach pracy przed sądem pracy*, Kielce 2020, s. 187, 190).

¹³⁵ Zaznaczono to wyraźnie w uzasadnieniu projektu tej nowelizacji, stwierdzając, że „przywrócenie to nie może jednak się sprowadzić do mechanicznego odtworzenia dawnych przepisów, a to ze względu na zmiany stanu prawnego, jakie zaszły od 2012 r., jak również na zbędność niektórych dawnych odrębności, która wyszła na jaw przy prowadzeniu spraw gospodarczych w «zwykłym» procesie” (uzasadnienie projektu nowelizacji z 4.07.2019 r., VIII kadencja, druk sejm. nr 3137, s. 95).

kolejności o przepis art. 458¹¹ k.p.c., według którego czynność strony, w szczególności oświadczenie woli lub wiedzy, z którą prawo łączy nabycie, utratę lub zmianę uprawnienia strony w zakresie danego stosunku prawnego, może być wykazana tylko dokumentem, o którym mowa w art. 77³ k.c., chyba że strona wykaże, że nie może przedstawić dokumentu z przyczyn od niej niezależnych. Ponadto wprowadzono w tym postępowaniu subsydiarność dowodu z zeznań świadków. Stosownie do art. 458¹⁰ k.p.c. dowód z zeznań świadków sąd może dopuścić jedynie wtedy, gdy po wyczerpaniu innych środków dowodowych lub w ich braku pozostały niewyjaśnione fakty istotne dla rozstrzygnięcia sprawy. W kierunku ograniczenia dowodów osobowych będą zmierzać zapewne ustalenia stron wykorzystujących umowy procesowe, o których mowa w art. 458⁹ k.p.c. Wprowadzono też instytucję, która jest przewidziana w typowym postępowaniu dokumentowym, jakim jest postępowanie nakazowe. Chodzi o zwiększenie skuteczności nieprawomocnego orzeczenia przez przyznanie mu mocy tytułu zabezpieczenia od chwili wydania. Na mocy art. 458¹³ do wyroku sądu pierwszej instancji zasądzającego świadczenie w pieniądzu lub rzeczach zamiennych, wydanego w postępowaniu w sprawach gospodarczych, odpowiednio stosuje się art. 492 § 1 i 2. Oczywiście przepis art. 458¹³ znajdzie zastosowanie w postępowaniu, gdy powód nie złoży wniosku o wydanie nakazu zapłaty, wtedy bowiem będzie stosowany wprost art. 492 § 1 i 2 w zw. z art. 458¹ § 1 zdanie drugie k.p.c.

Uzasadniając przywrócenie postępowania w sprawach gospodarczych, projektodawca zwrócił uwagę na potrzebę przyspieszenia załatwiania tych spraw. Powołano się na dane statystyczne z lat 2012 i 2015, z których wynikało, że przeciętny czas trwania postępowania w sprawach gospodarczych wzrósł z 9,1 miesiąca do 12,4 miesiąca w sądach okręgowych i z 6,4 miesiąca do 8,4 miesiąca w sądach rejonowych. Cel przywrócenia tego postępowania jest więc wiązany z wymogami obrotu gospodarczego, według których musi istnieć instrument umożliwiający efektywne dochodzenie należności wynikających z tego obrotu. Według projektodawcy sprawy gospodarcze powinny być rozpoznawane szybciej niż pozostałe sprawy cywilne¹³⁶. Celem wyodrębnienia tego postępowania jest wobec tego przyspieszenie rozwiązywania sporów gospodarczych, przy czym dominuje tu interes ogólny w postaci usprawnienia obrotu gospodarczego. Oczywiście jest on chroniony przez umożliwienie szybszego rozpoznawania sporów gospodarczych w indywidualnych sprawach poszczególnych przedsiębiorców.

¹³⁶ Uzasadnienie projektu nowelizacji z 4.07.2019 r., VIII kadencja, druk sejm. nr 3137, s. 95.

42. W następnej kolejności należy przedstawić cel wyodrębnienia postępowania w sprawach o naruszenie posiadania. W postępowaniu tym ograniczono zakres kognicji sądu do badania jedynie ostatniego stanu posiadania i faktu jego naruszenia. W ten sposób procedura ta stała się instrumentem pozwalającym na realne wyłączenie samopomocy prowadzącej do bezprawnego naruszenia cudzego posiadania poza wypadkami, w których taka samopomoc została wprost dopuszczona przez ustawodawcę. Stosownie do art. 342 k.c. nie wolno samowolnie naruszać posiadania, chociażby posiadacz był w złej wierze. Celem regulacji postępowania w sprawach o naruszenie posiadania jest umożliwienie realnego zastosowania sankcji w razie naruszenia normy zakazującej wyrażonej w powołanym przepisie. Cel ten nie budzi wątpliwości, jednak może być osiągnięty w prostszy sposób. Wystarczające jest zamieszczenie regulacji zawartej w art. 478 i 479 k.p.c. w innym miejscu, bez tworzenia odrębnej procedury procesowej uregulowanej w sposób szczególny za pomocą wymienionych dwóch przepisów. Przy dokonywaniu tej zmiany trzeba jednak mieć na uwadze, by nie doprowadzić do zaburzenia ogólnego charakteru unormowania procesu trybu zwykłego. Ponadto należy pamiętać o tym, że uczynienie z postępowania w sprawach o naruszenie posiadania procedury odrębnej prowadzi w praktyce do konsekwencji w postaci zakazu kumulacji roszczeń w tym postępowaniu odrębnym¹³⁷, który jest kluczowy dla szybkiego udzielenia ochrony prawnej w procesie posesoryjnym. Na mocy art. 191 k.p.c. nie jest możliwe dokonanie kumulacji roszczenia o ochronę posiadania z innym roszczeniem podlegającym rozpoznaniu w procesie trybu zwykłego albo w innym postępowaniu odrębnym. Zniesienie postępowania odrębnego w tych sprawach musiałoby być połączone z wprowadzeniem dodatkowej normy obejmującej zakaz kumulacji roszczenia o ochronę posiadania z innym roszczeniem. W konkluzji trzeba uznać, że dla zachowania przejrzystości regulacji procesowej uzasadnione jest usunięcie tego postępowania odrębnego z jednoczesnym pozostawieniem faktycznych modyfikacji procesu zwykłego. Taka zmiana nie spowoduje jednak zwiększenia efektywności udzielanej ochrony prawnej. Ocena ta wynika stąd, że relacje pomiędzy tym postępowaniem a innymi postępowaniami procesowymi uregulowano zasadniczo w ten sposób, by wykluczyć powiązania wewnątrzsystemowe w znaczeniu przyjętym

¹³⁷ Zwróciła na to uwagę H. Ciepla [w:] *Kodeks*, t. 3, red. A. Marciniak, 2020, art. 478, nb 3. Autorka trafnie stwierdza, że „praktyczne konsekwencje odrębności postępowania posesoryjnego wyrażają się m.in. w niedopuszczalności kumulacji roszczeń przez powoda. Dotyczy to w szczególności niedopuszczalności łączenia powództwa posesoryjnego z powództwem windykacyjnym czy odszkodowawczym”.

w doktrynie¹³⁸. Wyjątkowo można przyjąć krzyżowanie się tej procedury z przywróconym postępowaniem w sprawach gospodarczych.

43. Na zakończenie uwag dotyczących celu wyodrębnienia procedur z procesu trybu zwykłego pozostaje do ustalenia celowość wyodrębnienia tzw. postępowań regulacyjnych (art. 479²⁸–479⁸⁸ k.p.c.). W wypadku tych postępowań istotniejszym zagadnieniem jest to, czy powinny być one objęte drogą sądową, a więc czy powinny stanowić rodzaje postępowań cywilnych. Są w nich załatwiane sprawy cywilne w znaczeniu formalnym, dlatego podjęcie decyzji przez ustawodawcę o usunięciu ich ze struktury procesu cywilnego musiałoby prowadzić do wyłączenia całkowicie z systemu postępowania cywilnego i w konsekwencji – skierowania ich do postępowania sądowoadministracyjnego, tak jak zaproponowano w odniesieniu do spraw z zakresu ubezpieczeń społecznych.

44. Nie można też pomijać przyjętych rozwiązań ustrojowo-organizacyjnych i ich zmian jako przyczyn tworzenia niektórych postępowań odrębnych, na co zwrócono już uwagę w literaturze¹³⁹. Kwestia związku pomiędzy organem właściwym funkcjonalnie do rozpoznawania określonych spraw z procedurami specjalnie przeznaczonymi do ich załatwiania nie może też być pominięta przy dokonywaniu oceny efektywności tych procedur i optymalnego kształtu systemu postępowań procesowych.

3. POWIĄZANIA WEWNĄTRZSYSTEMOWE POSTĘPOWAŃ ODREBNYCH W PROCESIE CYWILNYM

3.1. UWAGI WSTĘPNE

45. Rozbudowana i skomplikowana struktura procesu cywilnego sprawia, że przeprowadzenie jej badania na płaszczyźnie powiązań wewnątrzsystemowych staje się szczególnie przydatne zarówno przy tworzeniu regulacji procesowej przez ustawodawcę, jak i do rozwiązywania problemów kolizyjnych

¹³⁸ S. Cieślak, *Powiązania wewnątrzsystemowe w postępowaniu...*, s. 125.

¹³⁹ Na taką przyczynę wprowadzenia postępowania w sprawach gospodarczych po likwidacji PAG w 1989 r. wskazał T. Ereciński (*Postępowania...*, s. 9). J. Gudowski wskazuje na zastąpienie sądów szczególnych jednostkami sądów powszechnych rozpatrującymi sprawy z zakresu prawa pracy, ubezpieczeń społecznych oraz gospodarcze jako fakt ściśle powiązany z tworzeniem procedur odrębnych. Chodzi o komisje odwoławcze do spraw pracy, sądy ubezpieczeń społecznych i PAG, które zastąpiono sądami pracy i ubezpieczeń społecznych, sądami gospodarczymi i sądem ochrony konkurencji i konsumentów (J. Gudowski [w:] *Kodeks*, t. 1, red. T. Ereciński, 2016, art. 13, nt 2).

w praktyce postępowania cywilnego. Wyniki badań w tym zakresie powinny pozwolić na przedstawienie argumentów przemawiających za zmianą składu systemu postępowania procesowego bądź też pozostawieniem go bez modyfikacji, ale ze zmianą relacji zachodzących pomiędzy poszczególnymi elementami tego systemu, albo też bez zmian obowiązującej regulacji co do relacji między tymi elementami (procedurami). Oczywiście podstawowym kryterium decyzji w tym przedmiocie powinno być zapewnienie sprawnie funkcjonujących instrumentów realizacji prawa do sądu w sprawach cywilnych.

46. Kwestia relacji zachodzących między różnymi rodzajami postępowania cywilnego, w których może być załatwiona ta sama sprawa cywilna, była już przedmiotem badania zarówno w odniesieniu do całego systemu postępowania cywilnego, jak i co do wybranych rodzajów postępowań w ramach polskiego postępowania cywilnego oraz systemów państw obcych¹⁴⁰. W tym miejscu zostaną wobec tego przedstawione jedynie wnioski płynące z przeprowadzonych wcześniej badań. Ponadto należy podkreślić, że w ramach nowelizacji z 4.07.2019 r. oraz z 13.02.2020 r. dokonano istotnych zmian w zakresie relacji zachodzących pomiędzy postępowaniami odrębnymi w procesie cywilnym, co uzasadnia przeprowadzenie uzupełniających badań w tym zakresie.

47. Na wstępie warto przypomnieć, że relacje między postępowaniami, nazywane powiązaniami wewnątrzsystemowymi, zachodzą jednie wtedy, gdy w każdym z nich może być załatwiona ta sama sprawa cywilna¹⁴¹. Oznacza to, że jeżeli określone postępowanie procesowe zostało wyodrębnione (jako określone postępowanie odrębne) według kryterium przedmiotowego, a sprawa w nim rozpoznawana nie może być załatwiona w procesie zwykłym z pominięciem przepisów o danym postępowaniu odrębnym ani też w innym postępowaniu odrębnym, pomiędzy tym postępowaniem odrębnym oraz innymi postępowaniami procesowymi nie zachodzą w ogóle powiązania wewnątrzsystemowe w przyjętym znaczeniu¹⁴².

48. Biorąc pod uwagę wskazane zastrzeżenie dotyczące znaczenia przypisanego pojęciu powiązań wewnątrzsystemowych, w nauce¹⁴³ ustalono, że według stanu na 2013 r. zachodziły one w 25 wypadkach pomiędzy następującymi postępowaniami procesowymi:

¹⁴⁰ S. Cieślak, *Stosunek postępowania arbitrażowego do innych rodzajów postępowania cywilnego*, ADR 2011/4; S. Cieślak, *Powiązania wewnątrzsystemowe pomiędzy postępowaniem upadłościowym oraz innymi rodzajami postępowania cywilnego* [w:] *Księga jubileuszowa dedykowana Profesorowi F. Zedlerowi*; S. Cieślak, *Powiązania wewnątrzsystemowe w postępowaniu...*

¹⁴¹ S. Cieślak, *Powiązania wewnątrzsystemowe w postępowaniu...*, s. 125.

¹⁴² S. Cieślak, *Powiązania wewnątrzsystemowe w postępowaniu...*, s. 116.

¹⁴³ S. Cieślak, *Powiązania wewnątrzsystemowe w postępowaniu...*, s. 133–135.

- 1) procesem o rozwód, separację oraz unieważnienie małżeństwa oraz zwykłym trybem procesowym o zaspokojenie potrzeb rodziny i o alimenty pomiędzy małżonkami albo pomiędzy nimi a ich wspólnymi, małoletnimi dziećmi co do świadczeń za okres od wytoczenia powództwa o rozwód lub o separację (art. 445, 451 w zw. z art. 445 k.p.c.);
- 2) procesem o rozwód i separację oraz postępowaniem mediacyjnym prowadzonym w celu pojednania małżonków oraz w celu ugodowego załatwienia spornych kwestii dotyczących zaspokojenia potrzeb rodziny i alimentów (art. 436 oraz 445² k.p.c.);
- 3) postępowaniem odrębnym w sprawach z zakresu prawa pracy oraz zwykłym postępowaniem nakazowym¹⁴⁴ (art. 476 § 1 oraz art. 485 § 1 k.p.c.);
- 4) postępowaniem odrębnym w sprawach z zakresu prawa pracy oraz zwykłym postępowaniem upominawczym (art. 476 § 1 k.p.c. oraz uchylony art. 498 § 1 k.p.c.);
- 5) postępowaniem odrębnym w sprawach z zakresu prawa pracy oraz postępowaniem uproszczonym (art. 476 § 1 k.p.c. oraz art. 505¹ pkt 1 w poprzednim brzmieniu i art. 505¹⁴ § 1 k.p.c.);
- 6) postępowaniem odrębnym w sprawach z zakresu prawa pracy oraz europejskim postępowaniem nakazowym (art. 476 § 1 oraz art. 505¹⁵ k.p.c.);
- 7) postępowaniem odrębnym w sprawach z zakresu prawa pracy oraz elektronicznym postępowaniem upominawczym (art. 476 § 1 oraz uchylony art. 498 § 1 w zw. z art. 505²⁸ k.p.c.);
- 8) zwykłym postępowaniem nakazowym i zwykłym postępowaniem upominawczym (art. 485 § 1 oraz uchylony art. 498 § 1 k.p.c.);
- 9) zwykłym postępowaniem nakazowym i postępowaniem uproszczonym (art. 485 § 1 oraz art. 505¹ pkt 1 i 2 k.p.c. w poprzednim brzmieniu);
- 10) zwykłym postępowaniem nakazowym i europejskim postępowaniem nakazowym (art. 485 § 1 oraz art. 505¹⁵);
- 11) zwykłym postępowaniem nakazowym i europejskim postępowaniem w sprawie drobnych roszczeń (art. 485 § 1 oraz art. 505²¹ k.p.c.);
- 12) zwykłym postępowaniem nakazowym i elektronicznym postępowaniem upominawczym (art. 485 § 1 oraz uchylony art. 498 § 1 w zw. z art. 505²⁸ k.p.c.);

¹⁴⁴ Dla wyraźnego odróżnienia od europejskiego postępowania nakazowego używane jest sformułowanie „zwykłe postępowanie nakazowe”, co jednak nie zmienia faktu, że zwykłe postępowanie nakazowe jest postępowaniem odrębnym w ramach procesu. Ponadto, z uwagi na wprowadzenie przez ustawodawcę postępowania odrębnego w procesie cywilnym, mającego szczególny charakter w stosunku do jednego z innych postępowań odrębnych w procesie, stosowane jest też określenie „zwykły” do postępowania upominawczego w celu jego odróżnienia od elektronicznego postępowania upominawczego.

- 13) zwykłym postępowaniem upominawczym i postępowaniem uproszczonym (uchylony art. 498 § 1 oraz art. 505¹ k.p.c. w poprzednim brzmieniu);
- 14) zwykłym postępowaniem upominawczym i europejskim postępowaniem nakazowym (uchylony art. 498 § 1 oraz art. 505¹⁵ k.p.c.);
- 15) zwykłym postępowaniem upominawczym i europejskim postępowaniem w sprawie drobnych roszczeń (uchylony art. 498 § 1 oraz art. 505²¹ k.p.c.);
- 16) zwykłym postępowaniem upominawczym i elektronicznym postępowaniem upominawczym (uchylony art. 498 § 1 oraz art. 505²⁸ k.p.c.);
- 17) postępowaniem uproszczonym i europejskim postępowaniem nakazowym (art. 505¹ oraz 505¹⁵ k.p.c.);
- 18) postępowaniem uproszczonym i europejskim postępowaniem w sprawie drobnych roszczeń (art. 505¹ w poprzednim brzmieniu oraz art. 505²¹ k.p.c.);
- 19) postępowaniem uproszczonym i elektronicznym postępowaniem upominawczym (art. 505¹ w poprzednim brzmieniu i art. 505²⁸ k.p.c.);
- 20) europejskim postępowaniem nakazowym i europejskim postępowaniem w sprawie drobnych roszczeń (art. 505¹⁵ oraz 505²¹ k.p.c.);
- 21) europejskim postępowaniem nakazowym i elektronicznym postępowaniem upominawczym (art. 505¹⁵ oraz 505²⁸ k.p.c.);
- 22) europejskim postępowaniem w sprawie drobnych roszczeń i elektronicznym postępowaniem upominawczym (art. 505²¹ oraz uchylony art. 498 § 1 w zw. z art. 505²⁸ k.p.c.);
- 23) postępowaniem pojednawczym oraz niektórymi wyżej wymienionymi postępowaniami procesowymi;
- 24) postępowaniem mediacyjnym oraz niektórymi wyżej wymienionymi postępowaniami procesowymi;
- 25) postępowaniem grupowym oraz procesem indywidualnym.

49. Podane wypadki możliwych relacji zachodzących między różnymi rodzajami postępowań procesowych są aktualne również na podstawie obecnie obowiązującego stanu prawnego, jednak z zastrzeżeniem modyfikacji wynikających z późniejszych nowelizacji Kodeksu postępowania cywilnego. W pierwszej kolejności trzeba wskazać na nowelizację z 4.07.2019 r. Jak już zauważono, w ramach tej nowelizacji dokonano istotnych zmian w interesującym nas zakresie, które mają znaczenie porządkujące. Wiążą się one z trzema posunięciami ustawodawcy. Pierwszym jest wyłonienie przepisów wspólnych dla postępowania nakazowego i upominawczego (rozdział 1 za-tytułowany „Przepisy wspólne”, mieszczący się w dziale V tytułu VII księgi pierwszej części pierwszej Kodeksu postępowania cywilnego). Drugie posunięcie stanowi wprowadzenie szczegółowych norm kolizyjnych przewidzianych na wypadek zbiegu różnych procedur odrębnych w tej samej sprawie.

Trzecim z nich jest zaś ograniczenie zakresu przedmiotowego postępowania uproszczonego.

Druga istotna nowelizacja wiąże się z wprowadzeniem nowego postępowania odrębnego w procesie cywilnym, jakim jest postępowanie w sprawach własności intelektualnej. Jest to nowelizacja z 13.02.2020 r. Z uwagi na szeroki zakres przedmiotowy nowego postępowania odrębnego i nieskorzystanie przez ustawodawcę z zasady wyłączności przy regulowaniu relacji (powiązań) zachodzących między tym postępowaniem oraz innymi postępowaniami procesowymi doszło do dalszego, bardzo istotnego skomplikowania systemu procesu cywilnego.

Zabieg ustawodawcy polegający na wyodrębnieniu przepisów wspólnych dla postępowania nakazowego i upominawczego jest w pełni trafny, pod warunkiem że postępowanie upominawcze nadal pozostanie procedurą odrębną w procesie. Zmiana ta pozwoliła z jednej strony na ujednolicenie regulacji procesowej dwóch podobnych do siebie procedur w zakresie, w jakim brakuje uzasadnienia różnicowania tej regulacji. Z drugiej zaś strony umożliwiła uproszczenie regulacji przez wyeliminowanie zbędnego powtarzania przepisów¹⁴⁵.

50. Jak już dostrzeżono w literaturze, jeżeli ustawodawca przewiduje możliwość zbiegu różnych procedur w tej samej sprawie cywilnej, optymalnym rozwiązaniem jest wprowadzenie normy kolizyjnej określającej następstwa tego zbiegu¹⁴⁶ albo wykluczającej w ogóle możliwość jednoczesnego stosowania przepisów zbiegających się postępowań. Tego rodzaju normy kolizyjne przewidziano w: art. 458¹ § 2, art. 479⁹¹, 505¹ § 2, art. 505¹⁴ § 1, art. 505¹⁵ § 2, art. 505¹⁸ § 1, art. 505¹⁹ § 1, art. 505²⁸ § 1, art. 505²⁹ § 1 k.p.c., jak również w art. 17 ust. 1 rozporządzenia nr 1896/2006.

51. Uwzględniając przebudowę struktury procesu cywilnego w ramach nowelizacji z 4.07.2019 r., wyżej wymienione wypadki powiązań między postępowaniami procesowymi trzeba uzupełnić o kolejne, tj. pomiędzy:

- 1) postępowaniem w sprawach gospodarczych oraz postępowaniem o naruszenie posiadania (art. 458² § 1 pkt 1 i 2 oraz art. 478 k.p.c.);
- 2) postępowaniem w sprawach gospodarczych oraz zwykłym postępowaniem nakazowym (art. 458² § 1 pkt 1 i 2 oraz art. 480¹ § 1 k.p.c.);
- 3) postępowaniem odrębnym w sprawach gospodarczych oraz zwykłym postępowaniem upominawczym (art. 458² § 1 pkt 1 i 2 oraz art. 480¹ § 1 k.p.c.);

¹⁴⁵ Warto zauważyć, że w Kodeksie postępowania cywilnego z 1964 r., w jego pierwotnym brzmieniu, występowały przepisy ogólne dla postępowania nakazowego i upominawczego, zamieszczone w art. 480–484 k.p.c.

¹⁴⁶ Zob. S. Cieślak, *Powiązania wewnątrzsistemowe w postępowaniu...*, s. 126–128.

- 4) postępowaniem odrębnym w sprawach gospodarczych oraz postępowaniem uproszczonym (art. 458² § 1 pkt 1 i 2 oraz art. 505¹ § 1 i 2 k.p.c.);
- 5) postępowaniem odrębnym w sprawach gospodarczych oraz elektronicznym postępowaniem upominawczym (art. 458² § 1 pkt 1 i 2 oraz art. 505²⁸ § 2 pkt 1 k.p.c.);
- 6) postępowaniem odrębnym w sprawach gospodarczych oraz europejskim postępowaniem nakazowym (art. 458² § 1 pkt 1 i 2 oraz art. 505¹⁵ § 1 k.p.c.);
- 7) postępowaniem odrębnym w sprawach gospodarczych oraz europejskim postępowaniem w sprawie drobnych roszczeń (art. 458² § 1 pkt 1 i 2 oraz art. 505²¹ § 1 k.p.c.).

52. Po wprowadzeniu do systemu procesu cywilnego postępowania w sprawach własności intelektualnej liczba powiązań wewnątrzsystemowych w ramach procesu uległa dalszemu powiększeniu o następujące relacje zachodzące pomiędzy:

- 1) postępowaniem w sprawach własności intelektualnej oraz postępowaniem w sprawach gospodarczych (art. 479⁸⁹ oraz 458² § 1 pkt 1 i 2 k.p.c.);
- 2) postępowaniem w sprawach własności intelektualnej oraz zwykłym postępowaniem nakazowym (art. 479⁸⁹ oraz 480¹ § 1 k.p.c.);
- 3) postępowaniem w sprawach własności intelektualnej oraz zwykłym postępowaniem upominawczym (art. 479⁸⁹ oraz 480¹ § 1 k.p.c.);
- 4) postępowaniem w sprawach własności intelektualnej oraz elektronicznym postępowaniem upominawczym (art. 479⁸⁹ oraz 505²⁸ § 2 pkt 1 k.p.c.);
- 5) postępowaniem w sprawach własności intelektualnej oraz europejskim postępowaniem nakazowym (art. 479⁸⁹ oraz 505¹⁵ § 1);
- 6) postępowaniem w sprawach własności intelektualnej oraz europejskim postępowaniem w sprawie drobnych roszczeń (art. 479⁸⁹ oraz 505²¹ § 1 k.p.c.).

53. Przy badaniu aktualnych relacji zachodzących między postępowaniami procesowymi nie można też pominąć powiązania, jakie utworzono nie przez wprowadzenie kolejnego postępowania odrębnego, ale wskutek zmiany zakresu przedmiotowego spraw załatwianych w postępowaniu uproszczonym. Wprowadzenie przepisu art. 505¹ § 2 pkt 4 *in fine* k.p.c. sprawiło, że powstało powiązanie między postępowaniem uproszczonym oraz postępowaniem w niektórych sprawach z zakresu ubezpieczenia społecznego, tj. w sprawach wymienionych w art. 477⁸ § 2 pkt 1–3 k.p.c. (zob. nt 118–119).

54. Nowe rozwiązania w zakresie relacji zachodzących między postępowaniami procesowymi przewidywał projekt nowelizacji Kodeksu rodzin-

nego i opiekuńczego z 27.02.2019 r.¹⁴⁷, przygotowany w Sejmie VIII kadencji, a podtrzymano w części tę propozycję także w projekcie z 12.03.2021 r. w Sejmie IX kadencji¹⁴⁸. Wiązały się one z dodaniem do systemu postępowania cywilnego rodzinnego postępowania informacyjnego, które miało być wszczynane przed wniesieniem pozwu o rozwód lub o separację (projektowany art. 436¹ § 1), przy czym sposób regulacji wskazywał na to, że miał to być inny niż postępowanie odrębne rodzaj postępowania procesowego. Jego celem było pojednanie małżonków, a w braku możliwości pojednania – zawarcie ugody regulującej sposób wykonywania władzy rodzicielskiej nad wspólnymi małoletnimi dziećmi, utrzymywanie kontaktów każdego z małżonków z ich wspólnymi małoletnimi dziećmi oraz alimenty między nimi a ich wspólnymi małoletnimi dziećmi. Z uwagi na to, że niektóre kwestie podlegające uregulowaniu w ugodzie mogą być załatwione w innych postępowaniach procesowych, projektodawca wprowadził normy kolizyjne w projektowanym art. 445^{1a} § 1 i 3. Według § 1 jeżeli rodzinne postępowanie informacyjne jest w toku, nie może być wszczęte odrębne postępowanie dotyczące władzy rodzicielskiej nad wspólnymi małoletnimi dziećmi stron, o ustalenie kontaktów z nimi, o zaspokojenie potrzeb rodziny oraz o alimenty między małżonkami albo między nimi a ich wspólnymi małoletnimi dziećmi. Natomiast stosownie do § 3 projektu przepisu postępowanie w sprawie dotyczącej zaspokajania potrzeb rodziny lub alimentów wszczęte przed złożeniem wniosku o przeprowadzenie rodzinnego postępowania informacyjnego, z wyjątkiem spraw o natychmiastowe świadczenia alimentacyjne, ulega z urzędu zawieszeniu co do świadczeń za okres od dnia złożenia wniosku o przeprowadzenie rodzinnego postępowania informacyjnego. Po zakończeniu rodzinnego postępowania informacyjnego sąd postanowi podjąć zawieszone postępowanie. Postępowanie w zakresie świadczeń objętych ugodą zatwierdzoną przez sąd w rodzinnym postępowaniu informacyjnym ulega umorzeniu.

Do dalszego komplikowania struktury systemu procesu cywilnego dojdzie w razie przyjęcia projektowanego działu IX w tytule VII księgi pierwszej części pierwszej, co również wpłynie na konieczność ustalenia relacji zachodzących pomiędzy nowo wprowadzanym postępowaniem nakazowym alimentacyjnym oraz innymi postępowaniami procesowymi, w których można dochodzić świadczeń alimentacyjnych. W części dotyczącej postępowania nakazowego alimentacyjnego podtrzymano propozycje zmian w projekcie z 12.03.2021 r.¹⁴⁹

¹⁴⁷ VIII kadencja, druk sejm. nr 3254.

¹⁴⁸ IX kadencja, druk sejm. nr 1092.

¹⁴⁹ IX kadencja, druk sejm. nr 1092.

55. Gdyby doszło do wprowadzenia do systemu procesowego rodzinnego postępowania informacyjnego (jak w projekcie nowelizacji Kodeksu postępowania cywilnego z 27.02.2019 r.) oraz postępowania nakazowego alimentacyjnego (jak w projekcie z 12.03.2021 r.), należałoby wskazać następujące, dodatkowe powiązania wewnątrzsystemowe, które mogłyby powstać pomiędzy:

- 1) rodzinnym postępowaniem informacyjnym (w zakresie możliwości ugodowego uregulowania obowiązku alimentacyjnego) oraz postępowaniem procesowym o zaspokojenie potrzeb rodziny;
- 2) rodzinnym postępowaniem informacyjnym (w zakresie możliwości ugodowego uregulowania obowiązku alimentacyjnego) oraz procesowym postępowaniem o alimenty między małżonkami oraz między nimi oraz ich małoletnimi dziećmi;
- 3) postępowaniem nakazowym alimentacyjnym oraz postępowaniem procesowym o zaspokojenie potrzeb rodziny;
- 4) postępowaniem nakazowym alimentacyjnym oraz procesowym postępowaniem o alimenty między małżonkami oraz między nimi oraz ich małoletnimi dziećmi.

56. Przy podejmowaniu decyzji o nowelizacji trzeba uwzględnić wyżej wymienione relacje, które mogą powstać po wzbogaceniu systemu procesowego o nowe procedury procesowe, z których rodzinne postępowanie informacyjne miało być innym niż postępowanie odrębne rodzajem postępowania procesowego, natomiast postępowanie nakazowe alimentacyjne było i jest proponowane jako kolejne postępowanie odrębne.

57. Wprowadzenie nowego postępowania odrębnego w sprawach konsumentów przewidywał pierwotny projekt nowelizacji z 26.08.2021 r. Tę propozycję podtrzymano w projekcie skierowanym, po konsultacjach społecznych, do Sejmu IX kadencji, druk sejmowy nr 2650¹⁵⁰.

3.2. WYPADKI POWIĄZAŃ WEWNĄTRZSYSTEMOWYCH MIĘDZY POSTĘPOWANIAМИ PROCESOWYMI

3.2.1. UWAGA WPROWADZAJĄCA

58. W kolejnych punktach zostaną scharakteryzowane poszczególne wypadki powiązań wewnątrzsystemowych, ze wskazaniem ewentualnych norm

¹⁵⁰ IX kadencja, druk sejm. nr 2650; zob. opinia S. Cieślaka sporządzona dla Ośrodka Badań, Studiów i Legislacji Krajowej Rady Radców Prawnych, <http://obsil.kirp.pl/wp-content/uploads/2021/10/21.09.30-Opinia-OBSiL-druk-UD-156.pdf> (dostęp: 2.08.2022 r.).

kolizyjnych lub innych sposobów rozwiązania zbiegów między postępowaniami procesowymi.

3.2.2. POWIĄZANIA PROCESU W SPRAWACH MAŁŻEŃSKICH ZE ZWYKŁYM POSTĘPOWANIEM PROCESOWYM

59. Specyfika spraw małżeńskich sprawia, że co do zasady relacje pomiędzy postępowaniem procesowym w tych sprawach oraz innymi postępowaniami odrębnymi w procesie zostały ukształtowane w ten sposób, że nie występują między nimi powiązania wewnątrzsystemowe. Rodzaj stosunków prawnych, z których wynikają sprawy małżeńskie, mogłyby uzasadnić nie tylko utworzenie odrębnego postępowania procesowego, ale nawet przeniesienie rozpoznania ich do drugiego trybu rozpoznawania spraw cywilnych, tj. do postępowania nieprocesowego. Co do zasady zakresy przedmiotowe zastosowania postępowania w sprawach małżeńskich oraz innych postępowań procesowych są więc rozłączne.

60. Z uwagi na szeroki zakres rozstrzygnięć, jakie mogą bądź też muszą być zamieszczone w wyroku rozwodowym (orzekającym separację lub unieważnienie małżeństwa, art. 58, 61³ § 1 w zw. z art. 58 oraz art. 21 w zw. z art. 58 k.r.o.), w odniesieniu do niektórych kwestii można jednak zaobserwować powiązania wewnątrzsystemowe. Jak zauważono w doktrynie¹⁵¹, tego rodzaju relacje występują pomiędzy procesem o rozwód, separację oraz unieważnienie małżeństwa oraz zwykłym trybem procesowym o zaspokojenie potrzeb rodziny i o alimenty pomiędzy małżonkami albo pomiędzy nimi a ich wspólnymi małoletnimi dziećmi co do świadczeń za okres od wytoczenia powództwa o rozwód lub o separację (art. 445, 451 w zw. z art. 445 k.p.c.). Kwestie te mogą być uregulowane przez sąd w orzeczeniach wydanych zarówno w wymienionych postępowaniach odrębnych w sprawach małżeńskich, jak i w zwykłym trybie procesowym. Jeżeli dojdzie jednak do wszczęcia procesu odrębnego w sprawach małżeńskich, wyłącznym rodzajem postępowania, w którym mogą być dochodzone wskazane świadczenia za okres od chwili wytoczenia powództwa, jest postępowanie odrębne w sprawach małżeńskich. W świetle zasady wyłączności postępowania w sprawach małżeńskich w czasie jego trwania nie może być wszczęte ani kontynuowane oddzielne postępowanie procesowe trybu zwykłego o zaspokojenie potrzeb rodziny lub o alimenty między małżonkami albo między

¹⁵¹ S. Cieślak, *Powiązania wewnątrzsystemowe w postępowaniu...*, s. 136–142.

nimi i ich małoletnimi dziećmi co do świadczeń za okres od wytoczenia powództwa. Wskazana reguła wyłączności wynika z normy kolizyjnej zamieszczonej w art. 445 oraz art. 445 w zw. z art. 451 k.p.c.

61. Taki sposób regulacji możliwości zbiegu wymienionych postępowań znajduje uzasadnienie aksjologiczne. Chodzi o skoncentrowanie w jednym sądzie i tym samym postępowaniu cywilnym wszelkich decyzji dotyczących rodziny, w tym orzeczeń odnoszących się do zaspokajania potrzeb jej członków. W ten sposób zapewniona jest ekonomika postępowania, zapobiega bowiem równoległemu prowadzeniu różnych procedur, w których podlega ustaleniu ten sam stan faktyczny. Ponadto kompleksowe badanie różnych aspektów funkcjonowania rodziny w postępowaniu w sprawach małżeńskich sprzyja wszechstronnemu wyjaśnieniu faktów stanowiących podstawę wydawanych orzeczeń i zapobiega wydawaniu sprzecznych orzeczeń¹⁵². Ponadto rodzaj stosunków prawnych (stosunki małżeńskie), w odniesieniu do których udzielana jest ochrona prawna w postępowaniu, przemawia za ich kompleksowym rozwiązaniem, nawet kosztem czasu trwania procedury.

62. Konsekwencją przyjętej reguły wyłączności postępowań w sprawach małżeńskich jest wprowadzony przez ustawodawcę sposób usunięcia kolizji zbiegających się procedur. Można w tym zakresie wyróżnić dwie sytuacje procesowe. Pierwsza zachodzi wtedy, gdy postępowanie w zwykłym trybie procesowym o zaspokojenie potrzeb rodziny lub o alimenty wszczęto po wytoczeniu powództwa o rozwód, separację lub unieważnienie małżeństwa. Wówczas znajduje zastosowanie art. 445 § 1 zdanie drugie k.p.c., według którego pozew w zwykłym trybie procesowym podlega przekazaniu sądowi, w którym toczy się proces o rozwód, separację lub unieważnienie małżeństwa, w celu rozstrzygnięcia według przepisów o postępowaniu zabezpieczającym.

Druga sytuacja ma miejsce wtedy, gdy postępowanie o zaspokojenie potrzeb rodziny lub o alimenty wszczęto wcześniej niż postępowanie odrębne o rozwód, separację lub unieważnienie małżeństwa. Wówczas postępowanie w zwykłym trybie procesowym podlega zawieszeniu z urzędu w odniesieniu do roszczeń przypadających za okres od wytoczenia powództwa w postępowaniu odrębnym (art. 445 § 2 k.p.c.). W orzecznictwie Sądu Najwyższego uznano trafnie, że zgodnie z literalnym brzmieniem przepisu zawieszenie powinno nastąpić już z chwilą wytoczenia powództwa,

¹⁵² Zob. cele tej regulacji wskazane przez T. Erecińskiego [w:] *Kodeks*, t. 3, red. T. Ereciński, 2016, art. 445, nt 1. W uchwale SN z 28.11.2012 r., III CZP 77/12, OSNC 2013/5, poz. 62, uznano, że treść art. 445 k.p.c. realizuje, po uchyleniu art. 443 k.p.c., ten sam cel w postaci skupienia całości szeroko rozumianych spraw o charakterze „alimentacyjnym” w sądzie, przed którym toczy się sprawa o rozwód.

nie zaś z chwilą doręczenia odpisu pozwu pozwanemu w postępowaniu odrębnym w sprawach małżeńskich¹⁵³. Dalszy los zawieszonego postępowania jest uzależniony od treści wyroku w sprawie o rozwód, separację lub unieważnienie małżeństwa. Z chwilą prawomocnego rozstrzygnięcia w tym wyroku o roszczeniach za okres dochodzony w zawieszonym postępowaniu, to ostatnie ulega umorzeniu z mocy prawa. W odniesieniu do roszczeń dochodzonych w zawieszonym postępowaniu, co do których nie wydano orzeczenia w postępowaniu o rozwód, separację lub unieważnienie małżeństwa, zawieszone postępowanie jest podjęte z mocy prawa z tą samą chwilą. W uchwale z 28.10.1982 r., III CZP 41/82, OSNCP 1983/4, poz. 49, Sąd Najwyższy przyjął, że jeżeli w sprawie o rozwód sąd nie orzekł o obowiązku przewidzianym w art. 443 § 1 k.p.c., po prawomocnym orzeczeniu rozwodu i podjęciu zawieszonego postępowania w sprawie o alimenty nic nie stoi na przeszkodzie orzeczeniu co do świadczeń za czas trwania procesu o rozwód. Pogląd ten zachowuje nadal aktualność pomimo uchylenia art. 443 k.p.c. W drodze wniosku *a contrario* z art. 445 § 2 k.p.c. należy przyjąć, że co do świadczeń alimentacyjnych za okres do wytoczenia powództwa o rozwód, separację lub unieważnienie małżeństwa wcześniej wszczęty proces trybu zwykłego nie ulega zawieszeniu i może się toczyć nadal¹⁵⁴. Konieczność podjęcia zawieszonego postępowania o alimenty pojawi się również w sytuacji, w której powództwo o rozwód, separację lub unieważnienie małżeństwa zostanie oddalone.

W drugiej z analizowanych sytuacji procesowych może też wystąpić szczególny wypadek, gdy w zawieszonym postępowaniu wydano już nieprawomocny wyrok, który podlegał natychmiastowemu wykonaniu na podstawie art. 333 § 1 pkt 1 k.p.c. Wówczas wykonanie tego wyroku wstrzymuje się za okres od wytoczenia powództwa w postępowaniu odrębnym. W razie podjęcia zawieszonego postępowania z chwilą prawomocnego zakończenia postępowania odrębnego o rozwód, separację lub unieważnienie małżeństwa podlega wykonaniu wyrok, którego wykonanie wcześniej było wstrzymane, ale tylko za okres, za który nie rozstrzygnięto w prawomocnym wyroku wydanym w postępowaniu odrębnym¹⁵⁵.

¹⁵³ Tak w uzasadnieniu uchwały SN z 20.10.1966 r., III CZP 84/66, LEX nr 1633344.

¹⁵⁴ Tak też SN w uzasadnieniu uchwały z 28.10.1982 r., III CZP 41/82, OSNCP 1983/4, poz. 49.

¹⁵⁵ W doktrynie przyjmuje się, że w takim wypadku sąd powinien stwierdzić, za jaki okres wyrok podlega wykonaniu, jeżeli wcześniej nadano mu klauzulę wykonalności (T. Ereciński [w:] *Kodeks*, t. 3, red. T. Ereciński, 2016, art. 445, nt 5; S. Krześ, A. Sikorski [w:] *Kodeks*, red. E. Marszałkowska-Krześ, 2021, art. 445, nb 9).

63. Na zakończenie rozważań dotyczących powiązań postępowania w sprawach małżeńskich trzeba poruszyć zagadnienie relacji zachodzących między nim i postępowaniem uproszczonym w kontekście nowelizacji z 4.07.2019 r. W ramach tej zmiany doszło do rozszerzenia zakresu przedmiotowego postępowania uproszczonego na stosunki pozaumowne. Spowodowało to, że zakresy przedmiotowe obu procedur zaczęły się zazębiać. Nie oznacza to jednak, że zaczęły między nimi zachodzić relacje określane mianem powiązań wewnątrzsystemowych.

3.2.3. POWIĄZANIA PROCESU O ROZWÓD I SEPARACJĘ Z POSTĘPOWANIEM MEDIACYJNYM PROWADZONYM W CELU POJEDNANIA MAŁŻONKÓW I UGODOWEGO ZAŁATWIENIA SPORNYCH KWESTII DOTYCZĄCYCH ZASPOKOJENIA POTRZEB RODZINY I ALIMENTÓW (ART. 436 ORAZ ART. 445² K.P.C.)

64. Jak już zauważono w doktrynie¹⁵⁶, możliwe jest – w określonym zakresie – wystąpienie powiązań pomiędzy postępowaniem mediacyjnym oraz procesem odrębnym o rozwód i separację. Możliwy jest bowiem równoległy przebieg procesu o rozwód lub separację i postępowania mediacyjnego mającego na celu pojednanie małżonków albo zawarcie ugody w kwestii zaspokajania potrzeb rodziny lub alimentów. Skierowanie stron do mediacji jest możliwe na każdym etapie procesu o rozwód lub separację stosownie do art. 445² k.p.c. Mamy w tym wypadku do czynienia z ukształtowaniem relacji między omawianymi procedurami według zasady kumulacji, która w tym wypadku nie wiąże się z krzyżowaniem zbiegających się postępowań, lecz z ich równoległym przebiegiem¹⁵⁷.

65. Wpływ wyniku postępowania mediacyjnego na toczący się proces o rozwód lub separację jest różny w zależności od tego, czy w mediacji osiągnięto porozumienie między stronami i czego ono dotyczy. Jeżeli doszło do pojednania małżonków, powód cofa pozew, zaś sąd umarza postępowanie o rozwód lub separację na podstawie art. 355 k.p.c. Jeżeli nie doszło do pojednania małżonków, ale uzgodniono świadczenia alimentacyjne, ustalenia zawarte w ugodzie podlegają zamieszczeniu w wyroku rozwodowym lub orzekającym

¹⁵⁶ S. Cieślak, *Powiązania wewnątrzsystemowe w postępowaniu...*, s. 140.

¹⁵⁷ S. Cieślak, *Powiązania wewnątrzsystemowe w postępowaniu...*, s. 141.

separację¹⁵⁸. Nie jest natomiast możliwe skuteczne wystąpienie o zatwierdzenie ugody zawartej w postępowaniu mediacyjnym w kwestii świadczeń alimentacyjnych przed wydaniem wyroku rozwodowego lub orzekającego separację. Jak słusznie podkreślono w doktrynie¹⁵⁹, ugoda nie może dotyczyć kwestii objętych zasadą integralności wyroku rozwodowego.

66. Na zakończenie tej części rozważań należy zwrócić uwagę na planowaną w poprzedniej kadencji Sejmu RP zmianę Kodeksu postępowania cywilnego przewidzianą w projekcie nowelizacji Kodeksu rodzinnego i opiekuńczego z 27.02.2019 r.¹⁶⁰ Temu projektowi odpowiada projekt z 12.03.2021 r. obejmujący m.in. dodanie działu IX w tytule VII części I księgi I (art. 505⁴⁰ i n.)¹⁶¹. Uchwalenie proponowanych przepisów w obecnej kadencji Sejmu i wprowadzenie postępowania nakazowego alimentacyjnego pociągałoby za sobą konieczność zbadania relacji zachodzących między tym postępowaniem a procesowymi postępowaniami o zaspokojenie potrzeb rodziny oraz o alimenty.

3.2.4. POWIĄZANIA PROCESU O USTALENIE OJCOSTWA (POSTĘPOWANIE W SPRAWACH ZE STOSUNKÓW MIĘDZY RODZICAMI A DZIEĆMI) ZE ZWYKŁYM POSTĘPOWANIEM PROCESOWYM O ROSZCZENIA MAJĄTKOWE ZWIAZANE Z USTALENIEM OJCOSTWA (ART. 143 ZDANIE PIERWSZE K.R.O.)

67. Zasadniczo roszczenia alimentacyjne są dochodzone w zwykłym trybie procesowym. Wyjątkowo mogą być jednak objęte postępowaniem odrębnym w sprawach małżeńskich, natomiast w art. 143 zdanie pierwsze k.r.o. przewidziano wyłączną drogę dochodzenia roszczeń alimentacyjnych przysługujących dziecku oraz matce od mężczyzny, który nie jest mężem matki, w postaci postępowania odrębnego w sprawach ze stosunków między rodzicami a dziećmi. Jeżeli ojcostwo mężczyzny nie jest jeszcze ustalone, mamy do czynienia z wyjątkiem od zakazu kumulacji roszczeń przewidzianego w art. 191 k.p.c., a w doktrynie używa się określenia „przymusowa kumu-

¹⁵⁸ T. Ereciński [w:] *Kodeks*, t. 3, red. T. Ereciński, 2016, art. 445², nt 3; T. Strumiłło, *Skierowanie stron do mediacji przez sąd*, ADR 2010/3, s. 121.

¹⁵⁹ T. Ereciński [w:] *Kodeks*, t. 3, red. T. Ereciński, 2016, art. 445², nt 3.

¹⁶⁰ VIII kadencja, druk sejm. nr 3254.

¹⁶¹ IX kadencja, druk sejm. nr 1092.

lacja roszczeń o ustalenie ojcostwa i o alimenty”¹⁶². Gdyby w postępowaniu odrębnym doszło do prawomocnego ustalenia ojcostwa określonego mężczyzny, dochodzenie alimentów należnych dziecku lub matce następowałoby w zwykłym trybie procesowym. W związku z tym zachodzą powiązania wewnątrzsystemowe między postępowaniem w sprawach ze stosunków między rodzicami a dziećmi, w części obejmującej roszczenie alimentacyjne, oraz zwykłym trybem procesowym o alimenty należne od ojca dziecka.

68. Relacje między tymi dwiema procedurami ukształtował ustawodawca według reguły wyłączności postępowania odrębnego w sprawach ze stosunków między rodzicami a dziećmi, w sytuacji gdy nie doszło jeszcze do prawomocnego ustalenia ojcostwa. Normy kolizyjne zawarto w tym wypadku w art. 143 zdanie pierwsze k.r.o.¹⁶³ oraz art. 458 § 2 zdanie pierwsze k.p.c. Przy rozpatrywaniu roszczenia alimentacyjnego stosuje się w pierwszej kolejności przepisy o postępowaniu w sprawach ze stosunków między rodzicami a dziećmi, z wyjątkiem art. 456, w następnej kolejności – odpowiednio przepisy art. 426, 431, 434 i 435 k.p.c. (na podstawie art. 458 § 1 k.p.c.), a dopiero przy braku szczegółowej regulacji w powołanych przepisach – niezbędne jest sięgnięcie do ogólnych przepisów o procesie zwykłym. Nie ulega przy tym wątpliwości, że w pierwszej kolejności sąd musi ustosunkować się do żądania ustalenia ojcostwa, a w zależności od rodzaju rozstrzygnięcia co do tego żądania – może przystąpić do wydania orzeczenia dotyczącego roszczenia alimentacyjnego¹⁶⁴.

3.2.5. POWIĄZANIA POSTĘPOWANIA W SPRAWACH GOSPODARCZYCH Z POSTĘPOWANIEM W SPRAWACH O NARUSZENIE POSIADANIA (ART. 458² § 1 PKT 1 I 2 ORAZ ART. 478 K.P.C.)

69. Przywrócenie postępowania w sprawach gospodarczych do polskiego systemu procesu cywilnego sprawiło, że także niektóre sprawy gospodar-

¹⁶² G. Jędrejek, *Kodeks rodzinny i opiekuńczy. Komentarz aktualizowany*, LEX 2019, art. 143, nt 1.

¹⁶³ Odpowiednikiem przepisu art. 143 k.r.o. był art. 448 d.k.p.c., co świadczy o wątpliwościach ustawodawcy co do jego charakteru materialnoprawnego bądź procesowego. W orzeczeniu z 17.07.1951 r., C 12/51, OSN 1952/1, poz. 29, SN opowiedział się za jego materialnoprawnym charakterem. Nie rozstrzygając tej kwestii, wystarczy na potrzeby prowadzonego badania uznać, że pełni on także funkcję normy kolizyjnej, pozwalając ustalić rodzaj postępowania cywilnego, w którym mogą być dochodzone roszczenia alimentacyjne w interesującej nas sytuacji procesowej.

¹⁶⁴ G. Jędrejek, *Kodeks...*, art. 143, nt 2.

cze (tj. sprawy gospodarcze o przywrócenie naruszonego posiadania) mogą być załatwione także w obu wyżej wskazanych postępowaniach¹⁶⁵. Obydwa te postępowania mają charakter obligatoryjny, jednak możliwe jest złożenie wniosku o rozpoznanie sprawy z pominięciem przepisów o postępowaniu w sprawach gospodarczych stosownie do art. 458⁶ k.p.c.¹⁶⁶ W tych postępowaniach niezależnie od wartości przedmiotu sporu właściwy jest sąd rejonowy – sąd gospodarczy (art. 17 pkt 4 k.p.c.).

70. Co prawda, obowiązuje norma kolizyjna art. 458¹ § 2 k.p.c., ale zupełnie nie uwzględnia ona charakteru postępowania o naruszenie posiadania. O ile nie ma problemu z wyłączeniem dopuszczalności powództwa wzajemnego, które ma miejsce w obu procedurach (art. 479 i 458⁸ § 3 k.p.c.), o tyle ograniczenie kognicji sądu w postępowaniu o naruszenie posiadania musi mieć pierwszoplanowe znaczenie i nie może go wyłączyć żaden przepis normujący postępowanie w sprawach gospodarczych. Lepszym rozwiązaniem byłoby objęcie postępowania o naruszenie posiadania regulacją art. 458¹ § 2 zdanie drugie k.p.c., dające pierwszeństwo postępowaniu o naruszenie posiadania.

3.2.6. POWIĄZANIA POSTĘPOWANIA W SPRAWACH GOSPODARCZYCH Z POSTĘPOWANIEM W SPRAWACH WŁASNOŚCI INTELEKTUALNEJ (ART. 458² § 1 PKT 1 I 2 ORAZ ART. 479⁸⁹ K.P.C.)

71. Powiązania pomiędzy wskazanymi wyżej procedurami występują w niektórych sprawach gospodarczych w rozumieniu art. 458² § 1

¹⁶⁵ J. Gudowski stwierdził, że po usunięciu postępowania w sprawach gospodarczych w 2011 r. postępowanie o naruszenie posiadania nie krzyżowało się z żadnym innym postępowaniem odrębnym (J. Gudowski [w:] *Kodeks*, t. 3, red. T. Ereciński, 2016, art. 13); krzyżowanie się obu procedur wyraźnie dopuszcza A. Machnikowska (*Postępowanie w sprawach gospodarczych jako postępowanie odrębne* [w:] *Praktyka wobec nowelizacji Kodeksu postępowania cywilnego. Konsekwencje zmian*, red. M. Dziurda, T. Zembrzusi, Warszawa 2021, s. 323). Na podstawie obecnie obowiązującej regulacji w literaturze wyróżnia się sprawę gospodarczą w znaczeniu materialnym i formalnym, przy czym kryterium podziału stanowi to, czy jest ona bezpośrednio związana z działalnością gospodarczą (tak A. Machnikowska [w:] *System PC*, t. 6, red. A. Machnikowska, 2022, art. 458¹, nb 170).

¹⁶⁶ Ten względnie obligatoryjny charakter procedury gospodarczej skłania do wyrażania opinii o podwójnych standardach postępowania w tych sprawach czy też do określania tej procedury jako postępowania „o dwóch prędkościach” (tak J. Derlatka, *Wniosek o pominięcie przepisów o postępowaniu odrębnym w sprawach gospodarczych – uwagi wewnątrzsystemowe na tle zasady równości i efektywności postępowania po nowelizacji z 4.07.2019 r.* [w:] *Realizacja zasad postępowania cywilnego na tle aktualnych zmian KPC*, red. M. Skibińska, Zielona Góra 2022, s. 268).

pkt 1 i 2 k.p.c., tj. sprawach podlegających rozpoznaniu w trybie procesowym, jeżeli jednocześnie stanowią one sprawy własności intelektualnej, o których mowa w art. 479⁸⁹. Wchodzą w grę głównie sprawy pomiędzy przedsiębiorcami o odszkodowanie z tytułu naruszenia praw autorskich i praw pokrewnych, praw własności przemysłowej oraz praw na dobrach niematerialnych, jak również sprawy o zaniechanie naruszeń wyżej wymienionych praw.

72. Kształtując relacje między tymi dwoma postępowaniami odrębnymi, ustawodawca wprowadził normy kolizyjne. Są one zawarte w przepisach art. 458¹ oraz 479⁹¹. Samo wprowadzenie norm kolizyjnych należy ocenić pozytywnie, natomiast trafność przyjętego przez ustawodawcę rozwiązania może rodzić trudności w praktyce stosowania przepisów regulujących zbiegające się w tej samej sprawie procedury. Obydwa przepisy wprowadzają bowiem zasady pierwszeństwa obu procedur, co w wypadku przepisów obejmujących sprzeczne dyspozycje jest niemożliwe do zrealizowania. Obydwa przepisy dopuszczają nakładanie się obu procedur, natomiast w razie sprzecznej regulacji nakazują stosować obydwie procedury. Taka sprzeczność unormowania występuje w art. 458⁸ § 3 i art. 479¹²² § 1 k.p.c. W pierwszym z tych przepisów wyłączono dopuszczalność wytoczenia powództwa wzajemnego, natomiast w drugim unormowano warunki dopuszczalności wytoczenia powództwa wzajemnego w sprawach o naruszenie prawa do znaku towarowego lub wzoru przemysłowego.

73. W razie pozostawienia w systemie procesu cywilnego obu analizowanych postępowań odrębnych optymalnym rozwiązaniem byłoby wprowadzenie zasady kumulacji obu procedur, z pierwszeństwem przepisów postępowania w sprawach własności intelektualnej jako postępowania specjalnie przeznaczonego jedynie do rozpoznawania określonej kategorii spraw gospodarczych¹⁶⁷. Należałoby wobec tego dokonać odpowiedniej modyfikacji art. 458¹ k.p.c. W takich procesach gospodarczych oczywiście podstawowe

¹⁶⁷ W literaturze prawa procesowego cywilnego na uzasadnienie pierwszeństwa regulacji postępowania w sprawach własności intelektualnej podawany jest też argument odnoszący się do czasu uchwalenia sprzecznych przepisów. M. Orecki uznał, że „intencją ustawodawcy było nadanie priorytetu przepisom postępowania odrębnego w sprawach własności intelektualnej, jako że projekt dotyczący tego postępowania był procedowany później niż projekt dotyczący przepisów o postępowaniu gospodarczym”. Dodatkowo autor słusznie uzasadnia swój pogląd wprowadzeniem wyspecjalizowanych sądów własności intelektualnej (M. Orecki [w:] *Kodeks*, t. 2, red. T. Wiśniewski, 2021, art. 479⁹¹, nt 3 i 4).

znaczenie mają obecnie przepisy o postępowaniu w sprawach gospodarczych¹⁶⁸, ale nie jest rozwiązany problem kolizyjny¹⁶⁹.

3.2.7. POWIĄZANIA POSTĘPOWANIA W SPRAWACH GOSPODARCZYCH ZE ZWYKŁYM POSTĘPOWANIEM NAKAZOWYM (ART. 458² § 1 PKT 1 I 2 ORAZ ART. 480¹ § 1 K.P.C.)

74. Powiązania między wyżej wskazanymi procedurami zachodzą w sprawach o roszczenia pieniężne lub o wydanie innych rzeczy zamiennych (art. 480¹ § 1 k.p.c.), będących jednocześnie sprawami gospodarczymi rozpoznawanymi w procesie, o których mowa w art. 458² § 1 pkt 1 i 2 k.p.c. W tym wypadku kolizja dotyczy dwóch procedur odrębnych, z których postępowanie w sprawach gospodarczych ma charakter względnie obligatoryjny (art. 458⁶ § 1 k.p.c.), zaś zwykłe postępowanie nakazowe jest postępowaniem fakultatywnym (art. 484¹ k.p.c.). Do kumulacji obu procedur w tej samej sprawie dojdzie więc tylko wtedy, gdy powód złoży w pozwie wniosek o wydanie nakazu zapłaty w postępowaniu nakazowym. W takim wypadku relacje między tymi procedurami uregulowano według zasady pierwszeństwa postępowania w sprawach gospodarczych dzięki zastosowaniu normy kolizyjnej przewidzianej w art. 458¹ § 2 k.p.c. Realne znaczenie ta norma uzyskuje jednak dopiero w drugim stadium zwykłego postępowania nakazowego, gdyż specyfika pierwszego stadium postępowania nakazowego w ogóle uniemożliwia przyznanie pierwszeństwa przepisom o postępowaniu w sprawach gospodarczych. Trzeba zarazem zaznaczyć, że przywrócone do systemu procesu postępowanie w sprawach gospodarczych jest uregulowane w zbliżony sposób do postępowania nakazowego (np. art. 458⁸ oraz 493 § 3 k.p.c.), oczywiście z pominięciem samej konstrukcji odwrócenia sporu.

¹⁶⁸ O podstawowym znaczeniu tych przepisów wspomina A. Jakubecki, *Wezwanie do udzielenia informacji w postępowaniu odrębnym w sprawach własności intelektualnej*, PPC 2020/3, s. 479.

¹⁶⁹ Z tej przyczyny w pełni trzeba podzielić pogląd wyrażony w doktrynie o niestosowaniu w postępowaniu w sprawach własności intelektualnej, przy jednoczesnym zastosowaniu przepisów o postępowaniu w sprawach gospodarczych wyłączenia instytucji powództwa wzajemnego, jednak w zastosowanej argumentacji zupełnie pominięto przepis art. 458¹ § 2, ograniczając się do powołania art. 479⁹¹ k.p.c. (tak K. Flaga-Gieruszyńska [w:] *Postępowanie w sprawach gospodarczych. Komentarz do wybranych przepisów Kodeksu postępowania cywilnego*, red. K. Flaga-Gieruszyńska, Legalis 2021, art. 479⁹¹).

3.2.8. POWIĄZANIA POSTĘPOWANIA W SPRAWACH GOSPODARCZYCH ZE ZWYKŁYM POSTĘPOWANIEM UPOMINAWCZYM (ART. 458² § 1 PKT 1 I 2 ORAZ ART. 480¹ § 1 K.P.C.)

75. Z uwagi na to, że po zmianach dokonanych w ramach nowelizacji z 4.07.2019 r. zakresy przedmiotowe postępowania nakazowego i upominawczego są identyczne (wspólna regulacja zawarta w art. 480¹ § 1 k.p.c.), powiązania między postępowaniem w sprawach gospodarczych oraz postępowaniem upominawczym zachodzą w takich samych sprawach jak w wypadku powiązań postępowania w sprawach gospodarczych z postępowaniem nakazowym. W analizowanym wypadku mamy do czynienia ze zbiegiem procedury względnie obligatoryjnej (postępowanie w sprawach gospodarczych) z obligatoryjną (postępowanie upominawcze). Relacje między tymi procedurami uregulowano według reguły kumulacji obu procedur. W razie sprzecznych regulacji określonej instytucji procesowej pierwszeństwo ma przepis normujący postępowanie w sprawach gospodarczych, co ma znaczenie dopiero po wniesieniu sprzeciwu od nakazu zapłaty.

76. W praktyce może budzić kontrowersje kwestia granic czasowych powoływania twierdzeń i dowodów przez pozwanego wnoszącego sprzeciw od nakazu zapłaty wydanego w postępowaniu w sprawach gospodarczych. Problem wiąże się z odpowiednim stosowaniem art. 458⁵ § 1 *in fine* do sprzeciwu od nakazu zapłaty, a więc przyjmowaniem obowiązku w tym zakresie systemu prekluzji. Z uwagi na to, że nie można stosować surowej sankcji procesowej w wypadku wyraźnie nieunormowanym w ustawie procesowej¹⁷⁰, zastosowanie przepisu dotyczącego odpowiedzi na pozew do sprzeciwu od nakazu zapłaty należy uznać za nieuzasadnione¹⁷¹. Warto w tej kwestii przypomnieć pogląd wyrażony w czasie prac komisji kodyfikacyjnej, który nadal zachowuje aktualność. Zdaniem J. Skąpskiego „łączenie z tym sprzeciwem jakichkolwiek czynności procesowych pod zagrożeniem skutków zaniedbania sprzeciwiałoby się fundamentalnym zasadom postępowania: wszelką kwali-

¹⁷⁰ Przeciwnie stanowisko stanowiłoby zaprzeczenie gwarancyjnej roli formalizmu procesowego, w tym wypadku wiążącego się ze stosowaniem rygorów procesowych; na temat rygorów procesowych zob. S. Cieślak, *Formalizm...*, s. 322 i n.

¹⁷¹ Przeciwnego zdania jest J. Gudowski, według którego norma kolizyjna zawarta w art. 458¹ § 2 k.p.c. powoduje, że zasady prekluzji mają zastosowanie do spraw gospodarczych rozpoznawanych w innych postępowaniach odrębnych, a w szczególności w postępowaniu nakazowym, upominawczym i uproszczonym (J. Gudowski [w:] *Kodeks*, t. 2, red. T. Zembruski, 2020, art. 458⁵, nt 7).

fikację sprzeciwu zdaniem mojem należy odrzucić”. W ten sposób ten autor sprzeciwił się propozycji M. Allerhanda polegającej na łączeniu z czynnością sprzeciwu instytucji prekluzji procesowej¹⁷².

77. Konsekwencją procesową spóźnionego zgłoszenia faktów i dowodów na podstawie powołanego przepisu jest bezskuteczność spóźnionej czynności, co oznacza, że organ procesowy stosuje sankcję procesową w postaci pominięcia twierdzeń i dowodów powołanych z naruszeniem art. 458⁵ § 1–3 k.p.c., chyba że sąd w ramach władzy dyskrejonalnej oceni, że strona uprawdopodobniła, że ich powołanie było niemożliwe albo że potrzeba ich powołania powstała później stosownie do art. 458⁵ § 4 zdanie pierwsze *in fine* i zdanie drugie k.p.c.¹⁷³

3.2.9. POWIĄZANIA POSTĘPOWANIA W SPRAWACH GOSPODARCZYCH Z POSTĘPOWANIEM UPROSZCZONYM (ART. 458² § 1 PKT 1 I 2 ORAZ ART. 505¹ § 1 I 2 K.P.C.)

78. Potrzeba określenia relacji między postępowaniem w sprawach gospodarczych oraz postępowaniem uproszczonym stała się szczególnie aktualna po wejściu w życie nowelizacji z 4.07.2019 r. nie tylko z tego powodu, że przywrócono do systemu postępowań procesowych procedurę w sprawach gospodarczych. Wskazana nowelizacja przyniosła również daleko idące zmiany zakresu przedmiotowego postępowania uproszczonego w interesującym nas zakresie¹⁷⁴.

79. W pierwszej kolejności należy stwierdzić, że pomimo wprowadzenia przez ustawodawcę przepisu art. 505¹ § 3 k.p.c. postępowanie uproszczone pozostaje nadal obligatoryjnym postępowaniem odrębnym¹⁷⁵. Oznacza to, że wola powoda jest irrelevantna z punktu widzenia uruchomienia tej

¹⁷² J. Skąpski, *Nadzwyczajne...*, s. 162. Zob. też A. Stawarska-Rippel, *Elementy...*, s. 134.

¹⁷³ Pomimo zmiany stanu prawnego aktualnie pozostają w tym zakresie poglądy SN wyrażone na podstawie poprzednio obowiązujących przepisów art. 479¹² i 479¹⁴ k.p.c. (zob. np. wyroki SN: z 19.01.2005 r., I CK 410/04, OSNC 2006/1, poz. 7, i z 23.03.2006 r., IV CSK 123/05, OSP 2007/4, poz. 48, z głosem A. Jakubeckiego).

¹⁷⁴ W literaturze prawa procesowego zmiany postępowania uproszczonego dokonane nowelizacją z 4.07.2019 r. są oceniane jako „najdalej idące zmiany w okresie jego prawie 20-letniego obowiązywania” (tak A. Olaś, *Postępowanie...*, s. 215).

¹⁷⁵ Przeciwnie stanowisko, zakładające fakultatywny charakter postępowania uproszczonego od wejścia w życie nowelizacji z 4.07.2019 r., zajmują: J. Derlatka, *Świadek-ekspert na tle projektowanych przepisów o dowodach w postępowaniu uproszczonym*, M. Praw. 2019/7, s. 365; K. Flaga-Gieruszyńska [w:] K. Flaga-Gieruszyńska, A. Zieliński, *Kodeks*, 2019, art. 505¹, nb 10.